

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TOPLUMSAL OLAYLARIN SPOR ALANLARINDA
ŞİDDET VE DÜZENSİZLİK ORTAMINA ETKİLERİ**

Ulvi OKUR

2501130639

DANIŞMAN

Yard. Doç. Dr. Murat ÖZLER

İSTANBUL-2015

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **Ulvi OKUR**
Anabilim/Bilim Dalı : **Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi**
Danışman : **Yrd. Doç. Dr. Murat ÖZLER**

Numarası : **2501130640**
Tez Savunma Tarih: **22.07.2015**
Tez Savunma Saat : **10:30**

Tez Başlığı : **"Toplumsal Olayların Spor Alanlarında Şiddet ve Düzensizlik Ortamına Etkileri"**

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
Prof. Dr. Banu BAYBARS HAWS		Kabul
Yrd. Doç. Dr. Şebnem SAYHAN		Kabul
Yrd. Doç. Dr. Murat ÖZLER		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
Doç. Dr. Mehmet Akif İÇKE		
Doç. Dr. Barış DOSTER		

TOPLUMSAL OLAYLARIN SPOR ALANLARINDA ŞİDDET VE DÜZENSİZLİK ORTAMINA ETKİLERİ

Ulvi OKUR

ÖZ

Bu çalışmada “Toplumsal olaylar, spor alanlarında şiddet ve düzensizlik ortamını etkiliyor mu?” sorusuna cevap aranmıştır. Buradaki toplumsal olaylar ve statlarda şiddet ve düzensizlik kavramları yasal mevzuat bağlamında incelendiğinden problem şu şekilde daraltılabilir. 2911 Sayılı Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu bağlamında oluşan toplumsal olaylar, 6222 Sayılı Sporda Şiddet Ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun bağlamında oluşan ihlalleri etkilemekte midir?

Çalışmada öncelikle toplumsal olay ve spor alanlarında şiddet ve düzensizlik kavramları dünyadan ve ülkemizden örnekler vererek, ayrıntılı bir şekilde izah edilmiştir. Daha sonra bu iki kavramın Türk Hukuk Sistemi içerisinde nasıl yer aldığını anlatılmıştır.

Tüm bu izahlardan sonra, dünyadan ve ülkemizden örnekler ve daha önce yapılmış çalışmalar ekseninde yapılan gözlemlerle, bu iki kavram arasındaki ilişki anlaşılmalı ve anlatılmaya çalışılmıştır. Ufak çaplı toplumsal olayların spor alanlarına gözle görülür etkilerinin olmadığı, ancak toplumun geneline yayılmış büyük çaplı toplumsal olaylar incelendiğinde, aynı dönemde spor alanlarında şiddet ve düzensizlik ortamını ciddi manada etkilediğini kanısına varılmıştır.

Sonuç olarak büyük çaplı toplumsal olayların spor alanlarında şiddet ve düzensizlik olaylarını artırdığı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Olaylar, Spor, Şiddet ve Düzensizlik

EFFECTS OF SOCIAL EVENTS TO THE VIOLENCE AND DISORDER ATMOSPHERE IN SPORT FIELDS

ULVİ OKUR

ABSTRACT

This study aims to find an answer to the question “Do the social events affect violence and disorder atmosphere in sport fields?” As the term “social events and disorder in stadiums” are investigated as part of the legal legislations, the problem may be narrowed as below: Do the social events related to 2911 numbered Meeting and Demonstration Law affect the breaches stated in the 6222 numbered Prevention of Violence and Disorder in Sports Law?

First of all, the terms “social events, violence and disorder in sport fields” are explained in detail by giving some examples both in the World and in Turkey. Then, those two terms are expressed how to take place in Turkish Judicial System.

After all these explanations, the relationship between those two terms were tried to make clearer by observing the previous studies both in the World and in Turkey. Small scale social events are understood not to have a big effect in sports fields in this study but when larger scale social events are analyzed, they affect violence and disorder atmosphere in sports fields severely.

As a result, it is revealed that large scale social events increase (enhance) violence and disorder atmosphere in sport fields.

Key Words: Social Events, Sports, Violence and Disorder

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı toplumsal olayların, statlarda şiddet ve düzensizlik ortamını etkileyip etkilemediğini incelemektir. Stat olaylarına yeni bir bakış kazandırılacak ve toplumsal olaylarla statlarda şiddet olaylarının beraber değerlendirilmesi gerektiği anlaşılacaktır. Yaşanan büyük çaplı toplumsal olayların ardından statlarda oluşabilecek büyük problemler, daha oluşmadan öngörülebilecek ve önlenebilecektir.

Tunus'ta Muhammed Buazizi'nin kendini yakmasıyla başlayan ve daha sonra saman alevi gibi yayılarak tüm Arap coğrafyasını etkisi altına alan hareket, literatüre "Arap Baharı" olarak geçmiştir. Arkasında enflasyon, işsizlik, özgürlük talepleri; baskıcı yönetimlerden bunalma; usulsüzlük, yolsuzluk gibi pek çok sebebi olan eylemler hızla Mısır, Yemen, Cezayir ve Ürdün'e sıçramıştır. Liderler değişmiş, iç karışıklıklar hatta şiddetli çatışmalar yaşanmış ve Arap coğrafyasında büyük çaplı bir değişim yaşanmıştır.

Brezilya'da ulaşım zamlarını protesto ile başlayan ve daha sonra ülkeyi saran sokak hareketleri olmuştur. Ukrayna'da seçimlerde usulsüzlük yapıldığı iddiasıyla başlayan "Turuncu Devrim" ve bundan birkaç yıl sonra yine batı yanlısı göstericilerin başlattığı ve Rusya'nın askeri müdahalesine kadar giden süreç yaşanmıştır. Tayland, Hong Kong gibi ülkelerde benzer pek çok büyük kitlesel eylemler dünya gündemini yoğun şekilde meşgul etmiştir.

Dünyadaki bu büyük çaplı kitlesel hareketler ülkemizde de etkisini göstermiştir. Taksim yayalaştırma projesi kapsamında gezi parkında yapılan çalışmaları protesto eden çevreci hassasiyetleri yüksek gruba polis müdahalesiyle başlayan ardından tüm ülkeye yayılan ve "Gezi Parkı Olayları" olarak adlandırılan bir süreç yaşanmıştır. Çevreci hassasiyetlerle başlayan eylemler hükümet karşıtı gösterilere dönüşmüş ve uzun süre ülke gündemini meşgul etmiştir.

Gezi olayları sürecinde dikkat çekici pek çok hadise yaşanmıştır. Ancak taraftar gruplarının olaya dâhil olmasıyla olay farklı mecralara evrilmiş ve adeta yeni bir cephe açılmıştır. Özellikle Çarşı Grubu başta olmak üzere pek çok taraftar grubu

protesto gösterilerine katılmış ve gerek sosyal medyada, gerekse sokaklarda aktif rol almışlardır.

Olaylar sürecinde liglerin tatil olması sebebiyle spor alanlarında çok büyük etkiler görülmesine de, liglerin başlamasıyla durum değişmiştir. Sokaktaki hareketliliğin tribünlere de yansıdığı dikkatlerden kaçmamıştır. Özellikle uzun bir süre devam eden ve 34. Dakika şovu olarak adlandırılan tribün şovları, bunun ilk göstergelerindedir. Lig başladıktan sonra Beşiktaş J.K. ve Fenerbahçe S.K.'nın kendi sahalarında oynadıkları maçlar başta olmak üzere pek çok maçın 34. dakikasında “Her yer Taksim, her yer direniş”, “Bu daha başlangıç, mücadeleye devam” gibi gezi olaylarında duymaya alışkın olduğumuz tezahüratlar söylenmeye başlamıştır. Siyasi pankartların da devreye girmesiyle spor alanlarında siyasallaşma daha belirgin hale gelmiştir.

Yaşanan bu gelişmelerden sonra akıllara şöyle bir soru gelmiştir. Acaba kitleleri etkileme gücü çok yüksek olan toplumsal olaylar artış gösterdiğinde, spor alanlarındaki olaylar etkilenir mi? Bu iki kavram arasındaki ilişkiyi incelerken Toplumsal olayları 2911 sayılı Kanun ekseninde, spor alanlarında yaşanan olayları ise 6222 sayılı Kanun ekseninde değerlendireceğiz.

Öncelikle şunu söylemeliyiz. Siyasal içerikli slogan ve pankartlar, küfür, hakaret vb. aşağılayıcı ve rencide edici ifadeler içermediği sürece yasaya göre suç teşkil etmemektedir. Sokakta ne kadar serbestse spor alanlarında da o kadar serbesttir. Ancak bu durum bizim için bir çıkış noktası oluşturmuştur. Sorun, bu durumun spor alanlarında suç teşkil eden eylemlere dönüşüp dönüşmediği sorunudur. Kanuna aykırı toplumsal olaylarda çoğunlukla benzer şekilde başlamakta ve ilerleyen süreçte saldırganlık, şiddet gibi suç teşkil eden fiillere dönüşebilmekte, yolun trafiğe kapatılması gibi düzeni bozucu eylemlere evirilebilmektedir. Bizim burada inceleyeceğimiz durum, bu sosyal hareketliliğin spor alanlarında şiddetin veya düzeni bozucu hareketlerin artışına sebep olup olmamasıdır.

Bununla birlikte hem toplumsal olaylarda hem de spor alanlarındaki şiddet ve düzensizlik olaylarında karşımıza çıkan saldırganlık, şiddet, suç ve suçluluk

kavramlarına ayrıca değinmek gerekecektir. Provokatörlük, fanatizm ve holiganlık kavramları da bu kavramlar ekseninde değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
TABLOLAR LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: TOPLUMSAL OLAYLAR VE SPOR ALANLARINDA ŞİDDET VE DÜZENSİZLİK	2
1.1. Varsayımlar	2
1.2. Tanımlar	3
1.3. Sapma ve Suç	3
1.4. Öfke, Saldırganlık ve Şiddet	6
1.5. Toplumsal Olaylar	9
1.5.1. Tanımlar	12
1.5.1.1. Toplumsal Olay	12
1.5.1.2. Kanunsuz Eylem	13
1.5.1.3. Korsan Gösteri	13
1.5.2. Toplumsal Gruplar	13
1.5.2.1. Grup Kavramı ve Türleri	14
1.5.2.2. Grup Çeşitleri	15
1.5.2.2.1. İç ve Dış Gruplar	15
1.5.2.2.2. Referans Grubu	15
1.5.2.2.3. Elektronik Etkileşim Grupları	16
1.5.2.3. Grup Normları	16
1.5.2.4. Toplumsal Olaylarda Grup Kavramı	17
1.5.2.4.1. Toplumsal Olaylarda Grup Türleri	17
1.5.2.4.1.1. Saldırgan Grup	17
1.5.2.4.1.2. Paniğe Kapılmış Grup	18
1.5.2.4.1.3. Amaçlı Grup	18
1.5.2.4.1.4. Anlamlı Grup	18

1.5.3.	Kalabalıkların Kontrolü ve Kitle Psikolojisi	18
1.5.3.1.	Kitle Psikolojisinin Özellikleri	19
1.5.3.1.1.	İrade Zayıflığı	19
1.5.3.1.2.	Duygusallık	19
1.5.3.1.3.	Özenti ve Taklit	19
1.5.3.1.4.	Telkin ve Etkilenme	20
1.5.3.1.5.	Yayılma	20
1.5.3.1.6.	Benlik yitimi	20
1.5.4.	Toplumsal Tepkinin Aşamaları	20
1.5.4.1.	Hoşnutsuzluk	20
1.5.4.2.	Örgütlenme	20
1.5.4.3.	Toplu eyleme geçiş	21
1.5.4.4.	Sistemin Durumu Algılaması ve Savunma Mekanizmalarının Hayata Geçmesi	21
1.5.4.5.	Devlet-Topluluk Restleşmesi	22
1.5.4.6.	Yer Altı Faaliyetleri	22
1.5.5.	Toplumsal hareketlerin kamuoyu oluşumuna etkisi ve medya	23
1.8.6.	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı, Bu Hakkın Kısıtlanması ve İfade Özgürlüğü	24
1.5.7.	Dünyada Toplumsal Hareket Örnekleri	27
1.5.8.	Türkiye'den Toplumsal Olay Örnekleri	29
1.6.	Spor Alanlarında Şiddet ve Düzensizlik	31
1.6.1.	Spor Seyircisi Profilleri	36
1.6.1.1.	Mekâncılar	36
1.6.1.2.	Doyumsuzlar	37
1.6.1.3.	Sabırsızlar	37
1.6.1.4.	Deplasmancılar	37
1.6.1.5.	Takımla Şahlananlar	37
1.6.1.6.	Uğura İnananlar	37
1.6.1.7.	Bilmişler	38
1.6.1.8.	Rasyonel Seyirciler	38
1.6.1.9.	Fanatikler ve Holiganlar	38

1.6.1.9.1. Fanatikler	38
1.6.1.9.2. Holiganlar	40
1.6.2. Spor ve Milliyetçilik	40
1.6.3. Spor ve Endüstrileşme	43
1.6.4. Spor ve Siyasallaşma	45
1.6.4.1. Elitler tarafından sporun kullanılması	46
1.6.4.2. Elitlere karşı sporun kullanılması	49
1.6.5. Sporda Alanlarında Şiddet ve Düzensizliği Tetikleyen Faktörler	53
1.6.5.1. Bireysel Faktörler	53
1.6.5.2. Toplumsal Faktörler	56
1.6.5.3. Diğer Faktörler	58
1.6.5.3.1. Kitle İletişim Araçları	58
1.6.5.3.2. Hakem	61
1.6.5.3.3. Rakip seyirci	61
1.6.5.3.4. Sporcular, Antrenörler ve Yöneticiler	63
1.6.5.3.5. Amigolar	64
1.6.5.3.6. Güvenlik Güçlerinin Tutumu	65
1.6.5.3.7. Alkol ve Uyarıcı Maddeler	66
1.6.6. Dünyada ve Türkiye’de Spor Alanlarında Şiddet Örnekleri	66
1.6.6.1. Dünyada Spor Alanlarında Şiddet Örnekleri	67
1.6.6.2. Türkiye’de Spor Alanlarında Şiddet Örnekleri	72
2. TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE VE KOLLUK UYGULAMALARINDA, TOPLUMSAL OLAYLAR VE SPOR ALANLARINDA ŞİDDET VE DÜZENSİZLİĞİN ÖNLENMESİ	74
2.1. Türk Hukuk Sisteminde Toplumsal Olaylar ve Kolluk Uygulamaları	74
2.1.1. TC. Anayasası	75
2.1.2. AİHS ve AİHM İçtihatları Ekseninde Toplumsal Olaylar	76
2.1.3. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu	79
2.1.4. Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği	80
2.1.5. Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu	81
2.1.6. Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket Usul Ve Esaslarına Dair Yönerge	81

2.1.7.	Toplumsal Olaylar ve Kolluk Kuvvetleri	82
2.2.	Türk Hukuk Sisteminde Spor Alanlarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi ve Kolluk Uygulamaları	85
2.2.1.	TC. Anayasası	86
2.2.2.	Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu	86
2.2.3.	Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun.....	86
2.4.3.1.	Spor Güvenliği	87
2.4.3.2.	Spor Güvenliğinin Aktörleri.....	87
2.4.3.3.	Spor Güvenlik Kurulları	88
2.4.3.3.1.	Görev, Yetki ve Sorumlulukları	89
2.4.3.4.	6222 Sayılı Kanuna Göre Yasak Fiiller.....	89
2.4.3.5.	Seyirden Yasaklanma	90
2.4.3.6.	Eşgüdüm Toplantısı.....	91
3.	BULGULAR VE TARTIŞMA	92
	SONUÇ VE ÖNERİLER	98
	KAYNAKÇA	103

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Sahalarda Saldırganlık Olayına Karışan Seyircinin Yaş Dağılımı	54
Tablo 2: Sahalarda Saldırganlık Olayına Karışan Seyircinin Eğitim Durumu	54
Tablo 3: Sahalarda Saldırganlık Olayına Karışan Seyircinin Mesleki Dağılımı	55

KISALTMALAR LİSTESİ

AIHS:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AIHM:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
PİLTOY:	Polisi İlgilendiren Toplumsal Olaylar
KİA:	Kitle iletişim araçları
PVSK:	Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu

GİRİŞ

Globalleşen dünyada kıtalar birbirine yaklaşmış, sınırlar belirginliğini yitirmiştir. Ulaşım ve iletişim başta olmak üzere pek çok alanda gelişmeler yaşanmıştır. Gelişen ve değişen dünya düzeniyle birlikte, insanların hayat standardı yükselmiştir. Bu durum, insanların hak arama özgürlüklerine bakış açısını değiştirmiş ve barışçıl toplumsal olaylar yavaş yavaş hayatın içine sirayet etmiştir. Dünyadaki standartları gören insanlar, devletleri şeffaf olmaya zorlamış ve hesap verebilirlik noktasında kamuoyu oluşturmaya başlamıştır. Hayat standartları yükselen insanlar elindekileri kaybetmemek için veya daha iyisini talep etmek için organize olmuş ve toplantı ve gösteri yürüyüşlerini bu bağlamda kullanmıştır.

Demokrasilerin nefes alması anlamına gelen bu toplumsal olaylara 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri kanunu ile düzenleme getirilmiş ve sınırları belirlenmiştir. Bu sınırların dışına çıkılması durumunda gerek direkt kolluk müdahalesiyle gerekse mahkemeler yoluyla çeşitli yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu süreçte olayların büyüklüğüne göre toplumsal yapıda ciddi değişiklikler oluşabilmekte, olay yön değiştirebilmektedir. Hatta bazen basit bir toplumsal olay genişleyerek terör olaylarında bile karşımıza çıkmayacak derecede dozajı yüksek şiddet olaylarına dönüşebilmektedir.

Hayat standartlarının yükselmesinin, insanların yaşamı üzerindeki tek etkisi, elbette toplumsal olayların artışı olmamıştır. İnsanlar eskiden çok vakit ayırmak suretiyle gerçekleştirdiği pek çok işi artık teknolojik aletler yardımıyla yapmaya başlamış ve kendine ayırdığı vakit her geçen gün artmıştır. Bu durum insanların sosyal hayatlarına daha çok önem vermesine sebebiyet vermiştir. Bu tarz sosyalleşmenin günümüzde en çok dikkat çeken kısmını da spor müsabakaları oluşturmuştur.

Sporun insanların yaşamında daha çok yer kaplamaya başlaması, sporda ortaya çıkan sorunların da artmaya başlamasına sebebiyet vermiştir. 6222 sayılı Kanunun gerekçesinde “Spor alanında yaşanan holiganizm, ırkçılıkla mücadele, organize suçlar, şike ve teşvik primi, spor alanında düzenin sağlanması, hakem, sporcu ve diğer ilgililere karşı eylemli ve sözlü saldırılar gibi fiiller uluslararası alanda sporun temel sorunu olarak kabul edilmiştir” denilmektedir. Ayrıca sporcuların ve

taraftarların haklarının korunmasının, ortaya çıkan şiddet ortamının engellenmesinin basit bir asayiş probleminin ötesine geçip olağanüstü bir hal aldığını vurgulanmıştır.

Yine aynı kanun gerekçesinde şu dikkat çekici ifadeler yer verilmiştir “Son zamanlarda sıklıkla yaşanan ve geçmişte de yaşandığına tanık olduğumuz spor karşılaşmalarında, özellikle futbolda, yaşanan şiddet ve düzensizlik fiillerinin nicelik ve nitelik olarak arttığını ve kamuoyu gündeminde önemli bir yer işgal ettiği gözlemlenmektedir.”

“5149 sayılı Kanunun uygulanması döneminde ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesi, uluslararası sözleşmelere ve gelişmelere paralellik sağlanması ve sporda şiddet ve düzensizliğin önlenmesi amacıyla; konuya ilişkin diğer ülkelerin ve uluslararası spor örgütlerinin düzenlemeleri ve teamülleri göz önünde bulundurularak 6222 sayılı Sporda Şiddet Ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun hazırlanmıştır.” (Adalet Komisyonu, 2010)

Yaptığımız bu çalışmada yukarıda tanımladığımız iki durum arasında ilişki olup olmadığı araştırılacaktır. Kanuna aykırı toplumsal olayların, aynı dönem içinde karşılaşılan spor alanlarında şiddet ve düzensizlik ortamını etkileyip etkilemediği incelenecektir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: TOPLUMSAL OLAYLAR VE SPOR ALANLARINDA ŞİDDET VE DÜZENSİZLİK

1.1.Varsayımlar

Bu çalışmada aşağıdaki varsayımlarla hareket edilecektir.

- a) Toplumsal olaydan kasıt, 2911 sayılı Kanundaki manasıyla toplumsal olaylardır.
- b) Spor alanlarında şiddet ve düzensizlik olaylarından kasıt, 6222 sayılı Kanunda belirtilen olaylardır.
- c) Kanuna aykırı tüm toplumsal olaylara kolluk kuvvetleri tarafından müdahale edilmemiştir.

- d) Yazın futbol müsabakası olmadığından yazın olan toplumsal olaylar gelecek sezonun başlangıcından itibaren azalarak etkili olduğu düşünülmüştür.

1.2.Tanımlar

- a) Toplumsal olay; 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda tanımlanan toplantı ve gösteri yürüyüşlerini,
- b) Spor alanlarında şiddet ve düzensizlik olayları; 6222 sayılı Spor Alanlarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunda tanımlanan eylem ve fiilleri,
- c) Toplantı; belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu Kanun çerçevesinde düzenlenen açık ve kapalı yer toplantılarını,
- d) Gösteri yürüyüşü; belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu Kanun çerçevesinde düzenlenen yürüyüşleri * ,
- e) Müsabaka alanı: Spor müsabakasının yapılmasına tahsis edilen alanı,
- f) Spor alanı: Spor müsabakalarının veya antrenmanların gerçekleştirildiği alanlar ile seyircilere ait seyir alanları, sporculara ait soyunma odası ve bu Kanunun uygulanması kapsamında spor yapmaya elverişli alanları,
- g) Spor güvenlik birimi: Sorumluluk alanlarına göre il ve ilçe emniyet müdürlükleri veya jandarma komutanlıkları tarafından kurulan ilgili birimi,
- a) Spor müsabakası: Federasyonların düzenlediği veya düzenlenmesine izin verdiği ya da katkıda bulunduğu her türlü sportif karşılaşma ve yarışmayı ** , ifade eder

1.3.Sapma ve Suç

Kriminoloji ya da suç bilimi, suçun açıklamasını yapan, suçlu davranışın nedenlerini inceleyen, suçun önlenmesi ve suçlulukla mücadele ile ilgilenen bir bilimsel öğretilerdir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kriminoloji>). Kriminologlar suç kavramını incelerken,

* Toplantı, gösteri yürüyüşü kavramlarının tanımları, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunundan aynen alınmıştır.

** Müsabaka alanı, spor alanı, spor güvenlik birimi, spor müsabakası kavramlarının tanımları, 6222 sayılı Spor Alanlarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanundan aynen alınmıştır.

suça bulaşma ihtimali fazla olan grupların tespitiyle de ilgilendiği için, bu konuda yapılan çalışmalar bizim çalışmamızı yakından ilgilendirmektedir.

Suç ve suçluluk kavramları üzerine kriminologlar tarafından pek çok görüş ve teori ortaya atılmıştır. Bu teoriler suçun ve suçlunun tespiti, suçluların yakalanması ve önleyici faaliyetlerin ne şekilde yapılması gerektiği üzerinde bina edilmiştir. Sadece suç değil, toplumun değerleriyle ters düşen davranışları ifade eden sapma davranışlarda suça gidebilecek bir yol olarak incelenmiştir (Dolu, 2012, s. 35). Bu kısımda çok ayrıntıya girmeden sapma ve suç kavramları üzerine bir değerlendirme yapacağız.

Suç, devletlerin kanunlarında tanımladıkları ve karşılığında bazı caydırıcı yaptırımlar belirledikleri davranışları ifade eden bir kavramdır. Kanundaki tanımıyla sınırlıdır ve cezai müeyyidesi belirlidir. Sapma ise toplumun değerlerini, örf-adet, gelenek-göreneklerini ihlal eden davranışları ifade eder. Yaptırımı toplum nazarındadır. Ayıplanma, dışlanma gibi sosyal baskı şeklinde kendini gösterir (Dolu, 2012, s. 34). Suç kanunlara, sapma ise toplumsal normlara karşı gelmekle oluşur. Dolu, suçu devletin hoş görmediği, sapmayı ise milletin hoş görmediği davranışlar olarak tanımlamıştır ve bu iki kavram arasında ilişkiye dikkat çekmiştir. Devlet toplumu sürekli incelemeli ve toplumdaki değişime uygun olarak kendini değiştirmeli ve geliştirmelidir. Özellikle globalleşen dünya düzeni ile toplum yapısındaki değişimler hızlanmıştır ve bunun sonucu olarak kanunlar çabuk eskiyebilmektedir. Dolayısıyla suç ve sapma kavramları arasındaki ilişki bir manada devlet ve toplum arasındaki ilişkiyi ifade eder.

Kanunların yapımı ve suç kavramının netleşmesi sürecini inceleyen iki temel yaklaşım bulunmaktadır.

Uzlaşmacı yaklaşıma göre devlet toplumu inceler ve toplumdaki değişimi inceleyerek ve onların talepleriyle uyumlu olarak kanunları yapar. Kanunlarda suç olarak tanımlanan davranışlar toplumun çoğu tarafından da tasvip edilmeyen davranışlardır ve cezalandırılması gerekir.

Çatışmacı yaklaşıma göre ise, devletin toplumun değerleriyle ilgilendiği fikri yanlıştır. Devletin düşündüğü siyasi hesaplardır. Kanunları, toplumun ihtiyaçları değil, çıkar ve baskı gruplarının ihtiyaçları belirler. Bazı ayrıcalıklı kişi ve gruplar kanunlar tarafından korunmaktadır. Bunların çıkarlarına ters düşen tavırlar “suç”, kişilerde “suçlu” dur. Uzlaşma toplumun çoğunluğu ile değil bazı ayrıcalıklı gruplardır. Kanunlar herkese eşit ve adil değildir.(Hollin; Aktaran: Dolu,2012:36)

Sonuç olarak uzlaşmacı yaklaşım, suçu devletin toplumla uzlaşması sonucu ortaya konan kuralları ihlal eden kişilere bağlarken, çatışmacı yaklaşım, suçu kişinin sosyal statüsüne, ait olduğu gruba ve hayat şartlarına gösterdiği reaksiyona bağlamaktadır.(Jenkins; Aktaran: Dolu,2012:36)

Literatürde, suç ile sapma arasındaki ilişkiyi tarif etmek için her suç sapmadır ancak her sapma suç değildir şeklinde görüşler vardır. Dolu, bu görüşün uzlaşmacı yaklaşımın etkisinde kalmış bir görüş olduğunu savunmuş ve suçu sapmanın bir alt kümesi şeklinde göstermenin yanlış olduğunu ifade etmiştir.

Her ne kadar bu iki kavram arasında çok ciddi bir ilişki varsa da, her sapma suç olmadığı gibi, her suçta sapma değildir. Her sapmanın suç olmadığına Türk Toplumunu’ndan örnek vermek gerekirse akıllara gelecek en klasik örnek “zina” fiilidir. Hatta daha spesifik olarak ele alacak olursak buna “eşini aldatma” fiilini de örnek olarak verebiliriz. Toplumun çok büyük bir kısmında ayıplanmasına karşın, bu fiiller kanun koyucu tarafından suç olarak nitelendirilmemiştir. Bunun tam tersine örnek verecek olursak resmi nikâhtan önce dini nikâh kıyılması gösterilebilir. Bu durum kanun koyucu tarafından müeyyideye bağlanmasına karşın, toplum nazarında ciddi bir karşılığı bulunmamaktadır.

Bu ayrımın anlaşılmasından sonra suç ve sapma kavramının oluşmasına sebebiyet veren etmenlere de kısaca değinmek isteriz. Şüphesiz suçun sebebi denilince akla pek çok etmen gelmektedir. Yoksulluk, sosyal bağlardaki zayıflık, bozuk aile yapısı, kötü arkadaş çevresi, zararlı alışkanlıklar, eğitimsizlik, ahlaki bozukluklar, psikolojik bozukluklar, zayıf irade hatta bazen şanssızlık, saflık, iyi niyet... Burada asıl mevzu suç oluşmadan önce suçun oluşabileceği ortamları en aza indirip önleyici faaliyetlere

yönelmektir. Çalışmamızın amaçlarından biri de bu amaç kapsamında statlarda daha suç oluşmadan yapılacak önleyici faaliyetlere katkıda bulunmaktır.

Suçun önlenmesi, suç oluşuktan sonra yapılacak soruşturma ve kovuşturma gibi aşamalara gelindikten sonra içine düşülen durumdan her yönüyle daha kârlıdır. Bunun hesaplanabilir pek çok yönü olduğu gibi hesaplanamayan maliyetleri de oldukça fazladır. En başta suç mağduriyet demektir ve bu telafisi mümkün olmayan pek çok zarar anlamına gelmektedir (Sözer & Lee, 2011, s. 8).

Suç önleme ile ilgili yapılan araştırmalarda, Suç oluşmadan önce yapılacak 1 dolar harcamanın, suç oluşuktan sonra yapılacak 7 dolar harcamadan tasarruf etmek anlamına geleceği görülmüştür. (McKenzie, Pinger, Kotecki; Aktaran: Sözer,2011:9). Ayrıca Sözer, maliyeti tam olarak hesaplanamayan ve suçun sebep teşkil ettiği; psikolojik, sosyolojik, fiziksel travmalar; suç korkusu, güvensizlik hissi gibi faktörlerin de oluşmadan engelleneceğine vurguda bulunmuştur.

1.4.Öfke, Saldırganlık ve Şiddet

Gerek toplumsal olaylarda gerekse stat olaylarında durumun kanunen belirlenen sınırların dışına çıkmasında etkili olan pek çok unsur vardır. Ancak şüphesiz bu unsurların başında öfke, saldırganlık ve şiddet gibi durumlar gelmektedir. Olayların saldırganlık ve şiddet boyutuna nasıl geldiğini ilerleyen bölümlerde inceleyeceğiz. Ancak tüm bunların rahat anlaşılabilmesi için öncelikle bu kavramların iyi anlaşılması gerekmektedir.

Öfke insanların veya hayvanların tehdit olarak algıladıkları durum karşısında sergilenen düşmanca tutumdur ve amacı insanların tehdit olarak algıladıkları bu durumun durdurulması çabasıdır. Ancak öfkeli kişiler olaylara objektif şekilde yaklaşma ve davranışlarını kontrol etme noktasında sıkıntılar yaşayabilmektedirler. O yüzden de kızgınlık genellikle sorunların çözümünü kolaylaştırmak yerine daha da zorlaşmasına neden olur (<http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1zg%C4%B1nl%C4%B1k>). Bazen çok basit bir halde karşımıza çıkan bu öfke durumu bazen de yıkıcı bir hal alabilmektedir. Kişi olduğu durumdan memnun değildir ve biran önce bu durumdan çıkmak istediğini belli eden davranışlar içine girebilir.

Saldırganlık ise başkasına veya kendisine zarar vermeye yönelik tepkilerin tamamını ifade eden bir kavramdır. Bu zarar verme durumu fizyolojik veya psikolojik şekilde olabilir. Öfke ve nefret duygularını içinde barındıran yıkıcı bir tutumdur (Abay & Tuğlu, 2000). Öfke bir duygudur saldırganlık ise bir davranış. Öfke saldırganlığa sebebiyet verebilir ama her zaman saldırgan davranışı başlatan etmen öfke duygusu değildir (Retzinger; Aktaran: Aslan & Sevinçler-Togan, 2009:372)

Psikanalitik görüşe göre Freud, saldırganlığı kalıtımsal bir davranış olarak ele almıştır. Kişinin bilinçaltında saldırganlığa sebebiyet verebilecek duygular vardır. Dolayısıyla kişi her yaşta saldırganca ve düşmanca tavırlar sergileyebilir (Kısaç; Aktaran: Aslan & Sevinçler-Togan, 2009:380).

Sosyal pekiştirme kuramına göre ise kişinin öfkeli ve saldırgan tutum içine girmesinde ödül-ceza dengesinin rolü oldukça etkilidir. Anne babanın çocuğa karşı sert tutumu çocuğun öncelikle ebeveynlerine ve daha sonra diğer bireylere karşı öfke biriktirmesine sebebiyet verir(Köknel; Aktaran: Aslan & Sevinçler-Togan, 2009:381).

“Maymunlar üzerinde yapılan bir deney, grup içerisindeki hiyerarşik yapılanmanın davranışı nasıl değiştirdiğine iyi bir örnek oluşturur. Grup içerisinde baskın durumda olan bir maymunun hipotalamusu elektriksel olarak uyarıldığında, bu maymun kendine tabi durumdaki maymunlara saldırır, dişilere saldırmaz. Alt saflarda yer alan bir başka maymun aynı şekilde uyarıldığında bir köşeye çekilir ve boyun eğme davranışı gösterir.”* Görüldüğü gibi hayvanlarda bile saldırganlık davranışı durumlara ve konumlara göre değişiklik gösterebilmektedir. Dolayısıyla en gelişmiş canlı olan insanda olayın daha da karmaşık olduğunu söylemek mümkündür (Abay & Tuğlu, 2000).

Şiddet kavramını tanımlarken, saldırganlık kavramını tanımlarken kullandığımız argümanlara başvurmak durumunda kalacağız. Temel olarak şiddet, bir kişi ya da grubun başkalarına fiziksel veya duygusal olarak zarar vermesi olarak açıklanabilir. Yıkıcılığı ve yok ediciliği düşünüldüğünde saldırganlık davranışının uç noktasıdır

* Abay ve Tuğlu'nun Atkinson'dan aktardığı örnek aynen alınmıştır.

diyebiliriz (Abay & Tuğlu, 2000). Mala zarar verme kavramını da bu kavram içinde değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

“Şiddet hareketi bilinçlidir ve karşıdaki kişiye ya da kişilere, kurum ya da kuruluşlara hatta canlı diğer varlıklara (bitki örtüsü, hayvanlar, yaşam kaynakları vb.) farklı hedeflere ulaşmak adına çıkar elde etmek, onlara karşı üstünlük ya da hâkimiyet kurmak, istenilen hal ve hareketlerin elde edilmesini sağlamak, imtiyaz ya da ayrıcalık sağlamak, saygınlık ya da sevgi kazanmak, kısacası maddi ve manevi çıkar ve menfaatlerin elde edilmesini sağlamak amacı ile fiziksel, sözlü, psikolojik ya da işaretler yardımı ile uygulanan kişi ya da kişilerin, kurum ya da kuruluşların hatta canlı diğer varlıkların (bitki örtüsü, hayvanlar, yaşam kaynakları vb.) yaşam, özgürlük, irade, istek, hak ve sağlıklarına zarar verici, bu hakları ortadan kaldıran ya da geçici süre ile bunların ortadan kaldırılmasını sağlayan hal ve hareketlerin tümüne şiddet denilebilir.” (<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eiddet>)

Şiddet kavramı toplumsal ilişkiler ekseninde bütüncül bir çerçevede ele alınmalıdır. Zira şiddete kadar varabilen çatışmalar genelde birbirleriyle ilişki içinde olan bireyler veya topluluklar arasında olmaktadır (Kocacık, 2001).

Marksist görüşe göre ayrıcalıklı sınıfların sosyal, siyasi ve ekonomik alanda üstünlükleri üzerinden yürüyen emperyalist sistem ancak karşı şiddetle dizginlenebilir ve adalet sağlanabilir. Faşistler ise şiddet kavramına farklı yaklaşmışlardır. Faşist görüş şiddeti yüceltir ve devletin bu gücü etkin şekilde kullanmasını savunur. Bununla birlikte şiddeti hukuki yönden tanımlamak daha çok tercih edilmektedir. Şiddet kanunlarda tanımlanan yaralama, öldürme, mala zarar verme, eziyet, işkence, cinsel saldırı gibi fiiller şeklinde kendini gösterebilmektedir(Kocacık, 2001).

Şiddet pek çok farklı şekilde kendini gösterebilmektedir. Ülkelerin kendi kültürleri içinde farklılıklardan doğan çıkar çatışmalarından kaynaklanabilen dini, etnik, sosyal vb. farklılıklarında devreye girmesiyle gelişme ortamı bulan gerginlikler buna örnek olarak verilebilir. Bunun yanında, devrimci-karşı devrimci şiddet, askeri darbeler, öğrenci olayları, ayrılıkçı hareketler şiddet ortamını oluşturan durumlardan bazılarıdır (Ünsal; Aktaran: Kocacık, 2001).

Şiddeti geniş ve dar anlamlarıyla başka bir ayrıma tabi tutmakta mümkündür. Dar anlamda fiziksel ve duygusal sonuçları ölçülebilen direk zarar vermeye yönelik eylemlerdir. Geniş anlamda ise fiziksel ve duygusal sonuçları ancak dolaylı olarak ortaya çıkan tespiti zor durumları anlatır. Örneğin işsizlik, ekonomik kriz, dezavantajlı toplumsal gruba mensubiyet vs. (Ünsal; Aktaran: Kocacık, 2001).

Şiddet zamana ve topluma göre değişebilmektedir. Bazı toplumlarda şiddetin çeşitli unsurları sosyal hayatın bir parçası haline gelmiş olabilir ve bir sorun çözme aracıdır. Bu gibi durumlarda şiddet sorun olarak algılanmamaktadır(Ergil; Aktaran: Kocacık, 2001). Bununla birlikte aynı toplum içinde farklı grupların şiddet tanımları da değişebilmektedir. Kişilerin ve grupların çıkarlarına uygun görmedikleri hareketleri şiddet olarak tanımladıkları sık rastlanan durumlardandır. Bu noktada şiddet kavramını değerlendirirken “Kimin gözüyle?” sorusu akıllara gelmektedir (Gümüş, 2006). Şiddete pek çok sebep sayabiliriz. Ancak bunların başında eğitim, aile, arkadaş çevresi, sosyal grup, kültür, alt kültür gibi etmenler gelmektedir (Fişekçioğlu & Çağlayan, 2004).

Şiddetin meşru olduğu durumlarda mevcuttur. Ayrımcılığa, yoksulluğa, hukuksuzluğa, dışlanmaya, hor görülmeye, saldırılara ve benzeri engellemelere karşı tepki olarak şiddet toplum nazarında çoğu zaman meşru olarak görülmektedir (Gümüş, 2006).

Televizyon programlarının, dizilerin, haber bültenlerinin içeriği incelendiğinde şiddet unsurunun gittikçe arttığı görülecektir. Bir bağlamda medya şiddeti körükler konuma gelmiştir. Gümüş’ün ifadesiyle medya, şiddeti meşrulaştırmakta, olağanlaştırmakta, kanıksatmakta, gündelik hayatın bir parçası haline getirmekte ve toplumu şiddete karşı duyarsızlaştırmaktadır.

1.5.Toplumsal Olaylar

Tarihsel süreç içerisinde insanlar, tek başlarına yaşamının imkânsızlığının idrakı ile bir araya gelmiş ve pek çok alanda iş bölümü ve iş birliği içine girmiştir. Bu sayede insanlar doğaya hükmetmiş, medeniyetler kurmuş, yaşatmış ve geliştirmiştir. Medeniyetlerin gelişimi ile ideolojik, ırki, dini, mezhepsel, sosyal, ekonomik,

kültürel, milli veya politik amaçlı örgütler kurmuş ve bu örgütleri güçlendirmek için arayışlar içine girmiştir.

Örgütlenmenin güçlendirilmesi için akıllara gelen ilk yöntem ise daha fazla insana ulaşmak olmuştur. Birliktelikten doğan gücün ve bu gücün getirdiği hazzın ne kadar önemli olduğu net bir şekilde görülmüştür. Ancak tüm bu birliktelikler toplumsal olay olarak nitelendirilemez. Bahsettiğimiz tarz sosyal olaylarda birliktelikler, düğün veya cenaze törenlerinde olduğu gibi bir sevinci veya kederi paylaşmak; maçlarda ve konserlerde olduğu gibi eğlenmek vb. polisiye olmayan şekildedir. Bizim ilgilendiğimiz tarzda toplumsal olaylarda ise, bir düşünce veya görüşü paylaşmak için toplanma söz konusudur. Siyasi amaçlar vardır ve bu amaç doğrultusunda hareket tarzları benimsenir. Sosyal olaylarda da şüphesiz kolluk tarafından tedbirler alınabilir. Ancak bu tedbirler toplumsal olaylarda alınan tedbirlerden çok farklıdır (Kurt & Yoş, 2010, s. 35).

Toplumsal olaylar, topluma yönelik reformcu ve inkılapçı nitelikte eylemlerdir. Toplumun gerçekleri ve bireylerin istekleri arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanır. Bu durum toplumların sosyal değişim süreçlerinde önemli bir yere sahiptir (Türkdoğan, 2013, s. 25-29).

Toplumsal olaylar sayesinde devletler halkın sorunlarından haberdar olma fırsatı bulurlar ve bu bağlamda çözümler üretebilirler. Demokratik yönetimlerde bu tarz eylemler, değişim isteği olarak algılanır ve vatandaşların en doğal haklarından. İnsanlar doğası gereği kendileriyle aynı fikirde olanlarla dayanışmacı, kendinden farklı düşünenlerle mücadeleciler sosyal ilişkiler içine girerler ve bu sayede toplumsal dinamizm sağlanmış olur. Zıtların mücadelesi anlamına gelen bu ilişkiler sayesinde toplumlar değişir ve gelişir. Her toplum zıtlıkları bünyesinde taşır ve her sistemin memnunları ve memnuniyetsizleri vardır. Tüm bunlara problem değil zenginlik olarak bakmak gerekmektedir (Kurt & Yoş, 2010, s. 35).

Demokrasinin en temel özelliklerinden biri de vatandaşların yönetime katılabilmesidir. Vatandaşlar bu haklarını formel veya informel olmak üzere iki temel şekilde kullanabilirler. Yönetime formel olarak katılma genelde seçimler yoluyla olurken, informel katılma çeşitli toplumsal hareketler veya baskı gruplarının

çalışmaları yoluyla yönetimi etkileme çabası olarak kendini gösterir. Çalışmamızın bu bölümünde ele aldığımız toplumsal olaylar, informel şekilde yönetimi etkileme seçeneklerinden bir tanesidir. Belirli bir amaç için bir araya gelmiş topluluklar, amaçları doğrultusunda bir karar alınması veya alınmış bir karardan geri adım atılması için yönetime baskı yaparlar. Gruplar baskıyı artırabilmek için daha geniş kitlelere ulaşabilme ve böylelikle hareketin tabanını genişletme gibi ikincil bir amacı da daima taşırlar (Kılıç, 2009).

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri şeklinde kendini gösteren bu toplumsal olaylara katılma anayasal bir haktır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannameinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde güvence altına alınmış bu temel hak, demokratik devletlerin vazgeçilemez bir unsurudur. Devletler anayasalarında ve kanunlarında bu hakkı güvence altına almışlardır. Bununla birlikte devletler bu hakkın kullanımını sırasında ortaya çıkabilecek aksaklıkların giderilmesi ve kamu düzeninin sağlanması için kanuni düzenlemeler yoluna gitmiştir.

Anayasamızın 34.maddesine göre, “herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir”.

Anayasalarla koruma altına alınmış olsalar bile hiçbir hak sınırsız değildir. Başka bireylerin özgürlük alanına müdahale edilmesi durumunda bu haklar kısıtlanabilir, hatta tamamen ortadan kaldırılabilir. Çevreye veya polise karşı saldırganlığın baş gösterdiği, kamu huzurunun olumsuz şekilde etkilendiği, bireylerin haklarına karşı kısıtlayıcı tavırlar içine girildiği durumlarda, kolluğun müdahalesi kaçınılmaz bir hal alacaktır (Hançerli, Duru, & Gergin, 2013).

2911 sayılı Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunu, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller ile gerçek ve

tüzel kişilerin düzenleyecekleri toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yerini, zamanını, usul ve şartlarını, düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını, yetkili merciin yasaklama ve erteleme hallerini, güvenlik kuvvetlerinin görev ve yetkileri ile yasakları ve ceza hükümlerini düzenler (2911 sayılı Kanun md:1).

1.5.1. Tanımlar

Toplumsal olay kavramını “toplumsal” ve “olay” kavramlarının birleşimi olarak görürsek, bizi yanıltıcı sonuçlara götürebilir. Toplulukların bulunduğu her olay toplumsal olay olarak nitelendirilemez. Örneğin konserler, spor müsabakaları, seminerler, konferanslar gibi toplu halde iştirak edilen pek çok etkinlik (olay), terim olarak “toplumsal olay” tanımının içinde yer almaz. Bu noktada Göksu ve diğerleri, “Polisi İlgilendiren Toplumsal Olay” kavramını geliştirmişlerdir. Daha ziyade toplum düzenine zarar verme ihtimali bulunan toplumsal olayları PİLTÖY kavramının içinde ele almışlardır (Göksu, Köktaş, Özcan, & Erzurumluoğlu, 2003).

Literatürde toplumsal olay, kanunsuz eylem ve korsan gösteri kavramları hakkında yeterli seviyede tanımlama bulunmamaktadır. Ancak kolluk tarafından yapılan tanımlamalar mevcuttur. Bu tanımlara göre, Yasalara uygun olarak gerçekleştirilen tüm kitlesel etkinliklere toplumsal olay; yasalara uygun başlayarak sonrasında çeşitli sebeplerle yasal sınırların dışına çıkılan toplumsal olaylara kanunsuz eylem; hem başlangıcı hem de sonucu itibarıyla yasalara aykırı olan eylemlere korsan gösteri denilmektedir (Hançerli, Duru, & Gergin, 2013).

1.5.1.1. Toplumsal Olay

2911 sayılı Kanunda kendine yer bulan açık hava toplantıları, basın açıklamaları, gösteri yürüyüşleri gibi etkinliklerin tamamına toplumsal olay denilmektedir. Düşünce ve fikirlerin kamuya açık alanlarda kamuoyu ile paylaşılmasının yanında, itiraz ve protesto gibi kavramları da içinde barındırır. Toplumsal olaylar demokratik ülkeler için vazgeçilemez bir zenginliktir. AİHS, anayasalar ve kanunlarla güvence altına alınmıştır. Ancak toplumsal olay iki şekilde neticelenebilir. Yasalara uygun şekilde başlayıp bitebileceği gibi yasalara uygun şekilde başladıktan sonra yasadışı bir hal alabilir. İşte tam bu noktada toplumsal olaylar kanunsuz eylem halini alır (Hançerli, Duru, & Gergin, 2013).

1.5.1.2.Kanunsuz Eylem

Toplumsal olayların yasal sınırlar dışına çıkarak yasadışı bir hal almasıyla mevcut olay kanunsuz eylem adını alır. Olay bu aşamaya geldikten sonra artık yasal sınırlar içine tekrar giremez. Olay artık kanunsuz eylemdir ve geri dönülemez. Ayrıca bu hale gelmiş toplumsal olaylar artık anayasal hak veya demokratik hak kavramlarıyla açıklanamaz. Kamu düzeni bozulmuştur ve ya bozulma tehlikesindedir. Bu durumda kolluk müdahalesi kaçınılmazdır (Hançerli, Duru, & Gergin, 2013).

1.5.1.3.Korsan Gösteri

Bir düşünceyi veya fikri açıklama amacı taşımayan, bir anda meydana çıkan ve şiddet içeren sokak hareketlerine korsan gösteri denilmektedir. Toplumsal olaylarda genellikle olayın gerçekleşeceği yer, zaman, biçim, olayın lideri, amacı belirlidir. Ancak korsan gösterilerde bu tarz özellikler genelde bulunmaz. Evveliyatı yoktur. Toplumsal olaylarda müzakere mümkünken korsan gösterilerde bu durum çok zordur. Hatta bu tarz eylemlerde bazen polis direkt müdahaleye başlar. Korsan gösterilerde amaç şiddete başvurmak, kargaşa çıkararak gövde gösterisi yapmak ve sokakların hâkiminin devlet değil kendileri olduğunu dikte etmektir. Örgütler bu sayede kendi propagandalarını yaparlar. Suç ve korku ortamı oluşturarak devletin güvenlik görevini yerine getiremediği imajını oluşturmaya çalışırlar. (Hançerli, Duru, & Gergin, 2013).

Biz çalışmamızda toplumsal olayları, kanunsuz eylem ve korsan gösterileri de içine alacak şekilde geniş manada ele alacağız. Göksu ve diğerlerinin PİLTOY tanımlamasıyla paralel olarak 6222 sayılı Kanun ve buna muhalefet noktasında tespitler yapacağız

1.5.2. Toplumsal Gruplar

“İnsanlar arasındaki her tür ilişki toplumsal nitelik taşımaz; bireyin yalnız başkasının davranışına göre anlamlı bir biçimde yönlendirdiği etkinliği toplumsaldır”(Giddens, 1995:41). Toplumsal olayları ve hatta sonraki bölümlerde ele alacağımız spor alanlarında şiddet olaylarını anlayabilmek için grup kavramını iyi anlayabilmek gerekmektedir. Hemen her toplumda, herkesin bir gruba aidiyeti söz konusudur. İnsan doğar doğmaz aile grubunun bir ferdi olmaktadır. Daha sonra oyun arkadaşları grubu, okul arkadaşları grubu, iş arkadaşları grubu gibi pek çok gruba sırayla veya

aynı anda üye olabilmektedir. Kişi, ait olduğu grubun değerlerini öğrenir ve bu doğrultuda yaşamına devam eder. Yeni arkadaşlıklar edinir ve çeşitli davranış değişikliği sürecine girebilir. Kişi sosyalleşme sürecinde pek çok grupla ilişki içine girer ve bu ilişkiler doğrultusunda günlük yaşamını idame ettirir (Özkalp, 2014, s. 265). Günlük dilde kullanılan grup kavramı bazen sosyolojik olarak bir grup oluşturmayabilir. Örneğin sosyal medya üzerinde oluşturulan pek çok “grup”*, üyeleri üzerinde aidiyet duygusu ve grup bilinci oluşturmadığı için bizim grup tanımımızla uyuşmamaktadır. Örneğin sinemada film izleyen birbirinden habersiz insanlar bir grup oluşturmazlar. Ancak bir deprem hissedilmesiyle, insanların birbirine yardım etme çabası sonucu ortak bir amaç, ortak bir duygu ve ortak tavırlar oluşmaya başlarsa, artık bir gruptan söz edilebilir.

1.5.2.1. Grup Kavramı ve Türleri

“İnsanlar arasındaki her tür ilişki toplumsal nitelik taşımaz; bireyin yalnız başkasının davranışına göre anlamlı bir biçimde yönlendirdiği etkinliği toplumsaldır” (Giddens, 1995:41). Toplumsal grupları gelişigüzel kalabalıklardan farklı kılan özellikler vardır. Bu farkın oluşması için, grubun üyeleri karşılıklı olarak birbirlerini etkilemelidir ve bu durum bir süreklilik kazanmalıdır. Tek yönlü bir etki de, grubun oluşması için yeterli değildir. Grup bilinci de denilen ortak bir duygu, birleştirici manevi değerler olmalıdır (Özkalp, 2014, s. 266).

Morton’a göre grubun, kendi bireyleri veya başkaları tarafından bir grup olarak tanımlanması da bu oluşumun grup olarak tanımlanmasında önemlidir. Kişiler grup oluşturduklarının bilincinde olmalıdırlar (Özkalp, 2014, s. 266).

Grubun oluşum sürecini daha iyi anlayabilmemiz için bir örnek verelim. Trafikte birbirinden habersiz şekilde seyreden araç şoförleri aynı yolda olmalarına rağmen grup özelliği taşımazlar. Ancak diyelim ki yolda bir trafik kazası oldu ve trafikteki birbirinden habersiz araçlar bir bir durmaya başladı. Biri atılarak görev dağılımı yaptı ve doğal bir lider oldu. Biri ben doktorum dedi yaralılarla ilgilendi, biri çevre güvenliğini aldı, biri polis ve 112’ye haber verdi. Görüldüğü gibi birbirinden habersiz bir kalabalık ortak bir amaç ve duygu doğrultusunda grup bilinciyle tavırlar

* Sosyal medya üzerinde bu oluşumlara “grup” denildiği için bu ifade kullanılmıştır.

sergilemeye başladı. Hatta diyelim ki tam bu esnada topluluğun, kazanın müsebbibi olarak gördüğü araç şoförü kaza mahaline yaklaştı ve kalabalığın tepkisini çekti. Sataşmalar başladı ve sözlü sataşmaların ardından şoföre karşı bir linç girişimi oldu. Görüldüğü gibi grup, bazen ortak duygunun kontrol edilememesi sonucu, bazen bir kışkırtma sonucu hatta bazen kasti olarak meşru sınırlar dışına çıkabilir ve saldırgan tavırda bulunabilir.

1.5.2.2. Grup Çeşitleri

Ferdinand Tönnies, grupları cemaat ve cemiyet olarak iki başlık halinde incelenmiştir. Cemaat (Gemeinschaft), daha çok geleneksel toplumlarda görülen küçük ve daha fazla duygu yüklü gruplara denir. İhtiyaçları karşılamaya yöneliktir. Grup küçük olduğu için kişiler birbirini tanır. İlişkiler dostça ve samimidir. Cemiyet (bessellschaft) ise, endüstriyelleşme sonrası ortaya çıkan toplumsal gruplardandır. İlişkiler çıkara dayalı, resmi ve soğuktur. Asıl olan işi en iyi şekilde yapmaktır ve ilişkilerin ardında ekonomik ve politik araçlar vardır. Emile Durkheim'da grubu mekanik ve organik olarak sınıflamıştır. Mekanik dayanışma cemaatle, organik dayanışma ise cemiyetle örtüşmektedir. Coloney ise grubu birincil ve ikincil olarak tanımlayarak benzer bir ayrıma gitmiştir (Özkalp, 2014).

1.5.2.2.1. İç ve Dış Gruplar

Gruplaşma sürecinde “Biz” ve “Onlar” kavramları şüphesiz çok etkilidir. William Graham Summer tarafından yapılan ayrıma göre, belirgin özelliklerle diğer gruplardan ayrılan gruplarda, nispeten biraz daha fazla “bizlik” duygusu oluşur. Diğer gruplar önem taşımamaktadır, hatta rahatsızlık vericidir. “Biz” yani “iç grup”, “Onlara” yani “dış gruba” karşı üstündür ve dış gruba karşı düşmanca diyebileceğimiz seviyede tutum sergilenebilir (Özkalp, 2014, s. 272).

1.5.2.2.2. Referans Grubu

Herbert Hyman tarafından ortaya atılan görüşe göre, kişi kendisini değerlendirirken başkalarını örnek alır. Tavır ve davranışlarını o grubun değerlerine göre değerlendirir. O gruba göre kendini kıyaslar. Bu grup, yaşadığı toplumun içinden bir grup olabileceği gibi, kişinin üyesi olmak istediği bir grup da alabilir (Özkalp, 2014, s. 273).

1.5.2.2.3. Elektronik Etkileşim Grupları

Son yıllarda teknolojinin ilerlemesi sonucu ortaya çıkan gruplardandır. İnsanlar sanal ortamda buluşmakta, tanışmakta, kaynaşmaktadır. Bazen bu ilişkiler düzenli hale gelir ve bir aidiyet duygusu oluşturur. Tam bu aşamada mevcut oluşum, artık grup tanımını içinde değerlendirebileceğimiz bir hal almış olur. Kişiler bazen bu ilişkileri oldukça ilerletebilmekte ve hatta evliliğe kadar gidebilmektedirler (Özkalp, 2014, s. 273).

2013 Yılı Haziran ayında kendini gösteren ve “Gezi Parkı Olayları” olarak anılan süreçte, sosyal medya grupları başrol oynamıştır. Kısa sürede pek çok kişiye ulaşabilen insanlar, on binlerce kişilik bir grup oluşturmuştur. Ortak duygu ortak fikir ortak düşman gibi pek çok paydada birleşen gruplar sosyal medyanın etkisini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Sadece ülkemizde değil dünyanın pek çok bölgesinde meydana gelen toplumsal olaylarda, sosyal medya aktif olarak kullanılmaktadır. Mısır devrimi, Arap baharı olarak adlandırılan süreç, Wall Street olayları gibi pek çok büyük toplumsal olayda bu durum kendini göstermiştir.

1.5.2.3. Grup Normları

Grupların özelliklerinden belki de en dikkat çekici olanı, grup üyelerinin uymak zorunda olduğu kurallar olmasıdır. Uygun veya istenmeyen davranışların kurallaşması sonucu oluşan normlar, grubun ortak bir davranış şekli geliştirmesine sebep olur. Gruptaki kişiler grup normlarına göre kendilerini ayarlarlar (Özkalp, 2014, s. 278). Taraftar gruplarının takım formalarıyla dolaşması, ortak tezahüratlar yapması, terör örgütü yandaşlarının polisle samimi ilişkiler içine girmemesi, camilerde toplu ibadetler sırasında cep telefonlarının kapatılması gibi pek çok örnek verilebilir.

Kişiler oluşturmuş oldukları grupların boyutuna ve gücüne göre yönetime dolaylı yönden katılmak isteyebilir. Baskı grupları olarak adlandırdığımız bu gruplar etnik, dinsel veya benzeri pek çok ortak özellik üzerinde birleşebilir. Ülkemizde gündemi yoğun şekilde meşgul eden “çözüm süreci”, “alevi açılımı”, “ruhban okulu” gibi meseleler bu baskı gruplarının çalışmalarıyla yakından alakalıdır.

Mardin'e göre günümüzde grupların çıkar sağlayıcı işlevlerinin yanında 'kimlik-identity' oluşturan bir işlevde de bulunmaktadır. Kişi toplumun neresinde olduğunu ve bu doğrultuda nasıl davranışlar sergilemesi gerektiğini bu aidiyetler üzerinden belirler. Her şeyin hızla değiştiği günümüzde, kişi toplumsal konumunu grupların simgelerinde arar (Mardin, 2014, s. 147).

1.5.2.4. Toplumsal Olaylarda Grup Kavramı

Oluşan grupların, bir konuya dikkat çekmek, bir şeyi engellemek veya bir şeyin olmasını sağlamak amacıyla toplanmışsa 2911 sayılı Kanun bağlamında bir toplumsal olay oluşmuş demektir.

Toplumsal olaylarda grupların davranış şekilleri değişebilmektedir. Ortak amaçlar doğrultusunda birleşmiş grubun tansiyonu, genelde yüksektir. Kişiler yalnızken yapmayacakları pek çok tavır ve davranışı bu grup bilinciyle yapabilir hale gelirler. Bilinçaltındaki bastırılmış duygular su yüzüne çıkar ve sorumluluk duyguları yok olur. Grup mantıktan ziyade duygularla hareket eder. Hareketin ne zaman, nasıl, kime karşı yapılacağından çok liderin ne dediği önemsenir. Bazen bu heyecan öylesine doruk noktasına ulaşır ki, grup liderinin ufak bir emriyle çok büyük eylemler yapılabilir (Kurt & Yoş, 2010, s. 20).

1.5.2.4.1. Toplumsal Olaylarda Grup Türleri

Yukarıdaki sosyolojik olarak grup türlerini incelemiştik. Ancak toplumsal olay esnasında gruplar davranış şekillerine göre yeniden sınıflandırılabilir. EGM tarafından 2010 yılından çıkartılan Çevik Kuvvet Temel Eğitim kitabında psikolojik durumlarına ve eylem çeşitlerine göre bu gruplar 4'e ayrılmıştır (Kurt & Yoş, 2010, s. 21).

1.5.2.4.1.1. Saldırgan Grup

Bu tarz gruplar yaptıkları eylemlerde planlı ve bilinçlidirler. Amaçları terör eylemlerini araç olarak kullanarak anayasal düzeni bozmaktır. Ayaklanmalar, din-mezhep çatışmaları, cezaevi isyanları gibi eylemleri planlı olarak kullanırlar. Gerektiğinde güvenlik güçleriyle çatışmaya girmekten çekinmezler.

1.5.2.4.1.2.Paniğe Kapılmış Grup

Grup panik, korku ve heyecanla şuursuz hareketler yapar. Güvenilir bir yere ulaşmak için kontrolsüzce tavırlar sergiler ve her şeyi yapabilir. Paniğe kapılan grup bireyleri yalnız kendini düşünür. Bu durumda olan grup bireyelerinin kendilerine veya başkalarına zarar verme ihtimalleri çok yüksektir ve yönlendirilmeleri çok zordur.

Polisin müdahale etmeye başladığı anlarda sıklıkla karşımıza çıkan bir durumdur. Gazdan etkilenen insanlar nereye kaçacaklarını şaşırır ve kargaşa çıkar. Bu durumda gruba kaçabileceği bir istikamet çizilmelidir.

1.5.2.4.1.3.Amaçlı Grup

Belirli amaçlar doğrultusunda eylem birliği içinde olan gruplardır. Boykot, işgal ve gösteri yürüyüşü gibi eylemleri, ortak amaçlarına ulaşmak için araç olarak kullanırlar.

1.5.2.4.1.4.Anlamlı Grup

Belirli amaçlar doğrultusunda toplanan ve üyeleri arasında devamlı bir iletişim ve etkileşim bulunduğu gruplardır. Ortak duygu ve heyecan hâkimdir.

Siyasi partiler, cami cemaatleri, taraftar grupları bunlara örnek olarak verilebilir. Bu tarz gruplar çoğunlukla kanunlara saygılıdır. Ancak provoke edilirlerse kanunsuz eylemlere girişebilirler. Bu noktada özellikle lider kilit rol oynamaktadır (Kurt & Yoş, 2010, s. 21).

1.5.3. Kalabalıkların Kontrolü ve Kitle Psikolojisi

Kalabalık, en bilindik kolektif davranış biçimidir ve bireyler arası ilişkiler sadece gelip geçici heyecanları paylaşarak oluşur. Birleştirici zayıf bir fikir ve fiziki yakınlıktan ibarettir. Örgütlenmemiş geçici bir insan topluluğudur. İnsanlar birbirlerini tanımadıkları için belirli bir lider, iş bölümü, süreklilik gibi özellikleri taşımazlar (Kurt & Yoş, 2010, s. 22).

Ancak rastgele bir araya gelmiş insanlar çeşitli uyarıcıların etkisi ile gruplarda görmeye alışkın olduğumuz refleksleri gösterebilirler. Tam bu noktada kitle psikolojisi devreye girmeye başlar. Kişilerin psikolojisi topluluğun psikolojisiyle hem dem olur ve tavırları da o doğrultuda gelişir. Ben yerine biz duygusu ağır basmaya başlar. Yoğun duygusal ortamın etkisi ile duygu birliği eylem birliğine dönüşebilir. Kişiler düşünme kabiliyetlerini ikinci plana attıkları için grup kolay yönlendirilebilir bir hal alır. Kişiler kendi duygu ve fikirlerinden uzaklaşırlar ve

grubun yönlendiricilerinin etkisiyle hareket etmeye ve hissetmeye başlarlar. (Kurt & Yoş, 2010, s. 23).

Kalabalıkla duygu ve hareket birliğinde buluşmuş kişi kendini daha güçlü hisseder. Yalnızken yapmaya cesaret edemeyeceği pek çok şeyi topluluktan aldığı güçle yapabilir. Kişi tanınmayacak hale gelebilir. Bu durum kalabalığın kendisi için de geçerlidir. Grup kendi içinde destekçi buldukça, kendisini yenilmez olarak görmeye başlar. Bu durum güvenlik açısından riskleri de beraberinde getirir. Grup tahriklere açıktır. Grup içinde alkollü veya uyarıcı madde almış kişiler varsa grubun saldırganlık katsayısı artar. Bu duruma stadyumlarda sıklıkla rastlanmaktadır. İdarenin gruba karşı yasaklayıcı bir tavır takınması da grubu kışkırtır. Ancak sağlam güvenlik tedbiri alındığı hissi oluşturulursa grubun yenilmezlik duygusu zayıflar ve güvenlik güçlerinin kalabalığı kontrol etmesi kolaylaşır (Kurt & Yoş, 2010, s. 24).

1.5.3.1.Kitle Psikolojisinin Özellikleri

Yukarda da belirttiğimiz gibi, kişiler kolektif şuurla hareket ettiklerinde farklı bir psikolojik durum ve davranış biçimi içine girerler. Kurt & Yoş, bu psikolojik durumları aşağıdaki başlıklar halinde incelemiştir.

1.5.3.1.1. İrade Zayıflığı

Kalabalığın içinde kolektif şuur baskısıyla kişinin kimliği kaybolur ve iradesi adeta sıfırlanır. İrade artık topluluğundur. O ne derse o olur. Kişi yalnızken asla yapmayacağı şeyleri yapmaya başlar ve bu hale bilinçsiz bir şekilde gelir. Kişinin şuuru kaybolur topluluğun şuuru ön plana çıkar.

1.5.3.1.2. Duygusalılık

Mantıktan ziyade duygular ön plandadır. Bu duygular genellikle heyecan ve gerilim ekseninde şekillenir. Kişilerin duygularına hitap edilerek, onlara pek çok şey kolaylıkla yaptırılabilir. Kin, öfke, düşmanlık gibi duygular, sevgi, dostluk, hoşgörü gibi duygulara galip gelir.

1.5.3.1.3. Özenti ve Taklit

Benlik duygusundan ziyade bizlik duygusu ön planda olduğu için, kişi kendi benliğini bir kenara bırakarak onlar gibi olmaya özenebilir. Kişi güçlü olmak ister ve kalabalığın gücünü bu bağlamda kullanmak ister. Buna sahip olduğunda ise bu gücü kullanır. Özenmenin temelinde yatan duygu bu güce sahip olma güdüsüdür.

Grupta öne çıkan bir davranış direkt benimsenir, taklit edilir ve grup davranışı haline alır. Örneğin kandan ve iğneden korkan bir kişi, toplu olarak gidilen bir kan bağıışı organizasyonunda hiç çekinmeden kan verebilir.

1.5.3.1.4. Telkin ve Etkilenme

Kişilerin duygusal yönleri ön planda olduğu için telkine ve yönlendirmeye açıktırlar. Kitleye yön verebilecek frekansı tutturan herkes bunu kullanabilir. Kitlelerin provokasyonlara açık olmalarındaki en büyük etken budur..

1.5.3.1.5. Yayılma

Ortaya atılan fikirler, haberler çok çabuk karşılık bulur ve hemen yayılabilir. Örneğin, gezi parkı olayları sırasında, daha önceden gemi kazasında ölmüş bir şahıs, olaylarda ölmüş gibi lanse edilip fotoğrafı yayınlanmış ve "TOMA'nın ezmesi sonucu bu hale geldi" denilmiştir. Bu yalan haber çok kısa bir süre içinde yüz binlere yayılmış ve insanları etki altına almıştır.

1.5.3.1.6. Benlik yitimi

Kişiler yalnızken yapmayacakları pek çok tavır ve davranışı bu grup bilinciyle yapabilir hale gelirler. Bilinçaltındaki bastırılmış duygular su yüzüne çıkar ve sorumluluk duyguları yok olur. Kişiler grup içinde tanınma ihtimallerinin çok düşük olduğunu bilir. Bu durumda sorumluluk duygusunu minimize eder. Toplumsal olaylarda sıklıkla karşımıza çıkan yüzü kapalı eylemciler bu durumun en bariz örneğidir. Kişiler teşhis edilemeyeceklerinin verdiği özgüven ve grup bilincinin verdiği güçle her türlü şiddet eylemine katılabilir.

1.5.4. Toplumsal Tepkinin Aşamaları

Kurt & Yoş, toplumsal tepkinin aşamalarını aşağıdaki başlıklar halinde ele almışlardır.

1.5.4.1. Hoşnutsuzluk

Toplumsal olayların oluşabilmesi için elbette öncelikle bir sebep olması gerekmektedir. İnsanların rahatsız oldukları bir sorun olması ve bu sorun için çözüm arayışına girmesi, toplumsal olaya kadar gidebilecek bu sürecin ilk aşamasıdır. İnsanlar problemlerinin çözümlerini direkt sokakta aramazlar. O aşamaya gelene kadar bazı yollardan geçilmesi gerekir. Karşılaşılan problemin çözüm yolları öncelikle bireysel çalışmalarla aranır. Dilekçeler, şikâyetler, bire bir görüşmeler; üst yöneticilere, kaymakamlara valilere çıkmalar; milletvekillerine, bakanlara kadar ulaşma çabaları... Hatta durumun mahiyetine göre savcılığa, karakola başvurma gibi sistem içinde çözüm arayışı içine girilir. Yetkili mercilerden muhatap bulunamaması veya denenilen yollardan çözüme ulaşılamaması kişilerde hayal kırıklığına, çaresizliğe, hırsla sebebiyet verir. Güçsüzlük ve yetersizlik hissi oluşur. Kişi bu aşamada mücadeleye devam etmeye karar verirse yavaş yavaş bireysel çabaların yeterli olmayacağını anlamaya başlar ve örgütlenme ihtiyacı hâsıl olur.

1.5.4.2. Örgütlenme

Bireysel çabalardan sonuç alamayan kişiler kendileriyle benzer sorunları yaşayan insanların farkına varmaya başlarlar. Ortak dertlerin sıkıntılarının birleştiriciliği ile

hareket eden kişiler ortak bir amaç ve fikir birliği içinde hareket etmeye başlarlar. Bu birliktelik resmi bir çatı altında olabileceği gibi gayri resmi de olabilir. Bu resmi veya gayri resmi örgütlenme bir plan dâhilinde harekete geçmeye başlar ve olay yeni bir boyut kazanır. Yukarıda belirttiğimiz, dilekçeler, şikâyetler, bire bir görüşmeler; üst yöneticilere, kaymakamlara valilere çıkmalar; milletvekillerine, bakanlara kadar ulaşma çabaları, artık bireysel değildir. Talepleri daha gözle görülür bir hal almıştır ve muhatap artık bir kişi değil bir gruptur.

Ancak tüm bu toplu girişimler de sonuç vermeyebilir. Yetkili mercilerden muhatap bulunamaması veya denenen yollardan çözüme ulaşılamaması, grupta hayal kırıklığına, çaresizliğe, hırsa sebebiyet verir. Grup haksızlığa uğradığını düşünür adaletsizlik hissi yoğunlaşır.

1.5.4.3.Toplu eyleme geçiş

Kişiler güçlerini artırmak ve daha geniş kitlelere sorunlarını anlatabilmek için yollar aramaya başlarlar. Problemlerini, kamuoyunun daha net bir şekilde duyabileceği yolları denerler. Böylelikle sistem üzerinde baskılarını artırabileceklerdir. Kişiler sokağa çıkarak veya basın yoluyla halkı ve yetkilileri bilgilendirme yoluna giderler ve toplumsal desteği artırmak isterler.

Bu aşamada eylemselliği yüksek bazı grupların desteğini almaları sık karşılaşılan bir durumdur. Bu konuda daha tecrübeli olan grup, gerek vicdani hassasiyetlerle, gerekse kendi davalarına daha fazla destekçi bulabilmek için dayanışma arayışı içine girebilirler. Bu girişimin müspet karşılık bulması da çok muhtemel bir netice olacaktır.

Burada unutulmaması gereken bir nota vardır. Kendileriyle duygu birliği içinde olduğu iddiasıyla destek vermek istediğini belirten bu grubun, eylemselliği yüksek olduğu gibi kanun dışına çıkma alışkanlığı da yüksek olabilir. Bu da yeni yeni sokaklara inen grubun kriminalize olma ihtimalini yükselten bir durumdur.

1.5.4.4.Sistemin Durumu Algılaması ve Savunma Mekanizmalarının Hayata Geçmesi

Olayın toplumsal olay boyutuna gelmesi ile sistem sorundan haberdar olur ve bu durum karşısında bir tavır alır. Alınan bu tavır genelde iki şekilde karşımıza çıkar. Bunlardan birincisi problemin varlığını kabul eder ve çözüm için grupta veya lideriyle masaya oturur. Diyalog ve uzlaşma yoluna gider. İkinci yaklaşım ise problemin varlığını reddeder veya isteklerinin kabul edilebilirlikten uzak görür. Bu durumda grubu politikalarının uygulanmasına karşı bir tehdit olarak algılar. Bu tehdit algısı sonucu devletin vereceği refleks, ülkedeki demokrasi bilincinin gelişmişliğiyle doğrudan orantılıdır.

Grubu veya eylemlerini veya ikisini birden tehdit olarak algılayan devlet savunma mekanizmalarını hayata geçirmeye başlar. Eylemci grubun, eylem şeklinin veya benzer diğer durumların hususiyetlerine göre bu mekanizmalar çok farklılık gösterse de devletin asıl amacı eylemleri kırmaktır. Mülki amirin yetkileri ve kanunlar, bu amaç ekseninde tavizsizce kullanılarak grup bastırılmaya çalışılır. Zira tavizin taviz doğuracağı kanaati vardır ve devlet güçsüz gözükmemelidir.

Devlet tarafından yapılan tehdit algısı bazen milli güvenlik ve kamu düzeni gibi gerekçelerle yapılabileceği gibi bazen de iktidarı elinde bulunduran elitlerin çıkarları doğrultusunda yapılabilir.

Devletin sert tutumu karşısında grup bir tutum sergilemek durumunda kalır. Ya eylemlere son verilecektir ya da mücadeleye devam edilecektir.

1.5.4.5.Devlet-Topluluk Restleşmesi

Devletin eylemleri durdurma girişimlerine rağmen eylemlere devam kararı alan grup devletle bir restleşme içine girer ve kolluk kuvvetleriyle grup karşı karşıya gelir. Bu aşamadan sonra grup içindeki şiddet yanlıları, provokatörler, marjinaler pasif konumdan aktif konuma geçer. Hatta lider rolüne bürünüp grubun saldırganlığını artırabilir.

Kollukla karşı karşıya gelen ve eyleminde kararlı olan grupta hareketlilikler başlar. Artık olayın bir parçası haline gelen kolluk kuvvetleri de durumdan orantılı olarak etkilenir. Gerilimin artması ile grupta kenetlenme had safhaya çıkar. Grubun saldırganlık ve şiddet potansiyeli artmaya başlar. Gruba karşı devletin tepkisi de engelleme, yasaklama, dağıtma, zor kullanma şeklinde kendini gösterecektir.

Gruptaki kişilerin sağduyusu veya şiddete olan meyilleriyle orantılı olarak grubun ve kolluğun tavrı değişkenlik gösterir. Her gruptan veya grup içindeki herkesten şiddet eylemleri beklemek ve aynı şekilde kolluk kuvvetlerinden orantısız müdahale beklemek yanlış olacaktır.

1.5.4.6.Yer Altı Faaliyetleri

Devlet toplum arasındaki diyaloğun kesilmesi ve iki tarafında uzlaşmadan yana bir beklentisinin ve umudunun kalmaması, yer altı faaliyetlerinin ve terör örgütlerinin peyda olmasının başlıca sebeplerindedir. Mevcut sistemden umudu kalmayan grup kendi sistemini kurmak için çalışmaya başlar. Bu durum bir takım çetelerin oluşmasına sebebiyet verebilir. Tepki öncelikle mevcut sistemin yıkılması ve daha sonrasında kendi istedikleri sistemin getirilmesi noktasında olursa bu durumda terörist eylemlere sebebiyet verebilir.

Yukarıdaki sıralamaya dikkat edilecek olursa, her şeyin sesini duyurmaya çalışan kişilerin problemlerine çözüm bulamaması sonucu oluştuğu görülecektir. Yani toplumsal olaylar problemlerin sebebi değil bir neticesidir. Zamanında görülmez,

çözüm için uğraşılmaz ve müdahale edilmezse, uzun vadede başlı başına bir problem olarak karşımıza çıkabilir. Problemlerine çözüm bulan insanlar sokak eylemlerine ihtiyaç duymayacaktır. Sorunu değil toplumsal olayı ortadan kaldırmaya çalışmak, toplum vicdanını zedeleyen ve daha büyük sorunlar çıkartan bir tavrıdır.

Dikkat edilmesi gereken bir husus da, bazı kötü niyetli kişi ve oluşumların durumudur. Hedefleri sorun çözmek değil sorun çıkartmak olan kriminal gruplar her daim ola gelmiştir. Ancak böyle menfi oluşumların yüzünden halkın haklı isteklerini görmezden gelmek demokratik bir devlet tavrı olmayacaktır. Devletin görevi sapla samanı birbirinden ayırmak ve sorunlara akli çözümler getirmektir.

1.5.5. Toplumsal hareketlerin kamuoyu oluşumuna etkisi ve medya

Toplumsal olay boyutuna gelmiş sosyal hareketler, yönetime baskı yapmayı ve daha geniş kitlelere ulaşarak destekçi sayısını artırmayı amaçlar.

Görüş ve düşüncelerin toplum nazarında destek bulması için, bu görüş ve düşünceleri topluma aktarabilecek araçlar gerekir. Şüphesiz bu araçların en başında medya gelmektedir. Toplumsal olayların, medya ve diğer iletişim ağlarıyla desteklenmediği sürece, başarıya ulaşması olanaksızdır.

Bu noktada kamuoyu kavramı üzerinde biraz durmak gerekir. Kamuoyu, kamuyu ilgilendiren konularda toplumun genel düşünce ve kanaatlerini ifade eden düşünsel bir alandır. Fikirlerin münazara edilmesi sonucu ideale ulaşmasıdır. Devletin milletten haberdar olmasını sağlayan bir unsurdur. Toplumun dolaylı olarak yönetime katılma biçimidir.

Kamuoyu, herkesi içine alan geniş bir kavram olduğu için etkilenmeye çok açıktır. Sağlıklı bir kamuoyu oluşabilmesi için sağlıklı bir tartışma ortamının var olması gerekir. Bunun oluşabilmesi için en önemli husus, kişilerin bilgiye ulaşabilme özgürlüğüdür. Bilgisi olmayan insanların sağlıklı fikirleri de olamayacaktır. Bununla birlikte kişilerinin fikirlerini özgürce ifade edebildiği bir ortam gerekmektedir. Şeffaflığa ve ifade özgürlüğüne dikkat edilmesi ile demokrasinin işletilebilmesi için önemli bir adım atılmış olur.

Toplumsal olaylarla insanlar, sorunlarından kamuoyunu haberdar etmek ister ve destek talebinde bulunur. Bu talebinin yerine ulaşabilmesi ve kamuoyunu etkileyebilmesi için ilgi çekici olması şarttır. Ancak bu yeterli değildir. Hedeflenen

ideal ve olması istenmeyen durum arasında güzel bir sempati-korku dengesi kurulmalıdır. Kişiler ne çok korkutulmalıdır ne de afaki hayallere muhatap edilmelidir (Kılıç, 2009).

Kitle iletişim araçları, toplum ve yönetim arasında görüş alışverişine yardımcı olmaktadır. Karşılıklı bir bilgi akışı sağlar. Kitleleri etkileyebilme kabiliyeti oldukça yüksektir. Olayların algılanması ve yorumlanmasında araç konumundadır. Farkındalık ve duyarlılık oluşturur. Yönetimin toplumun gündeminden haberdar olmasının sağlar. Ve üzerindeki en büyük baskı aracıdır.

Belli bir amaç etrafında toplanmış grupların dertlerini kamuoyuna aktarabilmesi için, medya desteği şarttır. Desteklenmesi için bilinmesi gerekir. Medya desteği olmadan, gruplar kendini topluma anlatamaz. Medya sayesinde ufak gruplar geniş kitlelere sesini duyurabilme imkânı bulur. Yerel problemler toplumsallaşır. Ülke gündeminde sorunlar tartışılır hale gelir. Böylelikle hem destekçi sayısı hem de yönetime oluşturulan baskı artar. Biz algısının oluşmasında ve yerel iletişimin artmasında da çok etkilidir (Kılıç, 2009).

Demokrasinin aktif şekilde işleyebilmesi için özgür ve tarafsız medya çok önemlidir. Yönetiminde şeffaflık medya sayesinde olur. Medya toplumsal sorunlara duyarlı olmalıdır. Kamuoyu oluştururken haber kadar haberin veriliş şeklide önemlidir. Sorun-çözüm odaklı değil magazin odaklı yapılan haberler, medyanın bilgi verme ve kamuoyu oluşturma işlemini aktif şekil de yerine getirmesine engeldir. Ayrıca çeşitli çıkar gruplarının elinde olan medya kurumları, çeşitliliğin sağlanamaması durumunda kamuoyunun düzgün şekilde oluşmasını kötü yönde etkileyecektir (Kılıç, 2009).

1.8.6. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı, Bu Hakkın Kısıtlanması ve İfade Özgürlüğü

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, yani geniş anlamda toplumsal olaylar, anayasamızın 35. maddesinde ve 2911 sayılı Kanun ile güvence altına alınmıştır. İleride mevzuatımızda bu hakkın kullanımı ile ilgili daha detaylı bilgi verilecektir. Bu mevzuat hazırlanırken anayasamızın 90.maddesi gereği, uluslararası sözleşmeler de

dikkate alınmıştır. AİHS'nin 11. maddesi de toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını korumaktadır.

Hançerli ve diğerlerine göre toplumsal olaylar sayesinde:

- ✓ Bireyler protestolarını daha sağlıklı zeminlerde paylaşacaktır
- ✓ Toplumda kanunsuz eylemlere gerek duyulmayacaktır
- ✓ Toplumsal olaylarda provokasyon engellenecektir
- ✓ Devletin demokratik ve özgürlükçü imajı zedelenmeyecektir.

Düzenlenmesine izin verilen toplumsal olaylar sayesinde bireyler anayasal haklarını sağlıklı bir şekilde kullanabileceklerdir. Kanunsuz eylemler ve korsan gösterilerin önünü almak için çok büyük bir adım atılmış olacaktır. Yasaklamalardaki amaç ise kamu düzeni ve güvenliği sağlamak, kaos ve korku ortamı engellemektir. Devletin bütünlüğü ve imajı bu sayede korunmuş olacaktır.

Bu noktada toplumsal olaylara izin verilmesi veya yasaklanmasına karar verilirken son derece dikkatli olunmalıdır. Alınan yasaklama kararı toplum vicdanını zedeleyebilir. Kişileri hukuk dışı yollar aramaya itebilir. Hatta yasaklamayı protesto için tekrar kanunsuz eylemlere de sebebiyet verebilir. Yasaklama kararını verirken devlet, halkına karşı otoriter yönünün yanında şefkatle de yaklaşmalıdır. Kararını verirken toplumun ihtiyaçlarını ve hassasiyetlerini göz önünde bulundurmalıdır. Toplumsal olayların serbest bırakılması ile adalet ve düzen devlet tarafından sağlanmış olacaktır. Halk kendi eliyle bunu sağlamaya çalışırsa büyük felaketler meydana gelebilir. Yasaklamalar böyle bir ortamın oluşmasına sebebiyet verebilir (Hançerli, Duru, & Gergin, 2013).

Yasaklama kararından sonra otorite daha dikkatli ve duyarlı olmalıdır. Yasaklanan grup zaten otorite tarafından bir tehlike olarak görülmüştür. Şiddete başvurabilecek, polisle karşı karşıya gelmekten çekinmeyecek bir grup olabilir. Hata bu grup yasaklamayı arzu ediyor da olabilir. Bu şekilde mağdur rolünü oynayabilecek ve hak arayışını meşru zemine çekebilecektir. Halk desteğini artırmak ve kaos ortamını büyütmek için yasaklamaları kullanılabilir.

Yasaklamalar ile güvenlik güçleri halk ile karşı karşıya gelecektir. Bu durumda grup içindeki aşırı eğilimli kişiler, provokatörler, şiddet yanlıları, pasif konumdan aktif konuma geçecek hatta lider konuma kadar ilerleyebileceklerdir. Dolayısıyla grupta sertleşme ve şiddete meyletme kaçınılmaz bir hal alacaktır. Devlet de yasaklama kararının arkasında durmak için sert bir tavır sergileyecektir. Zor kullanma, müdahale şiddetinin artması, yakalamalar söz konusu olabilecektir (Kurt & Yoş, 2010, s. 35-36).

Toplumsal olaylarda devletin sorumluluğu olduğu kadar, bireylerinde sorumlulukları vardır. Kişiler haklarını savunurken kanunlara riayet etmeli ve provokasyona mahal vermemelidir. Devlette bu hakkın en güzel şekilde kullanılabilmesi için gerekli tedbirleri almalı, şiddet ve saldırganlığa müsaade etmemelidir (Hançerli, Duru, & Gergin, 2013).

Toplumsal olaylar konusunda zayıf olan toplumlarda sosyal patlamalar genelde çok daha şiddetli olmaktadır. Yürümeyi bilmeyen toplumlar yürümeye başladıklarında nerede duracaklarını bilemezler. Toplumsal olay kültürü gelişmemiş toplumlarda halk bir sebepten sokağa çıkarsa önu alınamayacak şekilde kaos ortamı oluşabilir. Ve bu durumun pek çok örneği vardır. Bu sebepten dolayı devletler kontrollü olarak toplumsal olayların olması noktasında teşvikçi ve özendirici olmalıdır.

Toplumdan haberdar olma ve toplumun nabzını tutma açısından da toplumsal olaylar, devletler açısından önem arz etmektedir. Devlet toplumdaki sorunlardan haberdar olursa sosyal patlamalara mahal vermeden çözüm için çalışmalar yapabilir.

Baskıcı ve otoriter yönetimlerde kişiler sistem üzerinden istedikleri sonuca ulaşamadıklarında çaresizlik hissi ağır basmaya başlar. Halkın iradesini yansıtan bir meclis olmadığından toplumdaki gerilimi anlayacak ve önleyecek mekanizmalar da yoktur. Derdine derman bulamayan halk bazen ufak bir kıvılcımla hükümetleri yıkacak, rejimleri değiştirecek, sokakları caddeleri yağmalayacak derecede büyük toplumsal hareketlere girişebilirler. Eylemlerin şiddeti, toplumda duyulan çaresizlik duygusuyla doğrudan alakalıdır. İnsanlar evlerinden çıkmazlarsa ne düşündükleri, ne hissettikleri, memnuniyetsizlikleri ve bu memnuniyetsizlerin sayısı hakkında fikir sahibi olunamaz, istekleri öğrenilemez, çözüm getirilemez (Kurt & Yoş, 2010, s. 36).

İfade özgürlüğünün korunduğu demokratik rejimlerde, tabandan gelen değişim istekleri öncelikle uzlaşma ile çözülmeye çalışılır. Ancak çıkarların çatışması, lobi faaliyetleri ve bunlar gibi pek çok değişik sebeple bu uzlaşma sağlanamayabilir. Bu noktada kişiler sorunları daha geniş kitlelerin gözü önüne sererek yönetim üzerinde baskı oluşturmak isteyebilir ve toplumsal olaylar devreye girer. Dünyadaki toplumsal olaylar incelendiğinde, ülke içinde hâkim grup tarafından oluşturulan sistemin diğer grupların taleplerini karşılamaması sonucu ortaya çıkan memnuniyetsizlerin, bu yapıyı değiştirme çabalarından başka bir şey olmadığı fark edilecektir (Kurt & Yoş, 2010, s. 36).

Belirlenen sınırlar dışına çıkmayan tüm fikirler istenildiği gibi istenilen ortamda dillendirilebilir. İfade özgürlüğü demokratik toplumun gereklerindedir ve bundan geri dönüş düşünülemez.

1.5.7. Dünyada Toplumsal Hareket Örnekleri

Toplumsal olayların tarihine baktığımızda 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan toplumsal olaylarla günümüzde karşılaştığımız toplumsal olaylar arasında bariz farklılıklar göze çarpmaktadır. Eskiden toplumsal olaylar isyan şeklinde olmaktadır. Yönetimlerin bu toplumsal olaylara karşı toleranssız tavrı sebebiyle bu toplumsal olaylar ya kanlı şekilde bastırılmakta ya da kanlı şekilde devrimler gerçekleşmekteydi. Bunun en bilindik örneği Fransız Devrimi'dir.

Ancak günümüzde toplumsal olay denilince, sivil toplumun taleplerini barışçıl şekilde siyasilere aktarma çabası anlaşılmaktadır. Toplumsal olayların siyasi literatürde bugünkü anlamına kavuşması, Amerika ve Batı Avrupa'da başlayan 68 hareketi ile olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrası gelen yeni neslin, hak ve özgürlüklerini genişletme çabasıyla ve savaş karşıtı hareketlerle-özellikle Vietnam Savaşı- siyasete baskı yapmaya başlamıştır. Bu eylemlerde üniversite öğrencileri aktif rol almıştır. Siyaseti sadece seçme ve seçilme kalıpları içinde değerlendirmeyen bu yeni kuşak, sokak eylemleri, kamu binası işgalleri gibi yöntemlerle yeni bir

siyaset cephesi açmışlardır*. Böylece siyasi literatüre yeni kavramlar kazandırmışlardır.

Soğuk savaş sonrası dönemde, yönetimlerde ve toplumda yavaş yavaş demokratik bilinç gelişmeye başlamıştır. Toplumların özgürlük talepleri gittikçe şiddetlenmiş ve yönetimler üzerinde ciddi baskılar oluşturmuştur. Ancak bu gelişmelere ayak uyduramayan ve toplumun taleplerine cevap veremeyen bölgelerde büyük kitlesel hareketler görülmeye başlanmıştır.

Şimdi bu eylemlerden özellikle 2000li yıllarda gerçekleşen birkaçına değinelim.

- ✓ Tunus'ta Muhammed Buazizi'nin kendini yakmasıyla başlayan ve daha sonra saman alevi gibi yayılarak tüm Arap coğrafyasını etkisi altına alan hareket, literatüre "Arap Baharı" olarak geçmiştir. Arkasında enflasyon, işsizlik, özgürlük talepleri; baskıcı yönetimlerden bunalma, usulsüzlük, yolsuzluk gibi pek çok sebebi olan eylemler hızla Mısır, Yemen, Cezayir ve Ürdün'e sıçramıştır. Liderler değişmiş, iç karışıklıklar hatta şiddetli çatışmalar yaşanmış ve Arap coğrafyasında büyük çaplı bir değişim yaşanmıştır.
- ✓ Brezilya'da ulaşım zamlarını protesto ile başlayan ve daha sonra ülkeyi saran sokak hareketleri olmuştur.
- ✓ Ukrayna'da seçimlerde usulsüzlük yapıldığı iddiasıyla başlayan "Turuncu Devrim" ve bundan birkaç yıl sonra yine batı yanlısı göstericilerin başlattığı ve Rusya'nın askeri müdahalesine kadar giden süreç yaşanmıştır.
- ✓ New York'ta bulunan ve ABD'nin finans merkezi olan Wall Street'te gelir dağılımındaki adaletsizlik gerekçe gösterilerek eylemler düzenlenmiştir. "Occupy Wall Street" sloganıyla anılan bu hareket kısa sürede yayılım göstermiş ve ABD'yi ciddi şekilde etkilemiştir.
- ✓ Uzak doğunun finansal merkezi olan Hong Kong halkı, seçim sistemi üzerindeki Çin baskısından rahatsızlıklarını belirtmek için büyük bir kitlesel harekete girişmişler ve sulu polis müdahalelerinden korunmak için

* Yrd. Doç. Dr. Cerem I. Cenker Özerk'in www.akademikperspektif.com sitesini verdiği röportajdan yararlanılmıştır.

kullandıkları şemsiyelerle anılmışlardır. Şemsiye devrimi adını alan bu hareket uzun bir süre devam etmiştir.

- ✓ Tayland, Doğu Türkistan, Myanmar gibi ülkelerde de benzer büyük kitlesel hareketler oluşmuş ve nispeten daha fazla şiddet kullanılarak bastırılma yoluna gidilmiştir.

1.5.8. Türkiye'den Toplumsal Olay Örnekleri

Dünyada meydana gelen bu toplumsal olaylar gibi ülkemiz yakın tarihinde de pek çok toplumsal olay bulunmaktadır. Ancak özellikle 80 darbesi öncesinde meydana gelen bazı toplumsal olaylar kanlı şekilde neticelenmiş ve pek çok istenmeyen sonuç doğurmuştur. O dönemlerde yaşananlar ve sonucunda çözümlenememiş problemler hala günümüzde toplumsal olaylara sebebiyet vermektedir

Şimdi yakın tarihimizde meydana gelen bu olaylardan birkaçına değinelim

- ✓ Kahramanmaraş (19-26 Aralık 1978): 19 Aralıkta milliyetçi kesimin merakla beklediği Güneş Ne Zaman Doğacak adlı filmin gösterimi sırasında sinemaya atılan bomba, sol-alevi kesime mal edilmiş ve zaten gergin olan ortam iyice gerilmiştir. Misillemeler sonucu iyice büyüyen olaylar sonucunda toplumsal olay, Alevi-Sünni çatışmasına dönüşmüştür. 26 Aralık 1978 günü sabahı İstanbul, Ankara, Kahramanmaraş, Adana, Elazığ, Erzurum, Erzincan, Bingöl, Şanlıurfa, Sivas, Malatya, Kars ve Gaziantep'te sıkıyönetim ilan edilmiştir. Olaylar sonucunda 100'ün üzerinde kişi yaşamını yitirmiş, çok sayıda kişi yaralanmış, ev ve işyerleri tahrip edilmiştir. Yargılamalar neticesinde 29 kişi idam edilmiş, 7 kişi müebbet hapis cezasına çarptırılmış ve çok sayıda kişi daha düşük cezalar almıştır
- ✓ Çorum(27 Mayıs 1980): 27 Mayıs günü MHP'nin ileri gelenlerinden Gün Sazak'ın DHKP-C tarafından öldürülmesiyle ülkede birtakım toplumsal olaylar çıkar. 28 Mayısta Çorumda da kendisini gösteren olaylar sırasında yürüyüş yapan grup tarafından yol üzerindeki bazı bina ve iş yerlerine saldırılmak suretiyle taşkınlıklar oluşur. Kontrolden çıkan toplumsal olaylar kısa sürede çevre mahalle ve köylere sıçrar. Zaten gergin olan ortam, olaylar bahane edilerek çatışma ortamına dönüşür ve yine bir Alevi-Sünni kavgası başlatılır. Şehirde sıkıyönetim ilan edilir. Olaylar sırasında 50'nin üzerinde vatandaşımız hayatını kaybeder. Askerin olaya müdahalesine kadar varan süreç Ankara-Samsun otoyolunun trafiğe açılmasıyla son bulur.

- ✓ Sivas(2 Temmuz 1993): Madımak Olayları olarak da bilinen olaylar, Sivas'ta Pir Sultan Abdal Kültür Derneği tarafından organize edilen Pir Sultan Abdal Şenlikleri sırasında gerçekleşmiştir. Cuma namazından çıkan dini hassasiyetleri yüksek grup, şenlikleri protesto etmek için hükümet konağına yürümüşlerdir. Provokasyonlar neticesinde galeyana gelen grup, hükümet konağına taşlarla ve benzeri cisimlerle saldırmaya başlamıştır. Hızını alamayan grubun misafirlerin konakladığı Madımak Oteli'ne gitmeye karar vermesiyle olaylar iyice kontrolden çıkmıştır. Otel önüne gelen binlerce kişi polisin ve askerinin otele yaklaşmalarına müsaade etmemiştir. Otelin ateşe verilmesiyle, çoğunluğu Alevi 33 yazar, ozan, düşünür ile 2 otel çalışanının yanarak ya da dumandan boğularak hayatlarını kaybetmiştir. Aralarında Aziz Nesin'inde bulunduğu bazı kişiler yaralı olarak kurtulmuşlardır. Olayların sonucunda 33 kişi idama mahkûm edilmiştir. Sivas Davası, İstiklal Mahkemeleri sonrasında tek bir davada en çok idam cezasının verildiği davadır.
- ✓ İstanbul/Gazi Mahallesi (12 Mart 1995): Alevilerin yoğun olarak yaşadığı Gazi Mahallesi'nde 4 kahvehane ve 1 pastanenin taranmasıyla olaylar başlamıştır. Polisin yeterli önlemleri almadığı ve geç müdahale ettiği gerekçesiyle toplanan kalabalık polis merkezine yürümüş ve saldırmıştır. Polisin halkın üzerine ateş açarak kalabalığı dağıtmaya kalkması sonucu çok sayıda kişi yaralanmıştır. Sonraki gün İstanbul'un pek çok yerinden gelen binlerce göstericinin de katılımıyla tekrar polis merkezine yürüyüş gerçekleştirilmiştir. Polis yine kalabalık üzerine ateş açınca yine pek çok kişi yaralanmıştır ve olaylar sırasında 17 gösterici yaşamını yitirmiştir. Olaylar Ankara ve Ümraniye'ye sıçramıştır. Olayın olduğu bölgelerde sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş ve giriş çıkışlar polis kontrolüne alınmıştır. Askerin müdahalesi sonucu olay kontrol altına alınmıştır.
- ✓ Bursa/İnegöl (25 Temmuz 2010): Ellerinde bıçak ve sopalar olan 3 kişinin bir kahvehaneyi basması sonucu başlayan olaylar bir anda farklı bir boyuta taşınmış ve etnik kimliğe bürünmüştür. Aralarında husumet olduğu öğrenilen iki aile arasında yaşandığı sonradan öğrenilen olayda olaya karışan ailelerden birinin Güneydoğulu olması ve 2 kişinin öldüğü söylentilerinin baş göstermesiyle şehir karışmıştır. Önce devlet hastanesi sonra ilçe emniyet müdürlüğü ve ardından belediye binası önünde binlerce kişi toplanmış ve saldırılarda bulunulmuştur. Pek çok ev, işyeri ve araç hasar görmüştür.

- ✓ Hatay/Dörttyol (26 Temmuz 2010): Devriye görevi yapmakta olan polise yaklaşan bir araç tarafından ateş açılmış ve 4 polis şehit edilmiştir. Ardından polis lojmanlarına silahlı saldırıda bulunulmuştur. Zanlıların yakalanıp emniyete getirildiğini haber alan halk emniyetin önünde toplanmış ve zanlıların kendilerine teslim edilmesini istemişlerdir. Daha sonra BDP ilçe merkezine giden bir grup gösterici, eşyaları aşağıya atarak binayı ateşe vermişlerdir.
- ✓ Gezi parkı olayları (31 Mayıs-Haziran 2013): Taksim yayalaştırma projesi kapsamında gezi parkında yapılan çalışmaları protesto eden çevreci hassasiyetleri yüksek gruba polis müdahalesiyle başlayan, ardından tüm ülkeye yayılan ve “Gezi Parkı Olayları” olarak adlandırılan bir süreç yaşanmıştır. Çevreci hassasiyetlerle başlayan eylemler hükümet karşıtı gösterilere dönüşmüş ve uzun süre ülke gündemini meşgul etmiştir.
- ✓ 6-7 Ekim Olayları (2014): IŞİD’in Kobane’yi işgal etmesi, bu bölgenin PKK tarafından çok önem verilen bir bölge olması, Türkiye Cumhuriyeti’nin IŞİD’e destek verdiği iddiası gibi sebepler gerekçe gösterilerek KCK ve HDP süresiz eylem çağrısı yapmıştır. PKK orijinli gruplar tarafından ülke genelinde büyük bir ayaklanma başlatılmıştır. IŞİD’e destek verdiği iddiasıyla HÜDA-PAR binalarına saldırılmış, partililer saldırıya uğramışlardır. Bazı illerimizde sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Olaylar sırasında 2 polis şehit olmuş, 40’in üzerinde kişi yaşamını yitirmiş, pek çok yaralı verilmiştir. Karakollar, evler, işyerleri ve araçlar hasar görmüştür. Daha sonra HDP eş-başkanı Selahattin Demirtaş’ın itidal çağrısı sonucu olaylar son bulmuştur

1.6.Spor Alanlarında Şiddet ve Düzensizlik

Ulaşım ve haberleşme vasıtalarının gelişimiyle mesafeler kısalmış, sınırlar belirginliğini yitirmiş ve dünya adeta küçük bir köy halini almıştır. İnsanlar eskiden haftalarca uğraşarak gittikleri mesafeleri artık saatlere hatta dakikalara sığdırmaya başlamıştır. Gelişim elbette sadece ulaşım ve haberleşme alanlarında olmamıştır. Teknoloji her geçen gün gelişmekte ve hayatımıza yeni kolaylıklar katmaktadır. Evler otomatik ısınır, bulaşıklar-çamaşırlar otomatik yıkanır, yemekler otomatik

pişirilir olmuştur. Teknolojinin hayatımıza sirayet etmesiyle, insanların günlük ihtiyaçlarını gidermek için harcadıkları vakit azalmış ve kendilerine ayırdıkları vakit artmıştır. Durum böyle olunca, sosyalleşme ihtiyacı daha fazla ön plana çıkmıştır. Sinema, tiyatro, opera, bale, konser gibi eğlenceler artık önemli sosyal bir ihtiyaçtır. Tabi tüm bunların yanında insanların en çok vaktini alan sosyal faaliyet spor müsabakalarıdır.

Talimciler'e göre spor: "Sosyal bir olgu olduğu için toplumsal yapı bütünlüğünde anlam kazanmakta ve toplumların uzun yıllar boyunca geçirmiş oldukları toplumsal değişimden etkilenmektedir." Zamanla spora yüklenen anlam ve işlev de farklılaşmıştır (Talimciler, 2014).

20. yüzyılın ilk yarısında meydana gelen iki büyük dünya savaşından sonra, devletlerarası mücadele farklı bir boyut kazanmıştır. Devletler üstünlüklerini daha barışçıl yollarla birbirlerine kanıtlamanın yolunu spor alanlarında görmüştür. Bu dönemde Sovyet Rusya ve diğer doğu bloku ülkeleri, ABD ve diğer pek çok gelişmiş ülkenin, spor alanlarındaki yatırımları dikkat çekicidir. Sovyetlerin biyonik adamları, Romanya'nın başarılı sporculara yüksek askeri rütbeler vermesi, Macaristan'ın Puşkaş ve arkadaşlarını askere çağırarak uzun süre ordu takımında oynatması ve rütbe vermesi, Brezilya'nın Pele'yi milli değer olarak lanse etmesi, bu konuya devletlerin verdiği önemi anlatmak için verilebilecek güzel örneklerdendir.

Nou Camp Stadyumundan on binlerce kişinin "Visca Barca, visca el Cataluna" (Barca kazanınca, Katalonya kazanır) diye tezahüratlarda bulunması ve FC Barcelona için söylenen ve tüm Katalonya'da benimsenmiş "Mas que un club" (Bir Kulüpten daha ötesi) sözü dikkat çekicidir. Boca Juniors'un stadyumu La Bombonera'nın giriş kapısında "Boca es mi religion, Maradona es mi dios, La Bombonera es mi iglesia" (Dinim Boca, Tanrım Maradona, Mabedim La Bombonera) yazmaktadır. Galatasaraylı efsane Metin Oktay, "Bence Galatasaraylılık din gibi, mezhep gibi yerleşmiş, köklü bir inançtır. Galatasaray'ı işte bunun için tercih eder ve Galatasaraylılığımla her zaman gurur duyarım." demiştir ve bu sözlerle Galatasaraylı taraftarların gönlünde taht kurmuştur. Görüldüğü gibi spor takımları, taraftarların gözünde çok farklı ve derin anlamlar ifade edebilmektedir.

Ayrıca eski Liverpool menajeri Bill Shankly'nin, "Futbol bir ölüm-kalım meselesi değildir. Ondan çok daha önemlidir" sözü; Jacques Derrida'nın, "Taç çizgilerinin ötesinde hiçbir şey yoktur" demesi; George Weah'ın, "Futbol, ezilen halkın mutluluğudur" sözleri; ve Che Guevara'nın "Futbol sadece basit bir oyun değildir, futbol devrimin silahıdır" sözleri Simon Kuper'in deyiimiyle futbolun asla sadece futbol olamayacağını göstermektedir.

İnsanların spor faaliyetlerini yavaş yavaş bir ihtiyaç olarak algılamaya başlaması ve devletlerin bu konudaki destekleyici tutumları, bu alanın çok hızlı bir şekilde gelişmesine sebebiyet vermiştir. Spor insanların hayatında çok daha fazla yer kaplamaya başlamış hatta çoğu insanın hayatının merkezine oturmuştur. Bu durum gerek büyük şirketlerin, gerekse politikacıların dikkatlerinden kaçmamış ve yavaş yavaş endüstrileşmeye başlamıştır.

Spor seyirci faktörünün, diğer tüm faktörlerin önüne geçmeye başlamasıyla birlikte spor, toplumsal hayata yön veren kurumlardan birisi haline almıştır (Talimciler, 2014).

Spor sektörünün hızla büyümesiyle birlikte, spor alanlarındaki sorunların da hızla büyümesi kaçınılmazdır. 6222 sayılı Kanunun gerekçesinde "Spor alanında yaşanan hooliganizm, ırkçılıkla mücadele, organize suçlar, şike ve teşvik primi, spor alanında düzenin sağlanması, hakem, sporcu ve diğer ilgililere karşı eylemler ve sözlü saldırılar gibi fiiller uluslararası alanda sporun temel sorunu olarak kabul edilmiştir" denilmektedir. Ayrıca sporcuların ve taraftarların haklarının korunmasının ve ortaya çıkan şiddet ortamının engellenmesinin basit bir asayiş probleminin ötesine geçip olağanüstü bir hal aldığı vurgulanmıştır.

Yine aynı kanun gerekçesinde şu dikkat çekici ifadeler yer verilmiştir: "Son zamanlarda sıklıkla yaşanan ve geçmişte de yaşandığına tanık olduğumuz spor karşılaşmalarında, özellikle futbolda, yaşanan şiddet ve düzensizlik fiillerinin nicelik ve nitelik olarak arttığını ve kamuoyu gündeminde önemli bir yer işgal ettiği gözlemlenmektedir."

Bugün spor, spor olmanın çok ötesine geçmiştir. Üzüntülerimiz, sevinçlerimiz, hayal kırıklıklarımız, öfkelerimiz sporun yönlendirmesi altına girmiştir. Spor, pek çok farklı duygunun tam ortasında duran, bazen milletleri bile birleştirebilen ortak bir zemin olmuştur. Bu kadar ön planda olmasa, kişilere sorulan ilk birkaç sorudan biri hangi takımlı olduğu olur muydu(Baldık 2002; Aktaran: Kuru & Var, 2009)?

Spor seyircilerine sosyolojik açıdan bakıldığında genel manada bir grup oluşturmadıkları görülecektir. Geçici ve teşkilatsız bir kalabalıktır. Eğlence, iş, bağlılık, tutku gibi pek çok farklı sebepten bir araya gelmiş ve bir süre sonra dağılacak bir topluluktur (Kuru & Var, 2009).

Maddi olarak pek çok yönden tatmin noktasına ulaşan insanlar manevi olarak eksikliklerini, tribünleri doldurarak giderme yoluna gitmişlerdir. Bu durum spor seyircisi kitlesini meydana getirmiştir. Bu kitlenin içinde, ileride de değineceğimiz gibi, taraftarlar, fanatikler, holiganlar gibi pek çok tipte insan bulunmaktadır.

Günümüzde seyirci tipleri ve bu tiplerin davranış kalıpları üzerinde oldukça çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmaların en büyük ortak noktası, artık tribünlerin tam bir problem yumağı olduğudur. Seyirci davranışları istenmeyen noktalara gelmiştir ve bu istikamette yoluna devam etmektedir. Taraftarların kendi takımlarına karşı bağlılıkları, taassup boyutuna ulaşmıştır. Aynı şekilde rakip takımlara, seyircilere ve sporculara; hakemlere; muhalif düşünceler belirten gazetecilere ve bu bağlamda kendi takımları yanında yer almayan diğer tüm unsurlara düşman gözüyle bakılmaktadır. Saygısızca ve saldırganca tavırlardan çekinilmemektedir. Taraftar gerçeklere karşı direnç göstermekte ve kendi istedikleri şekilde olayları algılamakta ısrar etmektedir (Çağlayan & Fişekcioğlu, 2004).

Ayrıca bu düşüncedeki taraftarların yoğun şekilde bulunduğu tribünlerde, şahsiyet yitimi hemen kendini göstermektedir. Kalabalıkların içinde birey kendi kişiliğinden uzaklaşmakta ve kendisini kalabalığın bir parçası olarak görmektedir. Kişi mantıki tavırlardan uzaklaşıp duygusal hareket etmeye başlamakta ve bu durum kişiye normalde yapmayacağı şeyleri yaptırabilmektedir.

Toplum içinde kendini yalnız hisseden bireyler, bu yalnızlıklarını gidermek için sosyal topluluklara dâhil olma yoluna giderler. Bu noktada sportif bir takımı destekleyen bireyler o takımla kendilerini özdeşleştirirler. Kişi bir anda o takımı destekleyen diğer tüm kişilerle aynı safta yer almaya başlar. O yalnızlık hissiyatından çıkar ve artık kendini güçlü hissetmeye başlar. Kendisini çaresiz ve güvensiz hisseden kişi, müthiş bir özgüvene kavuşmuştur. Artık kişi o takımla özdeşleşmiştir. Takımı lehine yaptığı her davranışta takıma hizmet ettiği hissine kapılır. Takıma yönelik eleştirileri kendisine yapılmış bir saldırı olarak algılar. Bu özdeşleşme durumu abartıldığında ise beklenen sonuç saldırganlıktır. Bir adım ötesi ise şiddet (Arıkan & Çelik, 2007).

Şiddet davranışı, işsiz erkeklerde, düşük gelir düzeyinde, düşük eğitim düzeyinde, düşük muhakeme kabiliyetinde olan kişilerde daha çok görülmektedir. Bu noktada çocuklar ve gençler çok kolay bir şekilde şiddete bağımlı hale gelebilmektedirler(Fişekçioğlu, Özdağ, Duman, & Atalay, 2010).

Spor alanlarında şiddet kavramı incelendiğinde, taraftarların sporu kullanarak toplumsal bir tepkiyi dillendirdikleri de sıklıkla görülmektedir. Bu alanlar, kişilerin veya toplulukların seslerini duyurabildikleri alanlar halini almıştır. Öfkelerini veya mutluluklarını çatışmaya dönüştürerek kendilerini ifade etmeye çalışırlar. Bu çatışmalarda, ön planda bir hakem hatası, küfürlü bir tezahürat, rakip futbolcunun yaptığı bir hareket, kulüp başkanlarının rahatsız edici söylemleri gibi nedenler yer alırken, arka planda çok farklı sebepler olabilir. Din, ırk, mezhep, yerel sorunlar, ulusal veya uluslararası çekişmeler bu sebepler arasında yer alabilir(Fişekçioğlu, Özdağ, Duman, & Atalay, 2010).

Sporda alanlarında şiddetin en önemli sebeplerinden biri de alkoldür. Maç günü tribünlere gidecek olan seyircilerin, azımsanamayacak bir kısmının alkol aldığı göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Tribünlerde bu durum adeta bir gelenek halini almıştır. Çoğu taraftar organizasyonları, maç günü ortak buluşma noktası olarak birahaneleri belirlemişlerdir. Maç günü bu gibi alkol alabilecekleri yerlerde buluşurlar, akabinde tribünlerine doğru topluca yola çıkarlar. Tezahüratlarla kendilerinden geçmiş vaziyette spor alanının kapısına kadar gelirler. Hatta ilk

saldırgan tavırları, daha spor alanına girmeden gösterdikleri sıklıkla rastlanan bir durumdur.

Sporun popülerliğinin üst düzeyde olması; finansal açıdan cazip fırsatlar sunması; sosyokültürel ve ekonomik yapı; sporu algılayış şekillerindeki farklılık; fanatik ve holigan diye tabir ettiğimiz kitlenin yoğunluğu; seyirci, sporcu, hakem gibi sporun doğal unsurlarının tavırları gibi pek çok sebep spor alanlarında şiddet ve düzensizliğe sebebiyet verebilir. Bunlarla birlikte, toplumsal olaylara da neden teşkil eden, toplumsal tepki ve bu bağlamda siyasi sebepler, şiddet ve düzensizliğin tetikleyicileri arasında sayılabilir.

1.6.1. Spor Seyircisi Profilleri

Spor seyircileri, önceden organize edilmemiş, ortak çıkarlar ve tepkiler paydasında buluşmuş insan kalabalıklarıdır. Organizasyon müsabaka sırasında veya hemen öncesinde başlar ve kolektif hareketler gerçekleştirir. Genelde aynı olaylara benzer tepkiler verilir.

Futbol seyircisi özelinde spor seyircisine dair şunlar söylenebilir.

- ✓ Seyirciler arasında belirli seviyede bir iletişim mevcuttur. Taraftarlık ekseninde oluşan bu ilişki, organizasyon kabiliyetini yükseltmektedir. İlişki, taraftar grupları öncülüğünde ilerlemektedir.
- ✓ Duygu yoğunluğu yüksek bir kalabalık olduğundan, provoke olmaya açıktır.
- ✓ Kalabalık içinde kişiler bireysellikten uzaklaşır ve grup normlarıyla hareket etmeye başlar. Bilinçli hareketler kontrolü bilinçaltına bırakabilir.
- ✓ Aynı hedefe yönelik benzer tavırlar görülür. Hareketler genellikle öngörülebilirdir. Ancak fanatikler ve holiganlarda durum farklı bir hal almaktadır. (Acet 2003:129; Aktaran: Gültekin, 2008)

(Acet, 2005, s. 43-50), seyirci profillerini şu şekilde sınıflandırmıştır;

1.6.1.1.Mekâncılar

Bu tip kişiler için önemli olan maçın seyredileceği yerdir. Her stadyumda aynı yerlerden maçı izlemek isterler. Genellikle kombine kart sahibidirler ve kale arkası veya kapalı tribünün orta kısımlarını kendilerine mesken tutmuşlardır.

1.6.1.2.Doyumsuzlar

Bu tip seyircileri memnun etmek çok zordur. Kupalar şampiyonluklar kazanılsa dahi, bir yenilgi şikâyet sebebi olabilir. “Tüm maçlar kazanılsın”, hatta “farklı kazanılsın”, “top hep bizde olsun”, “hiç gol yemeyelim” gibi afaki beklentileri vardır. Büyük başarılar kazanılmış olsa bile ufak hatalar yüzünden, yöneticileri, teknik kadroyu, futbolcuları eleştirirler.

1.6.1.3.Sabırsızlar

Maçlara genellikle vaktinden evvel gelir ve maçın başlamasını sabırsızlıkla beklerler. Her şey hemen olsun isterler. Gol için, sayı için, üstünlük için beklemeye tahammülleri yoktur. Her şey biran önce, kendi takımını lehine olup bitmelidir.

1.6.1.4.Deplasmanlılar

Gerek kendi sahalarında, gerekse deplasmanlarda olan maçları kaçırmamak için yoğun çaba sarf ederler. Deplasman maçlarına gidebilmek için ulaşım, bilet, konaklama organizasyonları yaparlar ve taraftar gruplarıyla yakın ilişki içindedirler. Biz algısı yüksektir ve takımın başarılarıyla birlikte daha da yoğunlaşır. Maddi sıkıntı yaşadıkları günlerde bile, bir şekilde parayı denkleştirip deplasmana giderler. Takımla ciddi şekilde özdeşleşmişlerdir. Deplasmana gitmeyi bir vazife olarak görürler ve bu vazifeyi yerine getirmeyenleri gerçek taraftar olmamakla eleştirirler.

1.6.1.5.Takımla Şahlananlar

Takımları sahaya çıkana dek sakindirler. Fakat takım sahaya çıkar çıkmaz gözle görülür bir değişim olur. Heyecan dozu artar. Coşukça coşarlar, adeta kendilerinden geçerler. Sabırsızdırlar ve takımını ateşlemek için ellerinden geleni yaparlar.

1.6.1.6.Uğura İnananlar

Takımlarına dair her şeyi uğur ve uğursuzluk ekseninde düşünürler. Duruşları, oturdukları yer, maçtan önce, maç sırasında, maçtan sonra yaptıkları şeylerin hepsi maçı etkileyebilir. Bir yerde izledikleri maçı kazandıklarında hep orda izlemek istemek, maç günü ekstradan iyilik peşinde koşmak, penaltı sırasında gözlerini kapatmak, maç sırasında hep aynı kıyafetleri giymek gibi değişik pek çok özellikleri vardır.

1.6.1.7.Bilmişler

Her biri bir kulüp başkanı, bir teknik direktör, bir spor yorumcusudur. Her işten en az o işi yapanlar kadar anlarlar. Onun düşündüklerini düşünemedikleri için, işin başındaki kişileri şiddetle eleştirirler. Transferler, takım dizilişleri, kadro tercihleri, oyuncu değişiklikleri uzmanlık alanlarıdır.

1.6.1.8.Rasyonel Seyirciler

Kendinin farkında olan seyirci tipidir. Kalabalığın etkisiyle normalde yapmayacağı davranışlar içine girmezler. Kuralların ve takımlarının farkındadırlar. Sporun güzellikleriyle ilgilenirler. Rakip taraftarı ve sporcuları, hiç rahatsızlık duymadan alkışlayabilirler. Şiddete yönelik aksiyonlar içine asla girmezler ve girenleri de tasvip etmezler.

1.6.1.9.Fanatikler ve Holiganlar

Çalışmamız açısından en dikkat çekici seyirci profilleri fanatikler ve holiganlardır. Bu sebepler bu iki seyirci tipini daha ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

1.6.1.9.1. Fanatikler

Fransızca “fanatisme” kelimesinden gelen fanatizm kavramı, bir kimseye veya bir şeye aşırı düşkünlük ve tutkuyla bağlılık anlamına gelmektedir. Bir görüş, kanı ya da tutumun tartışma ve eleştirilere kapalı tutulması ya da en aşırı biçimiyle benimsenmesi durumunu ifade eder (http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.54ba85d1a1fec1.6120). Arkasından gidilen görüş, ideoloji, değer gibi şeylere destek yolunda, katı ve tavizsiz bir tutum vardır. Siyasetten spora kadar pek çok alanda kendini gösteren fanatizm, yalnızlaşan toplumun, rahatlamak ve kendini ispat etmek için yöneldiği yöntemler arasında yer almaktadır.

Sporla özdeşleşmiş gibi gözükten fanatizm aslında hayatın pek çok biriminde kendini gösterebilmektedir. Sporun yanında bu duruma, din ve siyaset alanında sıklıkla rastlanılır. Takımı başarısız sonuçlar alsa da, partisi seçimi kaybetse de desteklemekten vazgeçmez. Mantiğinden ziyade duygularıyla hareket eder ve şiddetli bir bağlılık söz konusudur. Normalde desteklemeyeceği bir fikri kendi takımından bir futbolcu, kendi partisinin lideri, kendi din adamları söyleyince müthiş bir coşkuyla destekleyebilir. Onun cümleleriyle kendini ifade etmeye başlar. Bunun tam tersi de

mümkündür. Kişi bir anda, hayatı boyunca desteklediği bir fikre muhalif bir tavır sergileyebilir. Desteklenen şeye karşı sempatinin dozu kaçmıştır. Hüzünler ve sevinçler uçlarda yaşanılır. Aslında fanatizmin hissedilmeye başlandığı nokta tam da burasıdır (Ayan, 2006).

Bu aşırı bağlılık durumunun asıl sebebi hayata dair yaşanan sıkıntılardır. Sosyal, ekonomik, ailevi pek çok sebepten bunalan ve kendini zayıf hisseden birey kendi gibi olan kişilerle, ortak bağlılıklar paydasında bir araya gelir ve kendini güçlü hissetmeye başlar. Bu durum kişiyi pek çok sapma davranışına yönlendirebilir. Kişi artık bağlandığı şeyler uğruna şiddete başvurabilir duruma gelmiştir. Toplumsal sorunların dışı vurulma yöntemlerinden biri olan fanatizm ve şiddet, başlı başına ciddi bir toplumsal sorundur (Ayan, 2006).

Sporunda fanatizmin çok çeşitli emareleri vardır. Formaya, renklere, marşlara, stadyuma, başarılı sporculara (efsanelere) aşırı derecede bağlılık vardır. Sporun estetik yanını bir kenara bırakıp, sonuç odaklı düşünme; ne olursa olsun, neye rağmen olursa olsun kazanma hevesi ön plandadır. Bunları korumak veya kazanmak için sınır tanımaz bir tutum sergileyebilirler.

Az gelişmiş toplumlarda bu durum daha ön plandadır. Az gelişmiş toplumların az gelişmiş bireyleri, eğitimsizdir, yenilgiyi kabul etmez ve şiddete yatkındır. Başka alanlarda başarılı olamayıp sporda başarıyı yakalayınca, buna aşırı şekilde bağlanır. Sevincini abartır. Kendini onunla özdeşleştirerek kendini başarılı sayar. Başarısız ve çarpık kentleşme, iç göçler sonucu oluşan uyum sorunları ve bu bağlamda varoşların kaybetmişlik hissi, bu yolla aşılmaya çalışılır. Bu psikoloji içinde bir araya gelen bireylerin, problem teşkil etmesi için ufak kıvılcıklar yeterlidir (Ayan, 2006).

Fanatik için dünya siyah ve beyazdan ibarettir. Alternatif asla söz konusu olamaz. Ya onların tarafındadır ya da düşmansındır. Maça giden fanatikler adeta kavgaya gidiyormuşçasına hazırlık yaparlar. Yanlarında kesici delici aletler vardır. Genelde maç öncesi toplu olarak alkol veya uyarıcı maddeler alınır. Asidirler, saldırganlardır, asabidirler. Bu zihniyetle seyirciler birbirlerine zarar verebilmekte, hatta sonucu ölümlerle neticelenen hadiseler yaşanabilmektedir. “Fanatizm elinde milliyetçilik şovenizme, inanç taassuba, takım taraftarlığı holiganizme, parti sempatanlığı

partizanlığa, yönetmek hükmetmeye, ciddiyet asık suratlılığa, disiplin de zorbalığa dönüşür” (Demirci, 2003:3; Aktaran: Ayan, 2006).

1.6.1.9.2. Holiganlar

Holigan kelimesinin kökeni, 19. Yüzyılın sonlarına kadar dayanmaktadır. 1898 yılında Daily News gazetesi, maçlarda taşkınlık yapan seyircilere, Londra'nın meşhur serserisi ayyaş Patrick Holigan'ın isminden esinlenerek, “Holigan Çeteleri” tabirini kullanmasıyla literatüre girmiştir (Gültekin, 2008).

Holiganlara dair yapılan çalışmalarda holiganların, onlu yaşların sonlarında veya yirmili yaşlarda oldukları; düşük gelir düzeyine sahip, düşük statülü işlerde çalıştıkları veya işsiz oldukları; eğitim düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır. Holiganlar sosyopat-psikopat özellikleri bünyelerinde barındırırlar. Çevrelerine karşı uyumsuzdurlar, kural tanımazdırlar ve kavgacıdırlar. Yaptıklarından dolayı pişmanlık duymazlar, utanmazlar, başkalarını düşünmezler. Hatta sorun çıkarmaktan zevk alırlar. Sorumluluk duyguları oldukça zayıftır. Takımlarına bağlılıkları ne kadar ön planda gibi gözükse de, onlar için takımları ve sonuçlar ikinci plandadır. Aslolan bir şekilde olay çıkarmaktır (Arıkan & Çelik, 2007).

1.6.2. Spor ve Milliyetçilik

Yukarıda da pek çok vesileyle değindiğimiz gibi kişiler zayıflık, kaybetmişlik, ezilmişlik gibi hislerle yeni sosyalleşme alanları ararlar. Bu sosyallik araçlarını kullanarak, kendilerini daha güçlü hissederler. Spor ve taraftarlık bağlamında bu konuya eğildiğimizde taraftar seçimlerini etkileyen iki durum dikkatimizi çekmektedir. Bunlardan ilki ,Erdoğan'ın ifadesiyle, ezenle, ezebilme ihtimali yüksek olanla kendini bağdaştırma; galip gelenin, güçlü olanın yanında olarak manevi doyuma ulaşmadır. Bu da kazanma ihtimali yüksek olan takımların, sporcuların desteklenmesi şeklinde kendini gösterir. Zaten muhtemelen kazanacak olana manevi tatminini bağlayan kişi, bunu elde ettikçe amacına ulaşır. Taraftar seçimini etkileyen ikinci durum ise yerellik ve bölgecilik faktörüdür. Kendi bölgesinin takımını, sporcusunu destekleyen kişi bölgesel birlik ve beraberlik duygusuyla manevi tatmine ulaşır. Kendi bölgesinden olanı, kendisi gibi olanı destekler ve bu insanlar tarafından destek görür (Erdoğan, 2008).

Talimciler'in tabiriyle: "Sporu anlayabilmenin ve açıklayabilmenin yolu, sporun içinde yapıldığı toplumun ideolojik ve kültürel yapılarını anlamaktan geçer." Türkiye'de özellikle futbol açısından bakılacak olursa, yukarıda belirttiğimiz iki durumun da sıklıkla görüldüğü fark edilecektir. Kulüp taraftarlığı bağlamında bakıldığında, ilk dikkatimizi çeken üç büyük kulübün ülke çapında yoğun taraftar kitlesine sahip olduğudur. Yerellik ikinci planda kalmıştır. Kişiler takımlarına sadakatle bağlıdır, ancak bu sadakatte dil, din, ırk, mezhep gibi yerel faktörler değil; gücüyle, egemen olanla kendini özdeşleştirme duygusu esastır (Erdoğan, 2008). Ancak kişiler milli takımlar düzeyinde bakıldığında çoğunluk A Milli Takım'ı desteklemektedir. Daha güçlü olduğu için örneğin Brezilya milli takımını, kendi milli takımına tercih etmemektedir. Sporda milliyetçilik öncelikle ulusal bazda yaşanmaktadır. Ayrıca pek çok taraftar büyük takımları tutsalar da, ikinci takım olarak kendi bölgelerinin takımlarını tutar ve desteklerler.

Küreselleşmeden ciddi şekilde etkilenen ve ekonomik olarak çok büyük bir güç haline gelen sporun kitleleri etkileme kapasitesi, iştah kabartıcı bir hal almıştır. Bu güç bazen yerel kimlikleri koruyucu ve milliyetçiliği güçlendirici işlevlerde kazanmaktadır. Bu konuya FC Barcelona rahatlıkla örnek olarak verilebilir. Barcelona Katalanların takımıdır ve Katalan kimliklerini Barcelona ile korurlar, Barcelona ile yaşarlar. Barcelona'nın forması, arması kutsaldır. Uzun yıllar forma reklamı almamasının sebebi bu durumdur (Akkaya, 2008). Erdoğan'ın, futbol özelinde şu ifadeleri dikkat çekicidir: "Futbol özellikle son zamanlarda, ideolojinin insanlara sundukları örneğin aidiyet, kimlik, heyecan, umut ve psikolojik doyum gibi duyguları tek başına karşılayan bir ideoloji görevini üstlenmiştir. Bu demektir ki futbol, başta milliyetçilik olmak üzere birçok aidiyet kalıbının taşıyıcılığını yapmaktadır. Dolayısıyla futbol sahaları artık gerek sınıfsal gerekse etnik mücadelelerin hatta çatışmaların yaşandığı bir arenaya dönüşmüştür."

Uluslararası müsabakalar, sporda milliyetçilik açısından çok önemli bir yere sahiptir. Bu müsabakalara, ulusal kimliğin inşası ve milli rekabetin sağlanması gibi iki temel fonksiyon yüklenmiştir. Spor, politikanın ihtiyaç duyduğu milliyetçiliğin sağlanmasındaki en etkili araçlardandır. Toplumunu birleştirici, milliyetiyle övünç duymasını sağlayıcı, ayrışmaları ve bölünmeleri törpüleyici bir rolü vardır. Milli

kimliğin ve milli bilincin oluşmasına katkı sağlar. Vatanseverliği güçlendirir ve topluma ‘Biz’ olma duygusunu aşılır (Yenel & Şahin, 2010). Bu noktada Brezilyalı futbolcu Romario’nun: “Tanrı beni 24 yıldır ağlayan Brezilya’ya gol, sevinç ve şeref kazandırmam için yarattı” ifadeleri çok dikkat çekicidir.

Uluslararası spor organizasyonları, katılan devletlerin kendilerini ispat edebilecekleri ve rekabeti üst düzeye taşıyabilecekleri bir formatta hazırlanmıştır. Sporda milliyetçiliğin en çok hissedildiği mecradır. Örneğin olimpiyatlarda ülkelerin geçiş törenleri olur, bayraklar teşhir edilir, kazanan takımın milli marşı okunur, ülkelerin madalya sıralaması değerlendirilir ve ülkeler arası rekabet barışçıl bir yolla sağlanmış olur. Ulusun temsil edilebildiği cazip fırsatlar sunulur ve sonuçlar gayet nettir. Sonuç olarak uluslararası müsabakalar yoluyla ulusal kimlikleşme ve sahiplenme sağlanmış olur (Yenel & Şahin, 2010).

İngiltere’de İngiliz takımını destekleyen İngiliz’dir şeklinde bir söylem bulunmaktadır. Almanya’da da Türklerin Alman milli takımını desteklemelerinin, entegrasyon sürecine çok büyük katkı yaptığı görüşü dillendirilmektedir. Gönüllü bir bağlılığın oluştuğunun en görünür kanıtı olarak bu durum gösterilmektedir. Vatandaşlık algısının yerini taraftarlık almıştır. Kitleler spor yoluyla sosyalleştirilmekte ve topluma entegre edilmektedir. Taraftarlık belirtildikten sonra dil, din, ırk gibi kavramlar belirginliğini yitirir. O kişi artık “Biz”dendir. Taraftarlık, herkesin eşit haklarla donatıldığı bir üst kimliktir (Yenel & Şahin, 2010).

Milliyetçi hareketlere yön verebilme konusunda İspanyol spor kulüpleri incelemeye değer bir örnektir. Bazı spor kulüpleri temsil ettikleri etnik unsurlardan ayrı düşünülemez. Adeta bir milli takım hüviyetindedir. Örneğin Katalanlara göre FC Barcelona “Biz”i, Real Madrid “Onlar”ı, Español-Barcelona ise “İçimizdeki Onlar”ı ifade etmektedir. İspanyollar için ise, diktatör Franco döneminde merkezi otoritenin simgesi haline gelen ve Avrupa kupalarında oldukça başarılı olan Real Madrid “Biz”i, Atletico Madrid “Cumhuriyetçiler”i, Atletico Bilbao ise “Ayrılıkçı Basklar”ı temsil etmektedir (Yenel & Şahin, 2010).

Sonuç olarak sporun farklı unsurları birleştirerek bir millet olabilme noktasında sağladığı ideolojik faydayı sağlayabilecek derecede etkili bir yöntem bulmak güçtür.

Milli duyarlılığı sağlayabilmek için çok bariz ve başarılı bir etkinliktir (Yenel & Şahin, 2010).

1.6.3. Spor ve Endüstrileşme

Teknolojinin ve medeniyetin gelişmesiyle birlikte endüstride ciddi şekilde gelişmiş ve dev yatırımlar sıradanlaşmıştır. Tarihi insanlık kadar eski olan spor da bu gelişmelerden etkilenmiştir. Sporun gelişmesiyle birlikte ekonomik çıkar gruplarının spor üzerindeki ilgisi her geçen gün artmaya başlamıştır. Sporun amatörlükten çıkıp profesyonelleşmesiyle birlikte ticari boyutu her geçen gün artmış ve bu sayede tahmin edilemeyecek derecede büyümüştür. Sporun ekonomik bir kavram haline dönüşmesiyle birlikte, pek çok sektör spor sayesinde gelişmiştir. Ancak bu durumun sporun doğasına zarar verdiğini ve sürekli farklı hesapları içinde barındıran bir etkinlik haline geldiğini söylemek hiç de yanlış olmayacaktır (Devecioğlu & Yücel, 2012).

Spor ve özellikle futbol, küreselleşme konusunda en önde gelen sektörlerden biri olmuştur. Hatta küreselleşme konusunda adeta taşıyıcı konumdadır. Spor dünyanın her yerinde satmakta ve sattırmaktadır. Bir işçiyle patronu, garibanla sosyete, farklı ırktan, farklı dinden, farklı mezhepten insanları bir araya getirebilen, aynı şeyleri izlemelerini, aynı şeylere sevinmelerini, aynı şeylere üzülmelerini sağlayan birleştirici bir unsur haline gelebilmektedir. Bu noktada sınırların ortadan kalkmasının en görülebilir örneğidir denilebilir (Akkaya, 2008).

Sen'in ifadesiyle "Futbol bu yönüyle hem ekonomik hem de politik kurumların ilgisini çekmektedir. Sözü edilen ilgi özellikle küreselleşme ile birlikte futbolun ticarileşmesini ve politikleşmesini beraberinde getirmektedir. Nitekim artık endüstrisi olan bir futboldan ziyade kendisi endüstri olan futboldan bahsedilmektedir. Buna bağlı olarak futbolun kurallarında dahi önemli değişimler yaşanmaktadır."

İtalyan futbol kulübü Lazio'nun eski başkanı Sergio Cragnotti, futbolun dünyanın en küresel markası olduğunu belirttikten sonra, üç milyarı aşkın tüketicisi olan bu markanın tüketim rakamlarına Coca-Cola'nın bile ulaşamayacağını söylemiştir(L'Equipe, 2000; Aktaran: Akkaya, 2008). Spor kulüplerine, sporun içinden gelmeyen iş adamlarının başkan olmaya başlamasıyla sporun ticari boyutu

iyice profesyonelleşmiştir. Adeta ticari bir işletme gibi yönetilmeye başlanan kulüpler önce borsaya girmiş, daha sonra gelir getirici veya mevcut gelirleri artırıcı çalışmalara öncelik vermeye başlamışlardır. Büyük sponsorluk anlaşmaları, yayın gelirleri, stat gelirleri, ürün satışından elde edilen gelirler bunların başında gelmektedir (Akkaya, 2008).

Kapitalist düzenin değerlerinin spor alanlarına egemen olmaya başlamasıyla birlikte, taraftara bakış açısı da değişmiştir. Eskiden takımını destekleyen, tezahürat yapan, ateşleyen taraftar ideal olarak nitelendirilirken artık öncelik başkalaşmıştır. Taraftar maçı bilet olarak izler, kulübün markalı ürünlerini kullanır, para harcarken kulübünün yönlendirmelerine riayet ederek kulübünün reklam değerini artırır. Yani özetle kulübüne para kazandıran taraftar ideal taraftardır (Sen, 2013).

Artık spor yeniden biçimlenmeye başlamıştır. Bu yeni düzenle birlikte, taraftarlar müşteri halini almış; sporcular alınır-satılır bir meta olmuş ve bir nevi reklam panosuna dönüştürülmüştür (Talismenler, 2014).

Sporun endüstriyel gücünü anlamak için 2006 Dünya Kupası güzel bir örnektir. 1 ay gibi kısa bir süre içinde başlayıp biten turnuva süresince ev sahibi Almanya, yaklaşık 5,5 milyar avroluk bir geliri kasasına koymuştur. Bununla birlikte turnuvayı yaklaşık 3,5 milyar insan televizyon yoluyla seyretmiştir. Bu kadar kısa süre içerisinde böyle büyük bir kazancı sağlayabilecek ve böyle geniş bir kitleye ulaşabilecek başka sektörler pek fazla olmasa gerek(Akkaya, 2008).

Spor-medya ilişkisi de bu bağlamda incelemeye değerdir. Spor kulüpleri medyatikleştikçe marka değerlerini artırmaktadırlar ve bu bağlamda gelirleri de artmaktadır. Diğer yandan medya şirketleri de, sporun ilgi çekiciliğini kullanarak daha fazla kişiye ulaşabilmektedirler ve aynı şekilde gelirlerini artırmaktadırlar. Normal şartlarda çok fazla kişiye ulaşması beklenilmeyen dijital platformlar ve beraberinde dekoder satışları, sporun endüstriyel başarısı sayesinde çok ciddi şekilde artmaktadır. Fakat bu durum sporun doğası üzerinde tahribata sebep olmaktadır. Medya baskısı ile hareket eden kulüpler asli fonksiyonlarından uzaklaşabilmektedir (Sen, 2013).

Spor dan kazanç sporcular ve spor kulüpleriyle sınırlı kalmanın çok ötesine geçmiştir. Medya sektörü, malzeme tedarikçileri, turizm şirketleri, bahis şirketleri gibi pek çok sektör bu gelirden nemalanmaktadır (Kabakuş, Özen, & Eygü, 2013). Bununla birlikte menajerlik şirketlerine, yasadışı bahis şirketlerine ve hatta stat çevresinde satış yapan esnaf-seyyar satıcılara gelir kaynağı oluşturulmaktadır (Erdoğan, 2008).

Spor ekonomisinin bu derece büyümesi, maddi kazancın bu derece ön plana çıkması, onlarca farklı sektörün rant kapısı halini alması sporda pek çok değeri temelden sarsmıştır. Çoban'ın ifadesiyle “Oyun ticari kültürün bir ürünü, bir tüketim biçimi haline gelir, bu nedenle oyun artık özgürleştiren değil tutsaklaştıran bir biçim alır”. Ne pahasına olursa olsun kazanma düşüncesi her türlü sportif değer in önüne geçmiştir ve bu durum pek çok problemi beraberinde getirmiştir. Şike, doping, şiddet gibi gayr-ı ahlaki unsurlar sporla iç içe geçmiştir. Sporun ruhunun zedelenmesi spor alanlarında çıkan problemlerin temelini oluşturmaktadır (Devecioğlu & Yücel, 2012). Bu bölüme eski Galatasaraylı futbolcu Metin Kurt'un şu sözüyle son verelim: “Futbol borsada değil arsada güzeldir”.

1.6.4. Spor ve Siyasallaşma

Sporun yukarıda defalarca belirttiğimiz cezbediciliği, sadece ekonomik çıkar peşinde olan kişilerin değil aynı zamanda politik çıkar peşinde koşanların da iştahını kabartmaktadır. Bazı siyasal hedeflerle hareket eden insanlar, sporu bu hedefe ulaşmada araç olarak kullanmaktadır.

“Ne sağcıyım ne solcu, futbolcuyum, futbolcu” ifadesi futbolun apolitik oluşunu ifade etmektedir. Ancak sporun siyasetten uzak olduğu ve birbirine karışmadığı iddiası elbette gerçeklerden çok uzaktadır (Erdoğan, 2008). Belki bu ifade sporun politikadan uzak durması gerekliliğini göz önüne sermeyi amaçlayan bir algı çalışmasıdır. Spor, ekonomi ve siyasetten ayı düşünülemez.

Spor, taraftarlık adı altında yeni aidiyetler yeni kimlikler oluşturma noktasında da geniş etki alanına sahiptir. İdeolojik olarak yoğun şekilde kullanılmaktadır. Hatta bu kullanımın ötesine geçip ideolojinin merkezine oturmuştur. İrkçı ve cinsiyetçi söylemlerin sporda ciddi şekilde artış göstermesi bu gibi sebeplerledir (Sen, 2013).

Artık dünyada ve ülkemizde ideolojik çekişmeler eski şiddetini yitirmiştir. İnsanlar kimlik arayışlarını ve aidiyet ihtiyaçlarını artık spor aracılığıyla karşılamaktadır. Bora'nın ifadesiyle: "Futbol, politikanın ikamesi oldu. Politikaya 'sarf edilemeyen' enerji ve heves, futbola hasredilmeye başlandı" Bora 1993:11; Aktaran: Sen, 2013).

Sporun siyasetle ilişkisinin iki boyutu vardır. Bunlardan birincisi elitlerin çıkarlarını koruyabilmek için sporu kullanmasıdır. İkincisi ve bizim esas çalışmamızla alakalı olan kısmı, elitlere karşı sporun kullanılmasıdır. Şimdi bu iki boyutu biraz daha açarak inceleyelim.

1.6.4.1. Elitler tarafından sporun kullanılması

Geniş etki alanı sayesinde kitleleri etkileme kapasitesi çok yüksek olan spor, bu niteliğiyle politikanın ideolojik amaçlarını gerçekleştirmede kullandığı önemli araçlardan biri haline almıştır. Elitlerin ideolojilerinin devamını sağlayan veya elitlerin çıkarları doğrultusunda ideolojinin yeniden üretilmesine hizmet eden bir proje gibi kullanılmıştır. Sporla kültürel alan yeniden inşa edilebilir, kişilerin moral düzeyleri etki altına alınabilir, kişilerde tatmin olma hissi uyandırılabilir, toplumun gündemi değiştirilebilir. Bu sayede toplum manipüle edilerek ideolojik olarak kontrol altına alınır. Örneğin Hitler Almanya'sına veya Sovyet dönemi Doğu bloku ülkelerine bakıldığında, sporun politikacılar tarafından ideolojik olarak ciddi şekilde kullanıldığı görülecektir (Sen, 2013). Yine Portekizli diktatör Salazar sporu etkin şekilde kullanmış ve tarihe geçen "ülkeyi futbol-fado-fiesta (3F) ile yönettim" ifadelerinde bulunmuştur. Aynı şekilde İspanyol diktatör Franco, Real Madrid'i iktidarının bir sembolü olarak kullanmış ve güçlendirmiştir. Barnabeau Stadyumu için 'bana 100bin kişilik uyku tulumu yapın' ifadelerini kullanması, spora bakış açısını gösteren açık bir delildir (Akkaya, 2008). Bu ve bu gibi yönetimler için spor, halkı uyutmak için kullanılan bir araçtır.

Ülkemizde de buna benzer örnekler vermek mümkündür. Özellikle 1980 askeri darbesi sonrası spora ve bilhassa futbola bakış açısı değişmiştir. Darbe hükümeti ve sonrasında gelen Özal hükümeti, futbolun kitleler üzerindeki etkilerini kullanabilmek için bu alana özel alaka göstermişlerdir. Darbe sonrası dönemde yeni hükümet, halkı futbolun eğlencesiyle meşgul edip toplumsal sorunlar üzerine düşünmesini

engelleyerek, ‘huzur ve güven’ ortamını tesis etmeye çalışmıştır. Ayrıca bu dönemde bir hükümet politikası olarak uygulanmaya çalışılan depolitizasyon sürecinde de futbol kullanılmıştır. Siyasetin çatışma ortamından ‘kurtarılmaya’ çalışılan gençlere yeni bir kimlik inşa etme sürecinde en önemli kurumlardan biri futbol olmuştur. Bu dönemde Kenan Evren’in talimatıyla Ankaragücü Spor Kulübünün 1. Lige alınması hafızalara kazınan anekdotlardandır. Ayrıca daha sonraki dönemlerde Güneydoğudaki gençlerin ‘yıkıcı-bölücü’ faaliyetlerden uzak tutulması için futbol kullanılmıştır. Toplumun bir arada tutan bir işlev yüklenmiş ve gençler futbolla kazanılmaya çalışılmıştır (Talimciler, 2014).

Tarihsel sürece baktığımızda sporun iktidarlar tarafından siyasi bir malzeme olarak sürekli kullanıldığı görülecektir. Roma imparatorluğu döneminde imparatorluğun dört bir yanından farklı milletlerden işçiler başkente akın ediyordu. İktidar bu heterojen kitleyi şehirde tutmak ve kontrol altına almak için önce karınlarını doyuruyor onlara ekmek veriyor, sonrada spor faaliyetleriyle eğlenmelerini sağlıyordu. (Dürüşken, 1991; Aktaran: Şahin & Tunçkol, 2010). Bu “ekmek ve sirk politikası” sayesinde, zor şartlarda sıkıntılarla boğuşan halkın iktidarı sıkıntılarının kaynağı olarak görmesi engellenmiş oluyordu. Artık devlet, halkına yemek ve eğlence lütfeden cömert bir yapı olarak görülmekteydi.

Sporun popüleritesinin elitler tarafından kullanılmasına güzel bir örnekte İtalya eski Başbakanı Silvio Berlusconi’dir. A.C. Milan kulübünün sahibi olan Berlusconi, sahibi olduğu medya şirketinin ve spor kulübünün sayesinde toplumun algılarını etkilemiştir. 1994 yılında başbakan seçilmesinde ve uzun süre iktidarda kalmasında bu popüleritenin etkisi büyüktür. A.C. Milan kazandıkça Berlusconi iktidarı kazanmış, Berlusconi iktidarı kazandıkça da A.C. Milan kazanmıştır (Akkaya, 2008).

Ülkemizde de seçim süreçlerinde sporun kullanıldığı çok olmuştur. Adnan Menderes döneminde Demokrat parti kurmayları, karizması zarar gören Menderes’in karizmasını tekrar kazanabilmesi için futbolu kullanmıştır. Menderes, ‘kapalı tribüne gidecek lider’ diye lanse edilmiş ve “Bayrampaşa’ya 100bin kişilik İstanbul stadı” sözü seçim vaadi yapılmıştır. 1956-57’lerde İstanbul’da istediği oyu alamayan CHP, o dönemde futbolda tek fenomen olan Lefter’i İstanbul milletvekili adayı olarak

göstermiştir. Süleyman Demirel de Menderes gibi, ancak bu sefer Beylerbeyi'ne, 100 bin kişilik stat yapacağını seçim vaadi olarak duyurmuştur. Bülent Ecevit, sıkıntılı geçen Başbakanlık günlerinde Abdi İpekçi Spor Salonu'nun açılışını bir ferahlama vesilesi olarak kullanmıştır* .

Erdoğan'ın futbolla ilgili şu tespitleri çok dikkat çekicidir: “Gençliğin siyasal ve ekonomik alandan uzaklaşarak futbolda şiddete yönelmesi ve bazılarının suç işlemesi, özellikle, meşruluk krizindeki bir siyasal ekonomik sistem için oldukça önemli bir kazançtır. Öfkelerin ve tatminsizliklerin gerçek nedenlerine yönelme yerine, futbol alanına yönelerek insanların deşarj olmasında egemen düzenin kazancı, kendi varlığını koruma, sürdürme ve geliştirmedir.”

Erdoğan'a göre: Spor, elitleri ekonomik ve politik alanlarda birleştirirken diğer tüm kesimleri böler. Sınıf ve cinsiyet açısından farklılıklar üreterek ideolojik ve ekonomik vazifeler icra eder. Yeni düşmanlıklar üreterek toplumun yönetimini kolaylaştırır. İdeolojisizlik fikrini yayarak elitlerin ideolojik egemenliğini sağlar.

Troçki, İngiltere'de elitler tarafından spor gibi argümanlar kullanılarak toplumsal körleşmenin nasıl sağladığını şu ifadelerle belirtmektedir. “Devrim, kaçınılmaz olarak İngiliz işçi sınıfında en mükemmel tutkuları uyandıracaktır. Bu tutkular, bugüne kadar toplumsal eğitim, kilise, basın, boks, futbol, at yarışı ve diğer sporlar tarafından yapay bir biçimde bastırılmış ve tersine çevrilmiştir. Burjuvazi ve kilise, sosyal dayanışma, eğlence ve spor alanlarında bizden kıyas götürmeyecek biçimde daha güçlüdür. Sosyalist program ve devrimci eylem araçlarını kullanmadıkça işçi sınıfı gençliğini onlardan kurtaramayız.” (<http://insanhaber.com/makale/1-mayis-futbolun-da-bayramidir-26053>)

Özellikle toplumsal tabanı geniş olan sporlar genellikle düşük gelir düzeyindeki insanlar tarafından rağbet görmekte ve icra edilmektedir. Ancak bu büyük endüstrinin denetimi daima elitlerin elinde olmuştur. Bireylerin yıkıcı potansiyellerinin törpülenerek yumuşak başlı, uysal bireylere dönüştürülmesi sağlanır. Kişiler bunaltıcı gerçekliklerden kaçarak, spor sayesinde daha katlanılabilir

* İslam Çupı'nın 18 Ocak 1990 günü Milliyet Gazetesi'nde yazdığı köşe yazısından faydalanılmıştır.

bir dünyaya kavuşmakta ve rahatlamaktadır (Çoban, 2008). Bu sayede problemlerini unutan halk sokaklara dökülmeyecek ve iktidarlar için bir tehdit olmaktan çıkacaktır.

Görüldüğü gibi spor, kişilerin boş zamanlarını kontrol ederek, onların sistemin sorgulamayan bir parçası haline almasına yardımcı olabilecek niteliktedir. Egemen ideolojinin meşruiyet problemini çözmesinde etkili bir araçtır. Spor sayesinde bu ideoloji hazırlanır, yayılır ve doğallaşır. Toplumsal problemlerin neticesi olarak oluşması doğal olan toplumsal tepkinin yönünü değiştirir. Spor alanlarında şiddetin ortaya çıkışıyla bu tepki doğal olmayan bir şekilde açığa çıkar. Toplumsal probleme sebep olarak cinsiyetçi, milliyetçi ve ırkçı ideolojilerin şeytanı olan ‘onlar’ gösterilir. Böylelikle ortak problemleri olan ve elitlere karşı birleşebilecek kitleler birbirlerine düşerek elit hegemonyasının ekmeğine yağ sürerler (Çoban, 2008).

1.6.4.2. Elitlere karşı sporun kullanılması

Yukarıda bahsettiğimiz gibi spor, elitlerin ekonomik ve politik çıkarlarına hizmet için kullanılmaya müsait bir alandır. Ancak spor elbette tümüyle elitlerin denetimi altında değildir. İktidarların sporu kullanma çabası her zaman kendileri açısından olumlu neticelenmez. Hatta bazen ters tepebilir.

Spor egemen ideolojiye hizmet edebileceği gibi, muhaliflerin ideolojilerinde de hizmet edebilir. İnsanların bir araya geldiği toplu aktiviteler, her zaman muhalif örgütlenmenin kullanımına müsait alanlardır. Toplumsal olaylarda bahsettiğimiz kamuoyunu sorunlardan haberdar etme, destekçi sayısını artırma ve bu şekilde yönetime baskı yapma çabaları stadyumlarda vücut bulabilir. Spor alanları, bir anda iktidara karşı bir propaganda aracı haline gelebilir. Sporun kitleleri etkileme gücünü kullanma açısından elbette muhalifler elitler kadar avantajlı değildir. Ancak bunun imkânsız olmadığı pek çok örneği bulunmaktadır (Çoban, 2008).

Muhalifler, sporu bir iletişim aracı olarak kullanarak birleşebilir, örgütlenebilir, sayısını artırabilir, sesini duyurabilir ve tüm bu yöntemlerle yönetim üzerinde değişim için bir baskı unsuru olabilir. Bu açıdan bakıldığında, elitlerin elinde toplumu tutsaklaştırmanın bir aracı haline gelmiş spor, bir anda muhaliflerin elinde elitlere karşı toplumu özgürleştirmenin bir aracı haline gelebilir.

Sporun yapısal olarak ütopyacı bir yönü vardır. Ütopyalarda her zaman mevcut düzene bir eleştiri ve bu problemleri aşmak için çabalamaya bir teşvik vardır. Bu da muhalifler açısından kullanıma açık bir mecra olmasını sağlar. Spor sayesinde kişiler sosyalleşir, geleceğe dair umutlanır, alternatiflerin var olabileceğine inanır. Kişiler bu sayede bambaşka bir dünya olabileceğini görür. Bu yönüyle spor, var olan sistemi yıkma düşüncesini akıllara getiren her ideoloji gibi elitleri tehdit eder (Çoban, 2008).

Elitlerin müdahalesi sonucunda, muhalifler toplumdan uzaklaştırılır, hakla ilişkileri zayıflatılır, sosyal iletişim alanlarının dışında bırakılmaya çalışılır. Bu sebeple toplumla bağı kopan muhalif hareketler küçülür. Spor alanları muhaliflerin bu derdine deva olabilecek niteliktedir. Muhalifler spor alanlarının doğal sosyal ortamı sayesinde zayıflayan toplumsal bağları yeniden kurabilir, toplumla tekrar iletişime geçebilir. Bu sayede insanları elitlere karşı birleşmeye, dayanışmaya teşvik edebilir ve bu bağlamda muhalif hareketlerin içine çekebilir (Çoban, 2008).

Sporun, yeniden muhalefet oluşum sürecine katkılarının yanında, mevcut olan muhalefetin birlik beraberliğinin artırılmasına yönelik faydaları da olabilir. Muhalif unsurlar arası dayanışmanın sağlanması ve dağınıklığın giderilmesini kolaylaştırabilir. Örneğin toplumsal muhalefet açısından ülkemizin en bariz örneklerinden olan Gazi Mahallesi'nde muhalif gruplar tarafından futbol turnuvaları düzenlenmektedir. Bu turnuvalarda amaç, muhalif grupları bir araya getirerek bağları pekiştirmek, canlanmayı sağlamak, harekete geçme arzusunu artırmak ve tüm bunlar sayesinde davalarına olan inançlarını tekrar inşa etmek olarak gösterilebilir.

Spor alanlarının elitlere karşı toplumsal muhalefete nasıl aracılık edebileceğinin en güzel örneği şüphesiz F.C. Barcelona'dır. Franco diktatörlüğünde dilleri yasaklanan ve baskı altında tutulan Katalanlar, bölgesel direnişlerini F.C. Barcelona sayesinde örgütlemişlerdir. Dillerini özgürce konuşabildikleri ve muhalif düşüncelerinin hala içlerinde olduğunu haykırabildikleri tek yer Nou Camp'tır. Stadyumda birleşen halk kendi kimliğini yaşamayı orda sağlamış, kendi dilini orda konuşabilmiş, kendi direnişini orda başlatmıştır. Yasaklara karşı gelebildikleri ilk yer bir futbol stadyumudur. Ve bu sayede korkularını yenerek sistemli direnişlerini Barcelona takımı ile örgütleyebilmişlerdir (Sen, 2013).

Ülkemizde de spor alanlarında toplumsal muhalefetin örneklerine rastlamak mümkündür. Bunun en dikkat çekici örneği Gezi Parkı Olayları sürecinde karşımıza çıkmıştır. Olaylar sırasında sloganlaşan pek çok ifadenin altında taraftar grupları yatmaktadır. Hatta taraftarlar tarafından uzun süredir söylenegelen bazı tezahüratlar, olaylar sırasında tekrar edilerek göstericilere mal olmuştur. Çarşı grubu tarafından sık sık polise karşı söylenen bir tezahürat olan “Sık bakalım, sık bakalım, biber gazı sık bakalım. Kaskını çıkart, copunu bırak, delikanlı kim bakalım.” ifadelerinin, olaylar sırasında müdahale eden polisler karşı kullanılması bunun en güzel örneğidir.

Ligler başladıktan sonra, olaylar sırasında sloganlaşan pek çok ifade stadyumlarda tezahürat olarak söylenmeye başlamıştır. 34.dakika şovu olarak adlandırılan şovlar bunun en bariz örneğidir. Maçın 34.dakikası geldiğinde daha önceden organize olmuş bir grup tarafından veya bazen spontane olarak seyircilerin geneli tarafından bu tezahüratlar yapılmıştır. Bu sayede muhalif gruplar hem tüm stadı tesiri altına almıştır hem de canlı yayınlanan maç sayesinde sesini tüm izleyicilere duyurmuşlardır. Sporun popüleritesi sayesinde gösteriler gazetelerin ve televizyonların siyasi bölümlerinin dışına taşmış ve her alanda tartışılır olmuştur (<http://spor.milliyet.com.tr/erdogan-a-arena-da-sokprotesto/spor/spordetay/15.01.2011/1339773/default.htm>).

Gezi Parkı Olayları'na taraftar gruplarının desteği ile muhaliflere yeni bir iletişim alanı açılmıştır. Spor sayesinde düşüncelerini toplum tabanına yayabilmişlerdir. Ayrıca taraftar gruplarının düşüncelerini sloganlaştırabilme kabiliyetleri sayesinde göstericiler, sıradanlaşmış ve artık sıkıcı hale gelmiş muhalif sloganlardan kurtulmuş ve gösteriler daha eğlenceli bir hal almıştır. Tabi bu eğlenceli hal yayılmayı kolaylaştırmıştır.

Galatasaray'ın Ali Sami Yen Spor Kompleksi Türk Telekom Arena Stadı'ndaki açılış töreninde, dönemin başbakanı Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın ıslıklanarak protesto edilmesi de buna örnek olarak verilebilecek olaylardandır.

Beşiktaş ÇARŞI, FenerbahCHE, Galatasaray TEK YUMRUK gibi siyasi olarak görüşlerini dillendirmekten çekinmeyen taraftar oluşumları da, bu gibi çabalarla zaman zaman sesini duyurmaktadırlar.

Elitlerin kendi çıkarları için sporu kullanması ne kadar tehlikeli ise, muhaliflerin elitlere karşı sporu kullanması da o derece tehlikelidir. Spora asıl amacı dışında yüklenen ikincil amaçlar sporu doğasından uzaklaştırmaktadır. Ekonominin, milliyetçiliğin, siyasetin güdümündeki spor her zaman birilerinin çıkarları için birilerine karşı kullanılacaktır. Herkesin keyif aldığı ve herkesin faydalandığı bir sosyal aktivite olmanın çok uzağında kalacaktır.

Örneğin İspanya'da Barcelona-Real Madrid karşılaşmaları, Franco rejiminin üzerinden yıllar geçmiş olmasına rağmen hala bir futbol müsabakası olmaktan öte politik manalar taşımakta ve siyasal olarak düşmanlıkları besleyebilmektedir. İtalya'da kuzey-güney arasındaki politik rekabetin tribünlere yansması sonucu, yoksul ve itilmiş güneyin temsilcisi Napoli ile merkezi hükümetin, gücün, zenginliğin, yani kuzey İtalya'nın temsilcisi Roma futbol kulüpleri arasındaki karşılaşmalar incelemeye değerdir. Politize olmuş tribünler müsabakalara olduğundan öte manalar yüklemiştir ve bu durum pek çok kez tribünlerde şiddet ve düzensizliğe sebep olmuştur. Yine ülkemizde iki komşu il olan Sivas ve Kayseri illeri arasında genel itibarıyla ekonomik çekişmelerin spor alanlarına yansması buna örnek olarak verilebilir. Son dönemde bu ihtilaf büyük ölçüde giderilmiş olsa bile, spor tarihimize bakıldığında, iki şehir takımları arasında geçen spor müsabakalarının genellikle olaylı geçtiği görülecektir. Spor dışı çekişmelerin spor alanlarına yansıtılması sonucunda büyük hadiseler yaşanmıştır. Bunun en belirgin örneği, spor tarihimizde kara bir leke olan 17 Eylül 1967 tarihli Kayserispor-Sivasspor maçıdır. İki takım arasında Kayseri'de oynanan İkinci Lig Beyaz Grubu karşılaşmasında tam 43 kişi hayatını kaybetmiş, çok sayıda kişi yaralanmıştır (<http://www.turknostalji.com/haber/kayserispor-sivasspor-macinda-43-kisi-oldu-414.html>). Ülkemizde tribünlerin siyasallaşmasına bir diğer örnek olarak Diyarbakırspor verilebilir. Türkiye'de pek çok taraftar grubu tarafından PKK terör örgütüyle özdeşleştirilen spor kulübü, özellikle taraftar gruplarının etkin olduğu deplasmanlara gittiğinde nefret söylemleriyle, küfürle ve hakaretler

karşılabilir. 26 Eylül 2009 günü oynanan ve çıkan olaylar sebebiyle yarıda kalan Bursaspor-Diyarbakırspor maçı buna örnek olarak gösterilebilir. İstiklal Marşı sırasında Diyarbakırspor taraftarı tarafından zafer işareti yapılması, Bursaspor tribünlerinin maç boyunca milletçi söylemlerle tezahüratlarda bulunması yani özetle tribünlerin siyasallaşması sonucu şiddet olayları yaşanmış ve maç tatil edilmiştir (http://www.radikal.com.tr/spor/diyarbakir_savas_alanina_dondu_mac_tatil_edildi-984121).

Görüldüğü gibi spor alanları kimi zaman elitlerin elinde miting meydanlarına, kimi zamanda muhaliflerin elinde gösteri meydanlarına dönüşebilmektedir. Ve kanaatimizce bu iki durumda da kaybeden, apolitik bir alan olarak kalması gereken spordur.

İslam Çupi'nin şu sözleriyle bu bölümü bitirelim: “Politikayı ve politikacıyı sokmayın futbolun içine, berbat edersiniz gelişmeyi. Gizli güçlerin kolları kesilmezse, futbola şike girer, hakem müessesesi bir kara denetime bürünür, federasyonun kullanmakla yükümlü olduğu yetkileri, yetkisiz çetelerin patlattığı silaha dönüşür.” “Spor politikaya ve seçime bir kere daha yenildi.”

1.6.5. Sporda Alanlarında Şiddet ve Düzensizliği Tetikleyen Faktörler

İlk bölümlerde değindiğimiz sapmaya, suça, öfkeye, saldırganlığa ve genel olarak şiddete sebep olan demografik ve sosyokültürel etkenler, spor alanlarında şiddet ve düzensizlik özelinde de haliyle geçerlidir. Bu sebeple öncelikle spor alanlarına has tahrik unsurlarının etkilerini artırma özelliğine de sahip bu faktörlere kısaca değinelim. Daha sonra seyircileri şiddete yönlendiren, özellikle stat içi faktörleri açıklamaya çalışalım.

1.6.5.1. Bireysel Faktörler

Kişilerin sadece spor alanlarında değil tüm alanlarda şiddete meyilli olmasını etkileyen pek çok unsur vardır. Bu unsurların başında kişilerin kişisel özellikleri gelmektedir. Yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, meslek gibi özellikleri bir insanı fanatizme hatta holiganizme sürükleyebilir.

Arıkan & Çelik, ”Türkiye’de holiganizm, genelde işsiz ve erkeklerden oluşan, eğitim seviyeleri düşük aktörlerin yer aldığı fanatizm olaylarına dayalı saldırganlık şeklinde

ortaya çıkmaktadır” demiştir. Çağlayan & Fişekcioğlu’da bu konuda, benzer görüştedir. Yaş azaldıkça olaylara karışma oranları arttığını ve eğitim düzeyi düştükçe statlarda küfür ve çirkin tezahüratlara katılımların arttığını belirtmiştir. Kişilerin yaşı küçüldükçe ve eğitim düzeyleri düştükçe, muhakeme kabiliyeti de doğru orantılı olarak azalmaktadır. Dolayısıyla tribünlerdeki seyircilerin olaylara karışma ihtimalleri de artmaktadır. Daha doğrusu yaşla ve eğitim düzeyiyle birlikte olaylardan kendini alabilme kapasiteleri de düşmektedir. Kabakuş, Özen & Eygü yaptığı çalışmada, eğitim düzeyi yüksek seyircilerin, mağlubiyetten çok etkilenseler de daha sakin uyumlu bir tavır sergilediklerini, hakem hatalarına karşı hoşgörüyü yaklaşılabildiklerini ifade etmiştir.

Tablo 1: Sahalarda Saldırganlık Olayına Karışan Seyircinin Yaş Dağılımı

	10-19 Yaş	20-29 Yaş	30-39 Yaş	40-Üstü Yaş
2002-2003 EGM	% 28	% 50,68	% 18,72	% 2,5

Kaynak: Koruç, Bayar ve Arslan, 2004.

Tablo 2: Sahalarda Saldırganlık Olayına Karışan Seyircinin Eğitim Durumu

	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite
2002-2003 EGM*	% 22	% 18	% 42	% 18
2004-2008 TFF**	% 13,17	% 48,1	% 27,24	% 11,17
2008-2010 EGM***	% 23,1	% 14,1	% 50,2	% 13,1

Kaynak: *Koruç, Bayar, Aslan, 2004.

** TFF Ocak 2009, Çözümüne Doğru Antalya toplantısı.

*** Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından TBMM Araştırması Komisyonuna 14.01.2011 tarihinde 19035 sayılı yazıyla gönderilen 2008-2010 yıllarına ait veriler.*

Meslek ve bununla bağlantılı olarak gelir düzeyleri de şüphesiz saldırganlık üzerinde etkilidir. Yapılan araştırmalarda şiddete bulaşan taraftarların çoğunlukla işsiz ve düşük gelir düzeyindeki insanlar olduğu sonucuna varılmıştır. Hatta gelir düzeyiyle birlikte tribünde oturlan yerlerin de değiştiği ve bu değişimin sonucunda daha çok

* Tablo1 ve Tablo 2, 2011’de spor kulüplerinin sorunları ile sporda şiddet sorununun araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporundan alınmıştır (syf:110).

düşük gelir düzeyine sahip kişilerin oturduğu tribünlerin daha çok olaylara karıştığı görülmektedir (Çağlayan, Mehmet Çağrı, & Şirin, 2005).

Tablo 3: Sahalarda Saldırganlık Olayına Karışan Seyircinin Mesleki Dağılımı

	Memur	İşçi	İşsiz	Öğrenci	Serbest Meslek	Esnaf	Diğer
2002-2003 EGM*	% 3,2	% 26,87	% 10,03	% 19,5	-	% 5,84	% 34,56
2004-2008 TFF**	% 2	% 9	% 12	% 20	% 20	% 6	% 31
2008-2010 EGM***	% 2,9	% 9,1	% 12,2	% 16,9	-	% 27,1	% 31,8

Kaynak: *Koruç, Bayar, Aslan, 2004,

** TFF Ocak 2009, Çözümüne Doğru Antalya toplantısı,

*** Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından TBMM Araştırması Komisyonuna 14.01.2011 tarihinde 19035 sayılı yazıyla 2008-2010 yıllarına ait gönderilen veriler.*

Cinsiyet açısından olaya baktığımızda ise tahmin edildiği gibi çok net bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Kadın seyircilerin şiddet ve düzensizliğe sebebiyet verecek tavırlardan büyük ölçüde uzak durduğu, hatta kadınların tribünlerdeki varlığının bile erkekler üzerinde pozitif etkilerinin olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalarda, kadınların tribünlerde yer almasının küfür ve şiddeti azaltacağı fikrinin taraftarlar arasında yaygın olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kuru & Var, 2009).

Kişi şiddet ve düzensizlik fiillerine iten kişisel etkenlerden biri de güdülemedir. Tekin & İkizler'in de belirttiği gibi literatürde, kişileri şiddete yönelten sekiz farklı güdü vardır. Bunlar: eustres (olumlu stres), özsaygı, kaçış, maddi sebepler, eğlence, estetik, grup ortamı ve ailedir.

* 2011'de spor kulüplerinin sorunları ile sporda şiddet sorununun araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporundan alınmıştır (syf:111).

Tekin & İkizler, kimi zaman yan odaya bile çıkmaya üşenen insanların, tuttıkları takım için zor şartlarda stadyumlara hatta uzak deplasmanlara gidip destek vermekten geri durmamasını, normalde şiddete bulaşması muhtemel olmayan insanların takımları için şiddete bulaşmasını güdülemeyle açıklamaktadır.

Olumlu stres, kişilerin maç sırasında ortaya çıkan heyecan ve kaygı gibi duygulardan enerji ve zevk alarak bu olumlu stres vesilesiyle harekete geçme durumudur. Özsaygı, gündelik hayatında özgüvenini sağlayamamış ve bu sebeple kendini yalnız ve toplumdan soyutlanmış hisseden bireyin, kendini kazananla özdeşleştirerek özsaygısını sağlama ve sosyalleşme durumudur. Kaçış, hayatından memnun olmayan bireylerin spor yoluyla bu problemlerinden uzaklaşmasını ifade eden bir savunma mekanizmasıdır. Maddi sebeplerden dolayı güdülenmenin en belirgin örneği, yasal veya yasadışı bahislerle müsabaka sonucundan maddi beklentiye giren bireyin güdülenmesidir. Eğlence ve estetik ise sporun sinema, tiyatro gibi eğlendirici yönünden ve/veya estetik güzelliklerinden etkilenen ve haz duyan kişinin güdülenmesidir. Tüm bu faktörler sebebiyle güdülenen kişinin, stat içi faktörlerden ve müsabaka sonucundan etkilenerek şiddete meyiletme ihtimali yüksektir.

1.6.5.2. Toplumsal Faktörler

Kişinin toplumsallaşmasındaki ilk basamak elbette ailedir. İnsanlar ilk sosyal ilişkilerini ailesiyle kurarlar. İlk eğitimlerini ailede alır, topluma intibaklarını aileyle sağlarlar, kültürünü aileyle gelecek nesillere aktarır. Kişi, toplumsal değerleri ilk ailede öğrenir. Olaylar karşısında nasıl tutum geliştirmesi gerektiğini ilk ailede idrak eder. Çocuklar adeta bir görüntü kaydedici gibi anne-babasının tavırlarını kaydeder. Kendi hayatını yaşamaya ailesini taklitle başlar.

Ailesinde öğrendiği tüm bu şeyleri, ilerleyen yaşamında deneyerek kendi değerlerini oluşturur (Acet, 2005).

Suçlu çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarda, kırsal kesimde veya göç sonrası uyumu yakalayamamış varoşlarda sıkça rastlanan otoriter aile tipinin çocukları suça ve şiddete meyilli hale getirdiği görülmüştür (Acet, 2005). Nitekim Kuru & Var yaptığı çalışmada: “Seyircilerin mutlu bir çocukluk ve gençlik dönemi geçirmeleri ile müsabaka öncesi, esnasında veya sonrasında saldırganlık olaylarına katılıp

katılmama durumları incelendiğinde seyircilerin mutlu bir çocukluk ve gençlik dönemi geçirip geçirmemeleri arasında anlamlı fark olduğu” bulgusuna ulaşmıştır.

Kişiyi şiddete yönlendiren toplumsal faktörlerden bir diğeri aile dışı sosyal çevre ve bu bağlamda grup bilincidir. Özellikle birincil grupların, şiddet ve düzensizlik fiillerinin gerçekleştirmesindeki etkisi büyüktür. Bu ilişki atasözlerimize kadar yansımıştır. “Kır atın yanında duran, ya huyundan ya suyundan etkilenir”, “Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim”, “Üzüm üzümüne baka baka kararır” gibi atasözlerimiz bu ilişkiyi gözler önüne sermektedir (Acet, 2005).

Ailenin etkisinden sonra akrabalar, komşular, arkadaşlar, dini gruplar ve bizim özellikle ilgimizi çeken taraftar grupları insanın saldırgan davranışları üzerinde ciddi etkiye sahiptir. Spor üzerine yapılan araştırmalarda, sporun toplumsal hayatın bir parçası olduğu ve toplumdan ayrı düşünülmemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Spor alanlarında şiddet ve düzensizlik fiilleri düşünüldüğünde de, bu konuyu bir takımın taraftarı olma ve bu paydada bir taraftar grubuna biat etme ekseninde ele almazsak eksik kalacaktır (Çağlayan & Fişekcioğlu, 2004).

Sosyal Kimlik Teorisi’ne göre kişiler özsaygısını, büyük ölçüde mensubu oldukları sosyal gruplar vasıtasıyla kazanırlar. Kimliklerini bu grup değerleri üzerinden inşa ederler. Eğer bu gruba yönelik bir tehdit söz konusu oldu ise, koruyucu bir tutum içerisine girerler (Tekin & İkizler, 2008).

Spor seyircisi, diğer seyircilerin arasına girer, grup davranışlarını öğrenir, içselleştirir. Bu davranışları benimsediği ölçüde saygı görür ve bu şekilde grup tarafından yönlendirilir. Desteklenen takımın kazanması için, kazanmaya engel teşkil edebilecek unsurlara (hakem, rakip sporcu ve seyirciler vs.) karşı düşmanca tutum sergiler (Kabakuş, Özen, & Eygü, 2013). Bu şekilde kişi, günlük hayatındaki davranış kalıplarının dışına çıkarak kendi kimliğinden farklı tavırlar içine girer ve şuursuzca kendisini şiddet ortamının içinde bulur. Kalabalık içinde şahsiyetin kaybolması ile kişi dış etkenlere karşı daha duyarlı ve şiddete karşı daha meyilli hale gelir.

Karagün, Sosyal Kimlik Kuramı bağlamında durumu şöyle değerlendirmiştir. “Takımıyla özdeşleşen taraftarlar, takıma fazla duygusal yatırım yaptıklarından, spor karşılaşmaları sırasında uyarılma düzeyleri artar ve bu artış, yenilgi durumunda dış grubun kalıp yargıları doğrultusunda algılanmasına ve değerlendirilmesine, ayrıca yoğun olumsuz duygusal tepkilere yol açar. Yenilgiden dolayı tehdit edilen grup, benlik saygısını tekrar kazanabilmek için açık saldırgan davranış gösterir.”

Kişilerin, spor alanlarında şiddet ve düzensizliğe yönelmesindeki etkenlerden biri de toplumsal tabakalardır. Farklı sosyal tabakalardaki insan gruplarının tavır ve davranışları değişkenlik göstermektedir. Özellikle alt tabakadan gelen işçi sınıfı kişilerde, kavga etmek bir erkeklik göstergesidir ve kendini ispat etmek ve toplumda yer edinmek için kullanılır. Bu durum spor alanlarına da benzer şekilde yansımaktadır.

Son olarak kültür ve alt kültür kavramlarına da değinmek gerekecektir. Kültür, bir toplumu diğerlerinden ayıran düşünsel ve davranışsal ürünlerdir. Kültür farklılıklarına göre bir durum karşısında alınan tavırlar değişkenlik gösterir. Spor özelinde değerlendirecek olursak, ayaklanma kültürünün daha fazla olduğu ülkelerde, spor alanlarında da düzensizliğin yoğun olduğu görülecektir. Örneğin Latin Amerika’da, 1950-1974 tarihleri arasında kırk sekiz büyük ayaklanma olmuştur. Bununla paralel olarak tribün karışıklıkları da oldukça fazladır. Onları İtalya takip etmektedir. Geri kalmış toplumlarda yenilgiye verilen tepkiler daha serttir. Toplumlar geliştikçe mağlubiyeti daha rahat kabullenir hale gelirler (Acet, 2005). Alt kültür de, daha ufak grupların tepkilerini ifade eder ve kültüre benzer şekilde kişilerin tavır ve davranışları üzerinde son derece etkilidir. Grup konusunda değindiğimiz için tekrar açıklama lüzumu hissetmiyoruz.

1.6.5.3. Diğer Faktörler

1.6.5.3.1. Kitle İletişim Araçları

“Kitle iletişim araçları (K.İ.A.), genel bir tanımla "kitlesele bir boyutta ileti dağıtabilen araçlar" olarak tanımlanabilir. Kitle iletişim araçları; haber ve bilgi verme amacı başta olmak üzere, eğitmek ve eğlendirmek gibi amaçlar taşıyan, belirli bir okuyucu kitlesine, belirli aralıklarla ya da sürekli olarak ulaşan araçlardır.”

(<http://www.turkcebilgi.com/kitle-iletisimi-nedir-kitle-iletisim-araclari-nelerdir>)

Gazete, dergi, radyo, televizyon, sinema, internet bu iletişim araçlarının başında gelmektedir. Bu araçlar sayesinde, düşünce, fikir ve haberler çok kısa zamanda geniş kitlelere ulaştırılır (http://www.felsefe.gen.tr/kitle_iletisim_araclari_nedir_ne_demektir.asp).

Eski zamanlarda gazeteler, daha sonra radyo-televizyon, günümüzde ise özellikle internet yolu ile kişiler istedikleri bilgiye kolayca ulaşabilmektedirler. Kitle iletişim araçları, hayatımızda kapladıkları alan bakımından diğer pek çok şeye fark atmış durumdadır. Özellikle televizyon, her evin değişmez bir eşyası konumuna gelmiştir. İnsanlar günlerinin en az birkaç saatini televizyon karşısında geçirmektedirler. K.İ.A. ile kurulan yoğun münasebet sebebiyle insanlar, bu araçların yoğun yönlendirmesi altındadır. Olayları algılamada ve bu olaylar karşısında geliştireceği tutumu belirlemede, bilinçli veya bilinçsiz olarak etkilenmektedir. İnsanlar üzerinde bu derece etkili olması sebebiyle medyaya, yasama yürütme ve yargı erklerinin yanında dördüncü erk olarak bakılmaktadır.

K.İ.A.'nın etkisi, çocuklar üzerinde daha gözle görülür şekilde hissedilir. Muhakeme kabiliyeti henüz gelişmemiş olan çocuklar hatta gençler, medyada gördüğü şiddete özendirici yayınların etkisiyle, saldırgan davranışlarda bulunabilmektedir. Bu noktada aileler, çocuklarının takip ettiği programların seçiminde daha dikkatli ve duyarlı davranmalıdır.

K.İ.A.'nda spor programları, yoğun şekilde kendine yer bulmaktadır. Her televizyonda, nerdeyse her gün spor programları yayınlanmaktadır. Bu durum reyting kaygısını körüklemekte, seviyeyi ve kaliteyi düşürmektedir. Spor programlarının sayısı ve süresi arttıkça, sporun güzellikleri ve teknik detaylarını konuşmak yeterli gelmez. Sporcuların saha içindeki çirkin görülen hareketleri, hakem hataları, yöneticilerin kışkırtıcı açıklamaları gibi reyting getirici konular işlenmeye başlanarak seyirci ekranı başında tutulmaya çalışılır. Taraftar yorumcuların kendi takımları lehine fanatikçe yorumları da, olaya tuz biber ekmektedir. Büyük maçlar öncesinde günlerce "maç özel" yayınları yapılır. Gerilim artırılır. Böylelikle tribünlere gelen

seyircilerin kafası gereksiz bilgilerle dolmuş, algıları yönlendirilmiş, şiddete meyilleri artırılmış olur.

İlhan & Çimen, spor medyasından seçtiği yazarlar üzerinden yaptığı araştırma ile alakalı şunları söylemektedir: “Araştırmada yer alan görüşmecilerin 24’ü (%57,1) spor medyasının şiddeti özendirme veya körüklemeye kulüp yöneticilerinin verdiği demeçler veya yaptığı açıklamaları medyanın doğrudan okuyucu ve izleyicilerine yansıttığı için medyanın suçlandığı görüşündedir. Rona’nın Ankara, İstanbul, İzmir ve Trabzon illerinde oynanan müsabakalarda şiddet olaylarına karışmış ve polis kayıtlarına geçmiş seyirciler üzerinde yaptığı çalışmasında, “seyircilerin %56,3’ünün kulüp başkan ve yöneticilerinin rakip takım aleyhine vermiş olduğu demeçlerden etkilendikleri” bulgusu ve Talimciler’in “Spor alanlarında yaşanan şiddete karşı alınan ya da alınacak tedbirler genellikle taraftarlara yönelik olmakta, seyircileri kışkırtan ya da holigan olduğu söylenen gruplara maddi kaynak sağlayan kulüp yöneticilerine karşı herhangi bir işlem yapılmamakta” görüşü araştırmayı destekler niteliktedir.”

“Spor medyasının özellikle futbol alanlarındaki şiddeti körüklediği veya özendirdiğine inanan görüşmecilerin (%76,6) önemli bir kısmı bu ilişkiyi ortaya koyarken üzerinde durdukları en önemli noktalar “kulüp yöneticileri”, “tıraj ve reyting kaygısı” ve “taraftar yazarlık” olduğu söylenebilir.” (İlhan & Çimen, 2011).

TBMM tarafından yapılan bir araştırma sonucunda “Türkiye’nin önemli futbol takımlarının yer aldığı dört kentinde futbol maçlarında şiddet olaylarına karışan ve polis kayıtlarına geçmiş futbol seyircilerin yarısından fazlası (%51,7) maçtan önce spor medyasında çıkan haberden etkilendiklerini, %33,3’ü ise kısmen etkilendikleri” bulgularına ulaşılmıştır (“Türk Sporunda Şiddet, Şike, Rüşvet ve Haksız Rekabet İddiaları Araştırma Komisyonu Raporu, 2005, s. 55).

Gazeteci Özgür Korkmaz’ın şu dikkat çekici ifadeleriyle bu bahse son verelim. “Bu tabi ki sadece Türkiye’de değil İngiltere’de de yapılıyor. Ama İngiltere’de bunu yapanlar tabloid gazete denilen The Sun, Daily Telegraph gibi çok ciddiye alınmayan gazeteler. Ama bizim burada en büyük gazetelerimiz çıkıp da iki İngiliz taraftarı öldürüldüğü zaman sahada da yeri öptürdük dışarıda da yeri öptürdük diyebiliyor,

böyle bir şeyin açıklanabilir bir tarafı yok. Ya da her Fenerbahçe-Galatasaray maçından önce “Galatasaray taraftarları 1500 kişi gelecekler Kadıköy’e çıkacaklar, Fenerliler onları bekliyor olacak” gibi. Biliyoruz ki Türkiye’deki taraftar kitlesi provokasyona açık tipler. Bir küçük gazete haberi bile çok büyük infial yaratmaya yetiyor (İlhan & Çimen, 2011).

1.6.5.3.2. Hakem

Hakem, spor sahasında karşılaşmayı yöneten kişidir. Sonuca olan etkisi açısından açık ara en etkili unsurdur. Önceden koyulmuş kurallar doğrultusunda, takdir hakkını da kullanarak müsabakaları yönetmektedir. Sporcular, teknik kadro, yöneticiler hatta taraftarlar üzerinde çok geniş bir yetki ve sorumluluk alanı bulunur. Tüm bu sebeplerden ötürü etki alanındaki tüm unsurlar tarafından sürekli baskı altında tutulmaya çalışılır. İstenmeyen sonuçlardan ilk sorumlu tutulan kişilerdendir. Pek çok küfürlü tezahüratın, sporcu-teknik kadro-yönetici açıklamalarının, spor tartışma programlarının öznesi konumundadır.

“Özmeden ve Yıldırım’ın, yapmış oldukları araştırmada seyirci saldırganlığı üzerinde -çok etkili- olan birinci etken olarak %56.4 oranı ile “hakem” görülmektedir. Acet’in, İstanbul ilinde tarafsız seyirciler üzerinde uyguladığı anket sonucunda, müsabaka sırasında tahrik unsurlarının büyük bir çoğunluğunun (%82) hakemlerin yanlış yönetimlerinden kaynaklandığı belirtilmiştir (Özdağ, Duman, Atalay, & Fişekçioğlu, 2010).”

Kuru & Var yaptığı çalışmada, hakem hataları karşısında taraftarların %42’sinin küfür ettiği sonucuna ulaşmıştır. Kabakuş, Özen, & Eygü ise yaptığı çalışmada katılımcılardan, “kötü sözler söylerim”, “elime geçen her şeyi fırlatırım” şeklinde cevaplar almıştır. Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça hakem hatalarını saygıyla karşılama oranının arttığı bulgusuna da ulaşılmıştır.

1.6.5.3.3. Rakip seyirci

Tribünlerde topluluk içinde şahsiyetin kaybolması ve bunun sonucu olarak kişiler arası ilişkilerin gruplar arası düzeye geçmesi, rakip seyircilerin düşman olarak nitelendirilmesine sebebiyet vermiştir. Sahada olan mücadelenin yanında tribünlerde de bir mücadele söz konusudur. Bu mücadele, tezahüratların yarıştırıldığı, zekânın

konuşturulduğu tatlı atışmaların çok ötesine geçerek, küfürlerin edildiği, sonu ölümlere varan taşlı sopalı kavgaların yapıldığı bir hal almıştır. Spor alanları bir anda birbirlerinden nefret eden yığınları biraya getiren bir şiddet arenasına dönüşmüştür. Taraftarlar karşılıklı güç gösterilerinde bulunarak içlerindeki şiddet güdülerini tatmin etmeyi alışkanlık haline getirmiş ve istenmeyen yönde bir tribün kültürü oluşturmuşlardır. Artık sayıca az olan taraftar grupları rakip taraftarlar tarafından saldırıya uğrayacaklarını düşünmekte, fazla olanlar ise sürekli rakip seyircileri ezme güdüsüyle hareket etmektedir (Özdağ, Duman, Atalay, & Fişekçioğlu, 2010).

Zaman zaman rakip seyirciye karşı şiddet daha spor alanına gelmeden başlar. Önce otobüste, sonra otobüsten inerken hem sözlü hem fiziksel şiddet uygulanır. Spor alanına girilince durum daha da şiddetlenir. Misafir seyircilerin erkeklik gururuna dokunacak tezahüratlar yapılır. Rakip seyircilerin de karşılık vermesiyle tansiyon gittikçe yükselir. Müsabaka sonunda da sonuca ve spor alanında yaşananlara göre maç başındaki tablo devam edebilir (Özmaden, 2005).

Rakip seyirciye karşı saldırganlıkta kendi taraftarı olduğu takımla özdeşleşme en temel unsurdur. Kendi takımlarına karşı yapılanı kendilerine yapılmış sayan taraftarlar, sporcularına, teknik heyetine, takım renklerine yapılan her türlü çirkin tezahürat veya saldırıyı kendilerine edilmiş sayarlar. Maç her iki takım içinde önemliyse, geçmiş yıllardan gelen bir husumet varsa, kutsal saydıkları ve kendi mekânları olarak tanımladıkları alanlarda “yabancı unsurlar tarafından” taşkınlık yapılmışsa durum iyice şiddetlenmektedir. Hatta bazen hiçbir şey yapmasalar bile sadece “bizden” olmamaları bile saldırıya uğramaları için yeterli olabilir (Özmaden, 2005).

Özmaden’in yaptığı araştırmada: “Araştırma grubunu oluşturan seyircilerin değerlendirmesine sunulan “rakip seyirci” davranışlarından “kendilerine çirkin tezahürat ve/veya saldırılar” ile “yönetici, antrenör ve futbolculara çirkin tezahürat ve/veya saldırılar” davranışları seyirci saldırganlığı üzerinde “çok etkili”, diğer davranışlar ise “etkili” bulunmuştur. “Etkili” davranışlar, saldırganlık üzerindeki etki düzeyi ortalamalarına göre, “önceden çatışılan seyirci grubu olması”, “stat çevresinde taşkınlık yapmaları”, “müsabaka hakemine çirkin tezahürat ve/veya

saldırılar” ve “rakip seyirci olmaları yeterli” olarak sıralanmaktadır.” Türksoy, Çicek, & Bayansalduz da yaptığı anket çalışmasında, taraftarların çoğunun kendi takımlarına karşı söylenen kötü sözlere karşı öfkelenedikleri ve küfür ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Günümüzde deplasman seyircilerine karşı negatif tutum öyle bir hal almıştır ki, deplasmana giden takımlar karşılıklı olarak seyircilerini götürmemek için anlaşmalar yapmaktadır.

1.6.5.3.4. Sporcular, Antrenörler ve Yöneticiler

Kendisini takımıyla özdeşleştiren taraftarlar, saha içinde sporcuların ve antrenörlerin tavırlarından net bir şekilde etkilenmektedirler. Kendine referans grubu olarak ta belirlediği kişilerin yaptığı ve onlara karşı yapılan hareketlere karşı aşırı duygusal tepkiler verirler. Sporcuların ve antrenörlerin hakemlere şiddetli itirazları, hakemi aldatma çabaları ve benzer şekilde hakemi zorlayarak taraftar baskısını hakemin üstüne çekmeleri; rakip sporculara ve antrenörlere karşı saldırganca tutumları; tribünlere şirin görünmek için yapılan bazı hareketleri seyircileri kışkırtmaktadır. Bazen oyunun sıcaklığıyla bilinçsizce, bazen de bilinçli olarak taraftarlar şiddete teşvik edilir. Bu duruma yöneticilerin de katılmasıyla durum içinden çıkılmaz bir hal alır.

Maç önu ve maç sonu açıklamaları yakından takip edilen sporcu, antrenör ve yöneticiler taraftarın algısını etkilemektedir. Özellikle yöneticiler tarafından yapılan sert açıklamalar gerilimi artırmaktadır. Yöneticiler bazen bu gerilimi, taraftarı tribüne çekmek için “düşman yaratarak birleştirme” yöntemini kullanmaktadırlar. Bazen büyük maçlar öncesinde sonucu etkileme kabiliyetine haiz unsurları baskı altına almak için bir araç olarak kullanmaktadır. Bazen taraftarın tepkisini başka yöne çekmek için, bazen taraftara şirin görünmek için, bazen de maçın sıcaklığıyla tamamen bilinçsizce kullanılabilirler.

Beşiktaş ve Fenerbahçe takımları arasında oynanacak bir derbi öncesi Beşiktaş başkanı Fikret Orman'ın, “Derbiye Bülent Yıldırım atandı, hayırlı olsun. 2 sezon önce Galatasaray ile 3-3 berabere kaldığımız maçta verdiği penaltıları unutmadık. Gözlerimiz onun üzerinde olacak” (<http://www.milliyet.com.tr/fikret-orman-patladi->

gozumuz-besiktas-1962490-skorerhaber/) açıklaması; Fenerbahçe ve Trabzonspor arasında oynanacak maç öncesinde Trabzonspor başkanı İbrahim Hacıosmanoğlu'nun Bülent Yıldırım'ı telefonla araması ve karşılaşmayı hakkaniyetli yönetmesi konusunda telkinde bulunması (<http://www.hurriyet.com.tr/spor/futbol/28138070.asp>), o dönem yoğun şekilde tartışılmış ve ortamı ciddi şekilde germiş olmasıyla, bu tarz açıklamalara örnek olarak verilebilir.

Galatasaylı futbolcu Reinhard Stump'ın bir Fenerbahçe derbisi sırasında gördüğü kırmızı kart sonrası, faul yaptığı Aykut Kocaman'ın elini sıkarak hiç itiraz etmeden saha dışına çıkması ve böylelikle taraftarın saldırganca bir tutum takınmasını engellemesi de sporcuların pozitif manada taraftarı nasıl etkileyebileceğine güzel bir örnektir.

“Ankara, İstanbul, İzmir, Trabzon illerinde oynanan müsabakalarda şiddet olaylarına karışmış ve polis kayıtlarına geçmiş seyirciler üzerinde yapılmış bir çalışmada, araştırmaya katılan seyircilerin (%56,3)'ü, kulüp başkan ve yöneticilerinin rakip takım aleyhine vermiş olduğu demeçlerden etkilendiği yönünde görüş bildirmiştir. Bu demeçlerden kısmen etkilenenlerin oranı ise %36,7'dir” (Rona, 2003; Aktaran: Fişekçioğlu, Özdağ, Duman, & Atalay, 2010).

1.6.5.3.5. Amigolar

Amigolar, taraftarların tezahüratlarını, coşkularını, üzüntülerini, protestolarını, tepkilerini, hatta düşüncelerini yöneten tribün organizatörleridirler. Kitle psikolojisini yönetebilme kabiliyetleri göz önünde bulundurulduğunda hafife alınmaması gereken bir konuma sahiptirler. Bunun yanında seyirci, sporcu ve yöneticiler arasında köprü görevi görürler (Acet, 2005).

Türksoy, Çicek, & Bayansalduz, “Taraftarların %97,7'si takımlarının tribün lideri olduğunu ve %89,7'si tribün liderlerinin varlığının gerekli olduğunu düşündüğü” bulgusuna ulaşmıştır. Buradan yola çıkarak, taraftarlar üzerinde ciddi etkisi olan amigoların, spor alanlarında şiddet ve düzensizlik eylemlerinin oluşmasında veya önlenmesinde çok etkili olabileceklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

1.6.5.3.6. Güvenlik Güçlerinin Tutumu

Spor alanlarında güvenlik, kolluk kuvvetleri ve kulübe çalışan özel güvenlik görevlileri tarafından sağlanmaktadır. Şiddetin önlenmesi noktasında çok önemli görev üstlenen güvenlik güçleri bazen bizatihi bu şiddetin sebebi olabilmektedir. Görevini yapan kolluk kuvvetleri, bazen taraftarların tahrikine gelerek, tribünleri galeyana getirici hareketlerde bulunabilmektedirler.

Taraftarların kolluğa karşı sert şekilde cevap vermesiyle şiddetin boyutları yükselebilmektedir. Normalde tek başına kolluk kuvvetleriyle karşılaştığında daha itaatkâr tavırlar sergileyen kişiler, gruptan aldıkları güçle saldırgan tavırlar içine girebilmektedirler (Özdağ, Duman, Atalay, & Fişekçioğlu, 2010).

Polis sadece aktif olarak değil pasif olarak da şiddet ortamını körükleyebilir. Görevini gerektiği ölçüde yapmayan güvenlik güçleri, şiddet ortamının oluşmasına veya oluşan şiddet ortamının büyümesine sebep olabilir. Karşılaşmalardan önce müsabakanın tarafları, yeri, saati, seyirci profili gibi etkenler teker teker değerlendirilerek risk analizi yapılmalı ve bu analiz doğrultusunda profesyonelce tedbirler alınmalıdır. Yeteri kadar ve gerekli yerlerde tedbir alındığı halde pek çok şiddet olayı daha oluşmadan önlenecektir.

“Ne kadar fazla polis varsa o kadar az olay olur” düşüncesinin yanlışlığı yavaş yavaş anlaşılmaktadır. Birçok çalışmada, tribünlerde fazla polis gören seyircilerin daha çok saldırgan tavır sergiledikleri görülmüştür (Arikan & Çelik, 2007).

Güvenlik güçlerinin tahrik olma eşiğini aşağılara çeken bazı durumlara burada değinmek gerekecektir. Poliste stresi artıran sebeplere kısaca değinecek olursak:

- ✓ Müsabakadan saatler önce görev alınması ve en son kendilerinin ayrılacağına bilinmesi
- ✓ Taraftar yoğunluğunun fazlalığı
- ✓ Yoğun mesai saatlerinden dolayı bunalma
- ✓ Dinlenecek yer ve yiyecek sıkıntısı
- ✓ Uzun süre ayakta bekleme, soğuk, yağmur, kar gibi sebepler
- ✓ Anlayışsız amir ve vatandaşlar

- ✓ İzinlerin kapanması
- ✓ Maç görevlerini asli görev olarak benimsememe
- ✓ Belediyeye ait görevlerin polise yüklenmesi (seyyar satıcıların uzaklaştırılması gibi)
- ✓ Maddi sıkıntılar
- ✓ Kişisel problemler (Arikan & Çelik, 2007)

Yapılan araştırmalar sonucunda güvenlik güçlerinin büyük kısmının, spor müsabakalarının güvenliğinin özel güvenlikler tarafından sağlanması gerektiğini düşündüğü sonucuna ulaşılmıştır (Arikan & Çelik, 2007).

1.6.5.3.7. Alkol ve Uyarıcı Maddeler

Alkol ve uyarıcı maddeler, kişilerin aklî melekelerini ciddi manada tahrip etmektedir. Duygusal tavırları da artıran yönü bulunan bu durum, şiddetin en önemli sebeplerindendir. Alkol sonucu kişilerin saldırgan tavırlarını bastıran kontrol mekanizmaları zayıflar. Tek başına saldırgan tavırların sebebi olmasa da abartılı tepkileri artırdığı için beklenmeyen olayların oluşabilme ihtimalini artıran bir durumdur (Türkiye Büyük Millet Meclisi Spor Kulüplerinin Sorunları ile Sporda Şiddet Sorununun Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU RAPORU, 2011). Taraftar gruplarının maç günü organizasyonlarına toplu halde alkol alarak başlama alışkanlıkları bu durumu daha ciddi bir problem haline getirmektedir. Sarhoş şekilde spor alanlarına girmenin yasak olmasına rağmen, bu sayının çok fazla olması sebebiyle bu yasağın uygulanabilirliği sorgulanmaktadır. Yapılan araştırmalarda taraftarların %45'inin maç günü alkol aldığı sonucuna ulaşılmıştır (Türksoy, Çicek, & Bayansalduz, 2003).

1.6.6. Dünyada ve Türkiye'de Spor Alanlarında Şiddet Örnekleri

Spor alanlarında şiddet olaylarının dünya ve ülkemiz tarihinde çok dikkat çekici örnekleri bulunmaktadır. Bu olaylar sırasında ciddi şekilde can ve mal kayıpları gündeme gelmiş, uzun süre devam edecek düşmanlıklar peyda olmuş, hatta savaşa kadar varan hadiseler cereyan etmiştir.

Bahsettiğimiz şiddet olayları kimi zaman taraftarlar arasında, kimi zaman sporcular arasında, kimi zaman taraftarlar, sporcular, hakemler, yöneticiler hatta basın mensuplarının birbirine girmesi sonucu olabilmektedir.

Spor alanlarında gerçekleşen üzücü olaylar bazen ihmal sonucu, bazen teknik hatalarla gerçekleşebilmektedir. Can kayıplarını fazla olduğu olaylar incelendiğinde genellikle tribün çökmesi veya izdiham sonucu olduğu görülecektir. Ancak biz daha çok şiddetle ilgili olan kısımları inceleyeceğiz.

Şimdi dünyada ve Türkiye’de meydana gelen dikkat çekici şiddet olaylarını kronolojik olarak inceleyelim.

1.6.6.1. Dünyada Spor Alanlarında Şiddet Örnekleri

- ✓ 1964’te Lima’da (Peru) oynanan Peru-Arjantin olimpiyat eleme karşılaşmasında, hakemin golü iptal etmesi üzerine çıkan olaylarda, paniğin etkisiyle 320 kişi ölmüş, 1000 kişide yaralanmıştır (Ayan, 2006).
- ✓ 1969’da Honduras-El Salvador arasında oynanacak müsabaka öncesinde, sırasında ve sonrasında oluşan gerilimli atmosfer neticesinde çıkan olaylar sonucu iki ülke savaşa kadar giden bir ortama girmiştir. Bu savaş sırasında 2000 kişi ölmüştür (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 1966’da Kahire’de (Mısır) Zamalek-National takımları arasında oynanan maç sonrasında taraftarlar arasında çıkan kavga sonucu 300 kişi yaralanmıştır (İmamoğlu, O., 1990; Aktaran: Acet, 2005).
- ✓ 1971’de Pittsburgh’ta (ABD) oynanan bir karşılaşma sonrası, zafer sarhoşluğu içindeki taraftarların çıkarttığı olaylar sırasında stat yakılmış, yüzlerce insan yaralanmış ve tutuklanmıştır. (Ürkmez, A., 2001; Aktaran: Acet, 2005).
- ✓ 1977’de Hamburg’da (Almanya) oynanan bir karşılaşmadan sonra iki rakip taraftarları arasında çıkan büyük çaplı kavgada 1 kişi ölmüş, çok sayıda kişi de yaralanmıştır (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: GÜLTEKİN, 2008).
- ✓ 1979’da Lagos’ta (Nijerya) oynanan bir maç sonucu çıkan olaylar sonucunda 24 kişi hayatını kaybetmiş, 27 kişi de yaralanmıştır (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).

- ✓ 1980'de Kalküta'da (Hindistan) oynanan bir maç sonucu çıkan olaylar sonucunda 16 kişi hayatını kaybetmiş, 100 kişi de yaralanmıştır (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ Şubat 1981'de Atina'da (Yunanistan) oynanan bir maç sonucu çıkan olaylar sonucunda 21 kişi hayatını kaybetmiş, 54 kişi de yaralanmıştır(Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 1982'de Cali'de (Kolombiya) Cali-Amerika takımları arasında oynanan maç sonrası çıkan olaylar sonucunda, 24 kişi hayatını kaybetmiş, 197 kişi de yaralanmıştır (Ayan, 2006).
- ✓ 1982'de Moskova'da (Rusya) oynanan bir karşılaşma sonrası statta çıkış kapılarının yetersiz olması sonucu oluşan izdiham ve bu izdiham sırasında çıkan kavgalar sonucu resmi olmayan rakamlara göre 60 kişi ezilerek hayatını kaybetmiştir (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 1985'te Pekin'de (Çin) oynanan bir maç sonucu çıkan olaylar sonucunda olay isyana kadar varmış, çok sayıda kişi hayatını kaybetmiş, çok sayıda kişi de yaralanmıştır. Rakamlar Çin Hükümeti tarafından gizli tutulmuştur(Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 1985'te Brüksel'de (Belçika) Heysel Stadı'nda, Juventus-Liverpool takımları arasında oynanan Avrupa kupası finalinde tribünlerde çıkan olaylar sonucu oluşan izdihamda 39 İtalyan seyirci hayatını kaybetmiş, 400den fazla kişi yaralanmıştır. (İmamoğlu, O., 1990; Aktaran: Acet, 2005).
- ✓ 1986'da İspanya'da oynanan Atletico Bilbao-Barcelona takımları arasında oynanan maç sonrasında çıkan olaylar sonucu 15'i ağır 55 kişi yaralanmıştır (Erkal, M., 1998; Aktaran: Acet, 2005).
- ✓ 1986'da Meksiko City'de(Meksika) Meksika milli takımının Belçika'yı yenmesi sonucu Meksikalı taraftarlarca çıkarılan olaylarda 187 kişi yaralanmıştır (Acet, 2005).
- ✓ 1986'da Meksiko City'de(Meksika)Meksika milli takımının Bulgaristan'ı yenmesi sonucu Meksika'nın galibiyetini kutlamak istemeyen 13 kişi kurşunlanarak öldürülmüş, 200 kişi de yaralanmıştır (Kırcalı, H.,1986; Aktaran: Acet, 2005).

- ✓ 1987'de Hollanda'da Ajaks-Den Hoog takımları arasında oynanan maç sonrası çıkan olaylar sonucunda, 50 kişi yaralanmıştır (Erkal, M., 1998; Aktaran: Acet, 2005).
- ✓ 1989'da Yunanistan'da Olimpiakos-AEK takımları arasında oynanan maç sonrası çıkan olaylar sonucunda, biri ağır 50 kişi yaralanmıştır (Erkal, M., 1998; Aktaran: Acet, 2005).
- ✓ 1990'da İtalya'da Dünya Kupası yarı final karşılaşmasında İngiltere milli takımının Batı Almanya'ya penaltı atışları sonucunda yenilmesiyle çıkan olaylarda 3 kişi hayatını kaybetmiş, yüzlerce kişi de yaralanmıştır (Erkal, M., 1998; Aktaran: Acet, 2005).
- ✓ 1990'da Mogadiscio'da (Somali) oynanan bir karşılaşmanın devre arasında sahaya giren seyircileri çıkarmak için ordunun havaya ateş açması sonucu çıkan izdiham ve dışarı çıkan taraftarları suikastçı sanan Başkanlık Muhafızları tarafından açılan ateş sonucu 62 taraftar hayatını kaybetmiş, 200 kişi de yaralanmıştır (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 1991'de Johannesburg'da (Güney Afrika) oynanan bir maç sonrası çıkan olaylar sonucunda, 40 kişi hayatını kaybetmiş, 50 kişi de yaralanmıştır (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 1991'de Yunanistan'da AEK-Olympiakos takımları arasında oynanan maç sonrası çıkan olaylar sonucunda, 16 yaşında bir taraftar hayatını kaybetmiştir (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 1991'de Orkney'de (Güney Afrika) Kaizer Chiefs-Orlando Piratos takımları arasında oynanan maç sonrası ve sonrasında, hakem hataları sebebiyle çıkan olaylar sonucunda, 34 kişi hayatını kaybetmiş, 50 kişi de yaralanmıştır (Erkal, M., 1998; Aktaran: Acet, 2005).
- ✓ 1992'de Bangladeş'te Abehani Club-Mohammeden Blues takımları arasında oynanan maç sonrası çıkan olaylar sonucunda, 50 kişi yaralanmıştır (Acet, 2005).
- ✓ 1994'te Kolombiya'da, Dünya kupası sırasında kendi kalesine gol atarak milli takımın elenmesinin sebebi olarak görülen, Andres Escobar, silahla vurularak öldürülmüştür (Erkal, M., 1998; Aktaran: Acet, 2005).

- ✓ 1996'da Lusaka'da (Zambiya) dünya kupası eleme mücadelesinde Zambiya'nın Sudan'ı yenmesi sonucu tribünde çıkan olaylar sonucunda 9 kişi hayatını kaybetmiştir, 78 kişi de yaralanmıştır.* *
- ✓ 1996'da Tripoli'de (Libya) dönemin Libya lideri Kaddafi'nin oğlunun takımının maçı sırasında çıkan ayaklanmada yaklaşık 50 kişi hayatını kaybetmiştir çok sayıda yaralı verilmiştir*
- ✓ 1996'da Guatemala City'de (Guatemala), Guatemala ile Kosta Rika arasında oynanan maç öncesi tribünde çıkan olaylar sonucunda 78 kişi hayatını kaybetmiş 180 kişi de yaralanmıştır.*
- ✓ 1997'de Hollanda'da Ajax-Feyenoard arasında oynanan maç öncesinde çıkan olaylar sonucunda, bir Ajax'lı ölmüştür (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 1998'de İngiltere'de Gilligham- Fulham arasında oynanan maç öncesinde çıkan olaylar sonucunda, bir kişi hayatını kaybetmiştir (Erkiner 2004:209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 1999'da Kızılyıldız – Portica arasında oynanan maç sırasında çıkan olaylar sonucunda, bir kişi hayatını kaybetmiştir (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 2001'de Johannesburg'da (Güney Afrika) Ellis Park Stadı'nda meydana Kaizer Chiefs- Orlando Pirates arasında oynanan maç sonrasında çıkan olaylar sonucunda 43 kişi hayatını kaybetmiş, 250'ye yakın taraftar da yaralanmıştır.*
- ✓ 2001'de Almanya'da amatör küme ekibi Dormstadt 98 ile Eintracht Frnakurt arasında oynanan maçta çıkan olaylar sonucunda, 25 yaşındaki bir taraftar hayatını kaybetmiştir (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 2003'te Wroclom'da (Polonya) ikinci lig maçında maçta çıkan olaylar sonucunda 1 kişi yaşamını yitirmiş, 120 kişi tutuklanmıştır (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 2006'da Paris'te(Fransa) Paris Saint Germain- Hopsel Tel Aviv takımları arasında oynanan UEFA kupası maçında taraftarlar arasında çıkan olaylara

* ibareli maddelerde http://www.zaman.com.tr/spor_tarihteki-buyuk-tribun-facialari_1239697.html sitesinden alıntı yapılmıştır.

müdahale etmek isteyen bir polis, bir kişiyi vurarak öldürmüş, bir kişiyi de yaralamıştır (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).

- ✓ 2007'de İtalya'da Cetaria- Palermo maçında çıkan olaylara müdahale etmek isteyen bir polis kargaşada hayatını kaybetmiştir (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 2007'de İnter deplasmanına giden bir grup Lazio taraftarı ve Parma deplasmanına giden bir grup Juventus taraftarı, Arezzo kentinde bir dinlenme tesisinde karşılaşınca aralarında kavga çıkmış, olaya müdahale etmek için ateş açan bir trafik polisinin kurşunuyla bir Lazio taraftarı hayatını kaybetmiştir (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 2012'de Port Said Stadyumu'nda (Mısır) Al-Masry-Club ve Al-Ahly SC takımları arasında oynanan futbol maçı sonrası Al-Marsy takımının galibiyeti sonrası sahaya giren binlerce taraftarın yol açtığı olaylar sonucunda 74 kişi hayatını kaybetmiştir. Olayları devrik lider Hüsnü Mübarek yanlılarının çıkarttığı iddia edilmiştir.*
- ✓ 2015'te Madrid'te (İspanya), Atletico Madrid-Deportivo maçı öncesinde taraftarlar arasında çıkan kavga sonucunda, bir Deportivo taraftarı feci şekilde dövülerek stat yakınlarındaki Manzanares nehrine atılmıştır. Hastanede yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamayan taraftar hayatını kaybetmiştir. Olaylarda 11 taraftar yaralanmıştır (<http://www.milliyet.com.tr/arda-nin-macindan-once-futbol---1977244-skorerhaber/>).
- ✓ 2015'te Yunanistan'da Panathinaikos ile Olympiakos arasında oynanan müsabaka sırasında çıkan olaylar sonucunda maç tamamlanamamış ve hükümet yetkilileri olaylar sonrası, spor alanlarında ciddi yasalar çıkarma konusunda karar almıştır.
- ✓ 2014 ve 2015 yıllarında, Kıbrıs Rum Kesimi'nde hakemlere yönelik, bombalamak, aracını yakmak, boru tipi bombayla saldırmak gibi pek çok şiddet eylemi gerçekleşmiştir.

1.6.6.2. Türkiye’de Spor Alanlarında Şiddet Örnekleri

Türkiye’de Profesyonel futbol liginin kurulmasına kadar büyük çapta şiddet olaylarının yaşandığını söylemek güçtür. Seyircilerin, sporun güzellikleriyle daha çok ilgilendiği, fanatizm ve holiganizmin yaygınlaşmadığı yıllarda daha anlayışlı ve seviyeli ortamda maçlar izlenmekteydi(Gültekin, 2008). Profesyonel liglerin kurulması ve özellikle spor endüstrisinin gelişmesiyle spor alanlarında şiddet olayları artmış hatta son zamanlarda iyiden iyiye ülke gündemini ele geçirmiştir.

- ✓ 1924’te ilk resmi İstanbul Ligi müsabakaları sırasında karşılaşan Fenerbahçe ve Galatasaray takımı futbolcuları, Galatasaray’ın attığı bir gol sonrası birbirine girmesiyle ortalık karışmış, taraftarlar sahaya girmiş, sporcu, taraftar ve yöneticiler kavgaya tutuşmuştur ve polis müdahalesi sonucu olay karakola aksetmiştir. (Somalı, 2005:77; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 1934’te olaylı geçen Fenerbahçe-Galatasaray maçlarına bir yenisi eklenmiştir. Maç sırasında sporcular arasında çıkan kavga sırasında Fenerbahçe kalecisi Galatasaray antrenörüne yumruk atmış ve polise yakalanmamak için tribünlere doğru kaçmıştır. Maç sonrasında iki takımdan 17 sporcu spordan men cezası almıştır. (Erkiner 2004: 209-244; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 1949’da Veli Efendi Hipodromu (İstanbul), yarışlardan sonra yakılıp talan edilmiştir (Acet, 2005).
- ✓ 1967’de Türk spor tarihinin en büyük şiddet olayı gerçekleşmiştir. Kayserispor-Sivasspor mücadelesin öncesinde, sırasında ve sonrasında çıkan olaylar adeta “kent savaşları” seviyesine ulaşmıştır. Bu facia sırasında 40 kişi hayatını kaybetmiş, 600 kişi de yaralanmıştır (Çağlayan & Fişekcioğlu, 2004). İki şehir arasında siyasal ve ekonomik çekişmenin büyük rol oynadığı bu olay sonrasında Kayseri’deki Sivaslıların ve Sivas’taki Kayserililerin dükkânları yağmalanmış, mallarına zarar verilmiş ve gerginlikler uzun süre sürmüştür (Gültekin, 2008).
- ✓ 1969’da Kırıkkale’de Kırıkkalespor-Tarsus İdman Yurdu arasında oynanan ikinci lig maçı sonrasında çıkan olaylar sonucunda, 10 kişi hayatını kaybetmiş, 102 kişi de yaralanmıştır (Erkiner,2004:213; Aktaran: Gültekin,

2008). 1973–1974 Sezonunda Çorum’da oynanan Çorumspor-Tokatspor arasında oynanan 3 lig müsabakasında sporcular ve taraftarlar arasında olaylar çıkmış, Tokatspor kafilesi ancak polis eskortuyla şehirden ayrılabilmiştir. Ligin ikinci yarısında Tokat’ta da benzer olaylar yaşanmış ve iki şehir taraftarları arasındaki gerginlik bir süre devam etmiştir (Çoker,2003:168; Aktaran: Gültekin, 2008).

- ✓ 1993’te Kocaelispor-Ankaragücü maçında yer kavgası sonucunda bir seyirci silahla vurularak yaşamını yitirmiştir (Erkal, M., 1998; Aktaran: Gültekin, 2008).
- ✓ 1996’da Trabzon’da, Fenerbahçe ile sıkı bir şampiyonluk yarışına giren Trabzonspor kendi evinde Fenerbahçe’ye 1-0 öne geçmesine karşın 2-1 yenilmiş, maç sırasında ve sonrasında pek çok olay çıkmış ve maçtan sonra Mehmet Dalman isimli bir Trabzonspor taraftarı kendini elma ağacına asarak intihar etmiştir*.**
- ✓ 1998’de Trabzon’da, Trabzonspor-Fenerbahçe arasında oynanan Türkiye Kupası Maçında, sahaya atılan yabancı maddeler nedeniyle Fenerbahçe teknik direktörü Otto Bariç’in başından yaralanması sonucu Fenerbahçe sahadan çekilmiştir.**
- ✓ 2000’de UEFA kupası yarıfinal mücadelesinde Galatasaray-Leeds United maçı öncesinde, alkollü Leeds United taraftarlarının taşkınlıklarına Galatasaray taraftarının saldırganca cevap vermesi sonucunda 2 İngiliz taraftar hayatını kaybetmiş, çok sayıda kişi de yaralanmıştır.
- ✓ 2004’te İnönü Stadi’nda oynanan Beşiktaş-Çaykur Rizespor maçında tribünde çıkan kavga sonucunda, 16 yaşındaki Beşiktaş taraftarı Cihat Aktaş, aldığı bıçak darbeleri sonucunda, kan kaybından hayatını kaybetmiştir (<http://www.milliyet.com.tr/---dakika-ugruna-bir-omur/spor/haberdetayarsiv/22.11.2004/95752/default.htm>).
- ✓ 2007’de Ali Sami Yen Stadi’nda, şampiyonluğunu ilan eden ve Galatasaray’ın stadına şampiyon olarak gelen Fenerbahçe, gergin atmosfere maç sırasında çıkan olayların da eklenmesiyle yabancı madde yağmuruna

* ** ibareli maddelerde, <http://m.hurriyet.com.tr/Haber?id=27195164> internet sitesinden alıntı yapılmıştır.

tutulmuştur. Su şişeleri, bira şişeleri, çakmaklar, telefonlar... Sahaya atılan yabancı maddelerin çokluğu sebebiyle bu derbi akıllarda 'sulu derbi' olarak kalmıştır.

- ✓ 2009'da Bursa Atatürk Stadı'nda, Bursaspor-Diyarbakıspor maçı sırasında yapılan siyasi içerikli şiddet eylemleri sonucu maç tatil edilmiştir (http://www.radikal.com.tr/spor/diyarbakir_savas_alanina_dondu_mac_tatil_edildi-984121).
- ✓ 2010'da Şükrü Saraçoğlu Stadı'nda oynanan ligin son maçında, Trabzonspor ile 1-1 berabere biten maç sonrasında statta yanlış anons yapılmış ve Fenerbahçe'yi şampiyon sanan taraftarlar sahaya girerek kutlamalara başlamıştır. Ancak Bursaspor'un şampiyon olduğunun anlaşılması üzerine taraftar müthiş bir hezeyana kapılmış, koltukları kırmış, stadı ateşe vermiş ve stat çevresinde de ciddi tahribatlara sebebiyet veren şiddet eylemlerinde bulunmuşlardır.
- ✓ 2011'de İnönü Stadı'nda, Beşiktaş ile Fenerbahçe arasında oynanan maç sırasında, turnikelerde çıkan sıkıntı sebebiyle stada giremeyen taraftarlar, müdüriyet kapısını kırarak sahanın içinden tribüne girmişlerdir.
- ✓ 2011'de Bursa'da oynanacak olan Bursaspor-Beşiktaş maçı öncesi, Bursaspor taraftarları ile polis arasında sokak çatışmaları gerçekleşmiş, birçok taraftar ve polis yaralanmış, çıkan olaylar neticesinde Beşiktaş takımı şehre girememiş, maç tatil edilmiş, 51 taraftar tutuklanmış, Bursaspor 3-0 hükmen mağlup sayılmış ve Bursaspor'a 5 maç seyircisiz oynama cezası verilmiştir (İlhan & Çimen, 2011).

2. TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE VE KOLLUK UYGULAMALARINDA, TOPLUMSAL OLAYLAR VE SPOR ALANLARINDA ŞİDDET VE DÜZENSİZLİĞİN ÖNLENMESİ

2.1. Türk Hukuk Sisteminde Toplumsal Olaylar ve Kolluk Uygulamaları

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı II. Meşrutiyetten itibaren Türk Anayasal sistemi içerisinde yer almış ve bu konuda kanuni düzenlemeler yapılmıştır. Bu dönemde kabul edilen Tecammuat Kanunu ve İctimatı Umumiye kanunu 1950'ye kadar yürürlükte kalmış, bu tarihte yerini 6761 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Kanunu'na bırakmıştır. 1960 askeri darbesi ve sonrasında kabul edilen 1961 anayasasının 28.maddesi bağlamında 1963'te 171 sayılı Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten sonra 1973 ve 1976 kanun üzerinde değişiklik denemeleri olmuş ancak bu girişimler Anayasa Mahkemesi'ne takılmıştır. 1980 darbesi ve sonrasında kabul edilen ve hala yürürlükte olan 1981 anayasasıyla bu haklar yeniden düzenlenmiş ve yeni anayasanın 35.maddesi bağlamında hazırlanan 2911 sayılı Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kabul edilmiştir. Günümüzde bazı değişiklikler olmakla beraber, hala bu temel iki mevzuat yürürlükte* .

Toplumsal olaylarla ilgili başlıca güvence elbette anayasamızdır. Anayasanın 35.maddesi toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkını korumaktadır. Ayrıca anayasamızın 90.maddesi gereği, uluslararası sözleşmeler de iç hukukumuzun bir parçasıdır. AİHS'de ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde de bu hak ve hürriyet kendine yer bulmuştur. Bunun yanında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller 2911 sayılı Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda gösterilir. Bu kanunun uygulayıcısı olan kolluk kuvvetlerini ilgilendiren 2559 sayılı Polis Vazife Ve Salahiyetleri Kanunu,3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu, Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği ve Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket, Usul ve Esaslarına Dair Yönerge konuyla alakalı diğer mevzuatlardır. Şimdi kısaca mevzuatların içeriklerine değinelim.

2.1.1. TC. Anayasası

Anayasamızın 34.maddesinde şu ifadeler yer almaktadır

- ✓ Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.
- ✓ Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

* 2911 Sayılı Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu gerekçesinden faydalanılmıştır.

- ✓ Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir

2.1.2. AİHS ve AİHM İçtihatları Ekseninde Toplumsal Olaylar

AİHS'ne göre, barışçıl nitelikteki gösterilere kolluk tarafından müdahale edilmesi sözleşmenin ihlali anlamına gelmektedir. Bu gibi durumlarda devlet, toplumsal olayın en güzel şekilde gerçekleştirilebilmesi için gerekli tüm tedbirleri almalıdır. Vatandaşların güvenliğinden sorumludur. Ayrıca devlet dolaylı yoldan yapılacak müdahalelerden de kaçınmalı, bu hakkın kullanımını zorlaştıracak hiçbir hareket yapmamalıdır.

Sözleşmeye göre, bu hakkın kullanımının izin veya ön bildirim şartlarına bağlanması ve bazı usul ve düzenlemeler getirilmesi kamu düzeni ve güvenliği açısından anlaşılabilir bir durumdur. Hakkın en güzel şekilde kullanılabilmesi için önemlidir. Ancak izin veya ön bildirim şartları taşıyor diye bu hakkın direk engellenmesi doğru değildir. AİHM'ne yapılan pek çok başvuruda bu durum gözükmektedir. Mahkeme bazı davalarda, kanuni sınırların dışına çıktığını kabul ederken, müdahalenin demokratik toplumlarda gerekli olup olmadığını ayrıca incelemiştir. Sonuç olarak şiddete başvurmeyen gruplara daha hoşgörülü davranılabileceği için müdahaleyi orantısız bulmuştur (Eryılmaz, 2011, s. 37).

Ani toplanan kalabalıklar kamuya açık alanlarda, illaki olumlu veya olumsuz tepkiyle karşılaşacaktır. Kamu düzeni veya güvenliğini tehlikeye sokacak somut veriler olmadığı takdirde sırf bu sebepten dolayı toplumsal olaya müdahale yersizdir. Sözleşmeye göre topluluk şiddete başvurmadiği sürece, kolluk kuvvetleri olaya hoşgörüyle yaklaşmalı ve sabırlı davranmalıdır (Eryılmaz, 2011, s. 37).

AİHS'de ifade özgürlüğünün önemine de dikkat çekilmektedir. 10. Madde, şiddeti desteklemeyen veya açıkça suça teşvik olarak görülmeyen fikirleri ifade eden sloganları, sözleri ifade özgürlüğünün bir parçası olarak kabul eder ve korur. Bu ifadeler kırıncı veya bir kesim tarafından rahatsız edici olarak algılansa da hoşgörüyle karşılanmalıdır. Çoğulcu ve demokratik toplumun gereklilikleri arasında kabul edilmeli ve müdahale edilmemelidir (Eryılmaz, 2011, s. 38).

Ayrıca AİHM kararlarında, toplumsal olaylar sırasında, yasadışı örgüt lehine slogan attıkları için müdahale edilerek dağıtılan ve silahlı örgüt propagandasından dolayı mahkûm olan kişilerin ifade özgürlüklerine haksız şekilde müdahale edildiğine karar verilmiştir (Eryılmaz, 2011, s. 38).

Anayasamızın 90.maddesi gereği, AİHS iç hukukumuzun bir parçasıdır. Dolayısıyla sözleşmenin denetçisi konumundaki AİHM'nin içtihatlarının da hukuk sistemimizde uygulanması gerekmektedir. Türk iç hukuk sistemi, AİHM'nin ortaya koyduğu standartlara genel olarak uymaktadır. AİHM'nin Türkiye aleyhinde verdiği kararlara bakıldığında, mevzuattan kaynaklanan sıkıntılardan ziyade mevzuatın yorumlanması ve uygulanmasından kaynaklanan sıkıntılar olduğu açıkça göze çarpmaktadır.

AİHM, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını, her geçen gün daha geniş yorumlamakta ve bu konudaki denetimlerini sıkılaştırmaktadır. Bununla birlikte 11.maddenin ikinci paragrafındaki kısıtlama gerekçelerini de olabildiğince dar bir şekilde ele almaktadır. Kısıtlama toptan toplantı ve gösteri yürüyüşünün yasaklaması şeklinde olabileceği gibi, bu hakkın kullanımından dolayı kişilere ceza vererek veya karşıt göstericilere karşı etkin bir şekilde korumayarak da tezahür edebilir. Denetim ancak bu kısıtlamanın tespitiyle başlayabilir. Bu konuda Türkiye aleyhine verilen kararlar da her geçen gün artmaktadır.

Temel bazı farklılıkları barındırmakla birlikte, 11.maddede ele alınan toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkını 10.maddede ele alınan ifade özgürlüğü kavramıyla ilintili olarak ele almak gerekecektir.

10.maddenin ikinci paragrafındaki hususlara dikkat etmek koşuluyla ifade özgürlüğü, toplumda rahatsızlık uyandırabilecek unsurları da kapsamaktadır. Bu durum demokrasilerdeki çoğulculuk kavramının olmazsa olmazlarından. İfade özgürlüğü ve bunun özel bir biçimi sayılabilecek toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, bir dereceye kadar abartmayı ve tahrik etmeyi de içine alır. Sadece toplumun geneli tarafından benimsenip onay görecekt görüşler değil, toplumun büyük bir çoğunluğunun tepkisini çekebilecek, onları endişelendirebilecek, şok edebilecek görüşlerde savunulabilmeli ve bu görüşler üzerinden toplantı ve gösteri yürüyüşleri yapılabilmelidir (Tanyar, 2011).

Bu noktada karşıt göstericiler durumuna da dikkat çekmek gerekmektedir. Bu haktan faydalanan kişiler, karşıt göstericilere karşı da korumalıdır. Ancak bu güvence sağlandığında toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı rahatça kullanılabilir. Demokrasilerde karşıt gösteri yapmak da bir haktır ve 11.madde bu hakkı da korumaktadır. Lakin karşıt gösteri hakkı, gösteri yapma hakkını ortadan kaldıracak şekilde kullanılmamalıdır. Mahkemeye göre karşıt göstericiler arasında şiddet ihtimali olan her durumda otorite tarafından yasaklamaya gidilmesi doğru bir tavır değildir. Bu durum, halkın farklı kaynaklardan bilgiye ulaşma hakkını sekteye uğratabilir. Bu gibi durumlarda, eğer mümkünse, polis tarafından gerekli güvenlik önlemleri alınmalı ve iki gösterinin de barışçıl bir şekilde yapılması sağlanmalıdır (Tanyar, 2011).

AİHS'nin 11.maddesi yalnızca şiddet kullanılmayan ve barışçıl amaçla yapılan toplantı ve gösterileri koruma altına alır. Toplantı barışçıl değilse AİHM bu toplantının sözleşmeye uygunluğunu denetlemez. Ancak barışçıl ise kısıtlamanın demokratik toplumda gerekli olup olmadığı incelenmeye başlanır (Eryılmaz, 2011).

Burada önemli olan mesele, toplantıya katılanlardan bir kısmının şiddete bulaşması durumunda ne yapılacağıdır. Bu konu değerlendirilirken toplantının kolektif karakteri dikkate alınmalıdır. Şayet şiddet, gösterinin geneline sirayet etmiş ve toplantının barışçıl karakterini büyük oranda değiştirmiş ise bu durumda sözleşme bu gösteriyi korumaz. Ancak şiddet ufak bir alanla sınırlı kalmış ve geneli etkisine almamışsa, tekrar 11.madde tarafından koruma altına alınır. Şiddete bulaşmayan kişiler bu haktan faydalanmaya devam etmelidirler (Tanyar, 2011).

Türk hukuk düzeninde toplantı ve gösteri yürüyüşleriyle ilgili, izin sistemi değil önceden bildirim sistemi vardır. AİHM'ne göre izin ve önceden bildirim sistemleri makul bir durum olarak görülmüştür. Ancak bu hakkın tamamen ortadan kaldırılması şeklinde yorumlanmasında karşıdır. Otorite hakkı kullanmak isteyen kişilere hoşgörüyle yaklaşmalıdır. Ancak bu hoşgörü, iç hukuk düzenlemelerini tamamen göz ardı edecek bir hoşgörü değildir (Tanyar, 2011).

Türkiye'nin AİHM'de en çok sıkıntı yaşadığı durumlardan biri izinsiz gösterilere yapılan müdahalelerdir. Bu konuda içtihatlarla çok dikkat edilmesi gerekecektir.

Kısıtlama kararına dayanak gösterilen kanunların açık şekilde anlaşılabilir ve öngörülebilir olması gerekmektedir.

Öncelikle yapılacak gösteri ani gelişmiş durumdan kaynaklanan bir gösteri olabilir ve bildirim için beklenilmesi durumunda istenilen etki sağlanamayacaktır. Bu gibi durumlarda mahkeme hoşgörüsüyle yaklaşılıp gösteriye müsaade edilmemesi yönünde görüş belirtmiştir. Ancak kolluk gösteri sırasında müdahale etmeyip, gösteriden sonra kanun ihlali gereği ceza kesebilir. Göstericilere, fikirlerini açıkça belirtebilecekleri bir süre tanınmış ve dağılmamaları üzerine müdahale edilmiş ise bu hakkı tamamen ortadan kaldıran bir durum olarak değerlendirilmemiştir ve sözleşmeye uygundur (Tanyar, 2011).

Mahkemeye göre her toplantı ve gösteri yürüyüşü doğası gereği hayatın doğal akışını etkileyecektir. Örneğin trafik düzenli şekilde akmayacaktır. Bu durum, hakkın kullanımının doğal neticesidir. Burada otorite hoşgörüsüyle yaklaşmalı ve hakkın özüne dokunmamalıdır.

Türkiye davalarına bakıldığında özellikle iki konuda problemlerin çıktığı göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki kolluk kuvvetlerinin devam eden gösteriye zor kullanarak müdahale etmesidir. Bu gibi durumlarda dikkat edilmesi gereken mevzu gösterinin barışçıl şekilde yapılıp yapılmadığıdır. Gösterinin izinsiz olması, trafiği aksatması gibi iç hukukta karşılığı olan durumları içermesi halinde direk müdahale yoluna gidilmemelidir. Hakkı tamamen engelleyecek tedbirler alınmamalıdır. Hakkın özüne dokunulmamalıdır. İhlali ortadan kaldıracak kadar tedbir yeterli olacaktır.

İkinci bir durum ise, edilen müdahaleler sırasında orantısız güç kullanımınıdır. Göstericiler şiddete başvurduğunda zor kullanma gayet makul bir hal almaktadır. Ancak bu zor kullanma durumu hukuk ekseninde olmalıdır. Direnişi kırarak ölçüde ve direnişi kırarak kadar zor kullanma yeterli olacaktır.

2.1.3. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu

AİHS'nin ifade özgürlüğünü koruyan 10. maddesine ve toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını koruyan 11.maddesine yukarıda değinmiştik. Ayrıca sözleşme maddelerinin uygulayıcısı olan AİHM'nin toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkıyla ilgili içtihatlarında

kısaca vurgu yaptık. Uluslararası mecrada bu şekilde korunan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin, elbette Türk hukuk sisteminde de orantılı olarak karşılığı bulunmaktadır. Bu uluslararası belgeler ekseninde hazırlanan 2911 sayılı Kanun'da şu hususlara yer verilmiştir.

Kanun toplantı ve gösteri yürüyüşünün tanımıyla başlar. Toplumsal olayın yeri zamanı ve bildirim zorunluluğu ve bu bildirimde nelerin olması gerektiğine dair ayrıntılar verilmektedir.

Mülki amir tarafından, anayasada belirtilen sakıncalı durumların oluşma tehlikesinin bulunması durumunda, belirli bir toplantı bir ayı aşmamak üzere ertelenebilir veya suç işleneceğine dair ciddi ve kuvvetli kanaatin mevcut olması hâlinde tamamen yasaklanabilir.

Genel meydanlarda yapılacak toplantılarda valilik tarafından alınacak özel tedbirlere uyulması zorunludur.

Yasal şekilde başlayıp sonradan yasadışı hal alan toplantılarda düzenleme kurulu veya kurulun başkanı topluluğa, toplantının veya gösteri yürüyüşünün bittiğini ilan eder ve durumdan kolluğu haberdar eder. Bu görev yerine getirilmezse mülki idare amiri kolluk tarafından durumdan haberdar edilir. Mülki idare amirinin kararı doğrultusunda toplantının sonlandırılması istenebilir. Açık ve duyulabilecek şekilde sorunsuz bir şekilde kalabalığın dağılması istenir. Şayet kalabalık dağılmazsa artan nispette orantılı olarak kolluk müdahalesi gerçekleşir. Mülki idare amirinin emri yazılı olarak alınır. Gecikmesinde sıkıntı olan bir durum var ise sonradan yazılı hale dönüştürülmek üzere sözlü olarak da alınabilir.

Toplantı veya gösteri yürüyüşü yapan grup çevreye, polise veya kendi içlerinde saldırgan tavır sergiliyorlar ise uyarıya gerek kalmaksızın müdahale edilebilir.

2.1.4. Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği

Yönetmelik, toplumsal olay polisliği yapan çevik kuvvetin yapısı, hangi olaylarda nasıl tavır alacağı, görevleri, sorumlulukları gibi pek çok konuda ayrıntılı düzenlemeler getirmektedir. Çevik kuvvetin görevlerini belirten madde 19, olay yerinde alınacak önleyici tedbirleri anlatan madde 24 ve olayların izlenmesi, kontrolü

ve müdahale esaslarını açıklayan madde 25 yönetmeliğin ilgimizi çeken maddeleridir.

2.1.5. Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu

Kanunun tamamı polisin gerek adli gerekse önleyici çalışmalarında izleyeceği yöntemleri, hareket tarzlarını belirlemekte, temellendirmekte ve sınırlamaktadır. Özellikle kanunun 9.maddesinde toplumsal olaylarda sıkça gördüğümüz önleme araması şekil ve esasları belirtilmektedir. Bu arama sulh ceza hâkiminin kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mülkî âmirin vereceği yazılı emirle yapılabilir. Ayrıca kanunda zor kullanma şartları, şekilleri ve sınırları belirtilmektedir.

2.1.6. Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket Usul Ve Esaslarına Dair Yönerge

Adından da anlaşılacağı üzere kolluk kuvvetlerinin toplumsal olaylar sırasında dikkat etmesi gereken hususların belirtildiği mevzuattır.

Özellikle yönergenin 12.maddesi toplumsal olaylara müdahale ederken takip edilecek zor kullanma aşamalarını talimatlandığı için önemlidir. Yetkili merciler tarafından müdahale edilmesine karar verilen gruba öncelikle yaptıkları eylemin kanunsuz olduğu ve dağılmazlarsa zor kullanılacağı, en az üç kez herkesin duyabileceği şekilde anons edilir. Grubun kendiliğinden dağılması için makul bir süre tanınır. Şayet grup dağılmamakta ısrar ederse TOMA veya panzer gibi su püskürtücü araçlarla sulu müdahale yapılır.

Bu müdahaleye rağmen grup dağılmamakta diretirse eğitimli personel tarafından orantılı olarak göz yaşartıcı gaz mühimmatları ile müdahale aşamasına geçilir. Yine dağılmazlarsa cop ile müdahale edilir.

Grup hala dağılmıyor ve ateşli silahlar dışında taş, şişe veya bunlar gibi farklı maddeler kullanarak kolluğa veya çevreye kaşı şiddet eylemlerinde bulunuyorsa, saldırı ile müdahale arasında bir denge kurulabilmesi için saldırganları etkisiz hale getirici darbe etkili, göz yaşartıcı gaz veya boya içeren kapsül vb. türde mühimmat atan savunmaya yönelik diğer silahlar kullanılır.

Saldırının şiddeti ve durumun hususiyetine göre uyarı yapmadan direkt müdahale aşamasına geçebilir ve tüm bu müdahalelerden kolluk amiri sorumlu olacaktır.

2.1.7. Toplumsal Olaylar ve Kolluk Kuvvetleri

Polis, devletin politikalarını uygularken ve kanunları icra ederken kullandığı araçların belki de en önemlisidir. Bu açıdan devletin eli ayağıdır. Halka karşı devleti temsil eder. Devleti devlet yapan unsurların en önemlilerinden olan, meşru güç kullanma tekelinin vücut bulmuş halidir. Hatta çoğu yerde memur denilince, devlet denilince, polis akıllara gelir. Pek çok devlet memuriyetinin aksine bürolarda değil sokaklarda çalışır ve devamlı halk ile iç içedir. O toplumun içinden çıkmıştır ve toplumun aynası konumundadır.

Polisin asayişin sağlanması, terör eylemlerinin engellenmesi, genel ahlakın korunması, kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması, bu amaçlarla istihbarat toplanıp önleyici ve operasyonel faaliyetler içinde bulunulması gibi pek çok görevi vardır. Bunların yanında yaptığı görevlerden biri de toplumsal olay polisliğidir. Devlet kalabalıkların kontrolünü polis eliyle sağlamaktadır. Polis, doğası gereği içinde kalabalıkları barındıran konser, futbol müsabakası gibi sosyal olaylarda da, toplantı ve gösteri yürüyüşü gibi toplumsal olaylarda da görev alır. Ancak şüphesiz alınacak bu tedbirler birbirinden çok farklıdır.

Demokratik ülkelerde polisin toplumsal olaylara müdahalesi uluslararası normlar ve kanunlar eksenindedir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü yapmak evrensel bir haktır ve toplum bu hakkını özgürce kullanabilmelidir. Ülkelerdeki demokrasi kültürünün gelişmişliği ölçüsünde halkın bu haktan faydalanmasına müsaade edilmektedir. Despot ve baskıcı yönetimlerde halkın barışçıl hak arama eylemleri, ulusal bir tehdit olarak algılanabilirken, daha gelişmiş toplumlarda bu hak daha geniş bir kullanım alanı bulmaktadır. Ancak hiçbir devlet şiddete varan sosyal patlamalara müsaade etmez. Polisin olaylara müdahale şekli, devletin o olaya bakış açısını gösterir (Göksu, Köktas, Özcan , & Erzurumluoğlu, 2003).

İnsan haklarının ilerlemesiyle polisin toplumsal olaylara müdahale tarzı da değişmiş ve gelişmiştir. Artık eğilim özgürlükleri genişletmek ve olabildiğince müdahale etmemek yönündedir. Burada kamu düzeni kavramı ve devletlerin kamu düzeni

algısı önemli rol oynamaktadır. Kamu düzenini bozucu bir boyuta ulaşmayan toplumsal olaylara hoşgörü ile yaklaşılmalıdır. Hatta bazı durumlarda kamu düzenine daha faydalı olacağı düşünülerek, açıkça kanun ihlali yapılmasına rağmen kalabalığa müdahale edilmeyerek hoşgörüyle yaklaşılmaktadır (Göksu, Köktas, Özcan , & Erzurumluoğlu, 2003).

Şiddete bulaşan gruplarla şiddete bulaşmayan gruplar, hatta grup içinde şiddete bulaşan kişilerle bulaşmayan kişiler ayrılmalı ve o doğrultuda müdahaleye yön verilmelidir. Müdahalenin sertliği müdahale edilen grubun da sertliğini artıracaktır. Zamansız ve keyfi müdahaleler bazı grupların ekmeğine yağ sürebilmektedir. Hem grubun kenetlenmesi hem de gruba yeni üyelerin katılmasına sebep olabilecek bir ortam oluşabilmektedir.

Sert şekilde müdahale edilen grup, halkın gözünde bir anda mağdur ve masum konumuna geçebilir. Hatta grup üyeleri bu imajı oluşturabilmek için polisi tahrik edebilir. Mağduriyet izlenimi oluşturmaya çalışan gruplar, çocukları ve kadınları ön saflara çekebilir. Halkın vicdanına dokunabileceği doneler elde etmek ve daha fazla eleman toplayabilmek için her türlü yöntemi deneyebilir. Bu noktada provokasyona gelmemek çok önemlidir. Polis, yasadışı oluşumların istihbarat, lojistik ve personel açığını kapatmasında taşeron olmamalıdır. Basit sıkıntıları olan memnuniyetsiz insanlar, orantısız müdahalelerle militan haline dönüştürmemelidir (Hançerli, Duru, & Gergin, 2013).

Polisin müdahale tarzını etkileyen durumlardan biri de grubun kalabalığıdır. Gruptaki kişi sayısı arttıkça müdahale tarzı, zamanı ve sertliği değişir. Çok kalabalık olan toplumsal olaylarda fazla sayıda polisle tedbirler alınır ve savaşa hazırlanıyor gibi planlamalar yapılır. Bu durum başlı başına bir gerginlik sebebidir. Bu gerginlik hem göstericileri hem de polisi etkilemektedir. Toplumsal olay yasadışı bir hal almaya başladığında öncelikli tavır izlemektir. Zira müdahale başladığında uzun sürecek, büyük olacaktır ve çok fazla insan etkilenecektir. Yasadışı durum tahammül sınırını aştığında ise müdahale her zamankinden daha sert olur. Sert bir müdahaleyle mücadele edilen kalabalığın sayısını en aza indirmek esastır.

Bazı bölgelerde polisle halk arasında karşılıklı güvensizlik kronik hale gelmiştir. Bu tarz bölgelerde de müdahaleler farklı şekilde cereyan etmektedir. Önlemlerde en önemli faktör can güvenliğidir. Polis çok fazla kendini göstermek istemez. Diyalog genelde prosedür olarak denir. İki tarafta bir sonuç çıkmayacağından emindir. Biz ve onlar ayrımı şiddetlidir. Hem polisler hem de göstericiler karşıdakini şeytan olarak görür. Savunduğu görüş veya üzerindeki üniforma onun haksız olması için yeterlidir. Ancak şu da unutulmamalıdır ki, aşırı şiddet radikal olmayan grupları bile radikalleştirir. Sabırlı ve sağduyulu bir tutum sergilenmezse sorunlar kansere dönüşebilir.

Bazen de, böyle kronik problemler olmamasına karşın topluluğun öfkesi bir anda polise yönelebilmektedir. Bunun sebebi, sorunun çözüm mercisinin değil polisin karşılarında olmasıdır. Bu durum bir hedef sapmasına sebebiyet verir ve bunun sonucunda, yetkililere aktarılamayan negatif enerjiyi polise yöneltilir. Bu durumun oluşmasında provokasyonlar çok etkilidir (Kurt & Yoş, 2010).

Eylemlerde sıklıkla karşılaşılan durumlardan biride profesyonel göstericilerdir. Özellikle işten çıkarılma gibi hassasiyeti yüksek ve istismara açık konularda gruba yardım ederler. Genelde öğrenci veya avukat oldukları rahatça gözlemlenen bu göstericiler yardım ettikleri gruptan kendi eylemlerine destek beklerler. Tazminat davası gibi konularda hukuki yardım yapabilirler ve maddi menfaat sağlayabilirler.

Protestocuların profesyonelliğinden daha önemli olan polisin profesyonelliğidir. Toplumsal olay polisliği yapan çevik kuvvetin, fiziki ve zihinsel eğitimi yeterli düzeyde olmalıdır. Aslına bakılırsa hizmet içi eğitim ve alan tecrübesi olarak çevik kuvvet, polis teşkilatının bu alanda önde giden birimlerindedir. Ancak basının gözü önünde yapılan bir iş olması, resmi kıyafetle yapılması, gerginliğin ve arbedenin sürekli içinde olunması dolayısıyla bu eğitimlerin mahiyeti ve sıklığı önem kazanmaktadır (Göksu, Köktas, Özcan , & Erzurumluoğlu, 2003).

Yasaklanan toplumsal olaylarda polisin çok dikkatli olması gereken diğer bir konudur. Her şeye rağmen toplumsal olayı yapmaya kararlı olan gruba karşı polis her zamankinden daha dikkatli ve duyarlı olmalıdır.

Polis toplumsal olayların ne başlı başına sebebidir nede bir çözüm merciidir. Polisin görevi güvenlik hizmeti vermektir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kullanacak insanlara en güzel ortamı hazırlamaktır. Bu hakkın kullanımı sırasında oluşabilecek mağduriyetleri engellemektir. Huzur ve güven içinde protestonun yapılması ve aynı şekilde toplumsal olayın sonlandırılması asıl hedef olmalıdır. Topluluğun güvenliğini sağlamak, topluluktan dışarıya karşı olacak saldırıları veya bunun tam tersi topluluğa karşı olacak saldırıları ve topluluğun provoke edilmesini engellemek, polisin görevleri arasındadır. Yani özetleyecek olursak polis toplumsal olayların sağlıklı bir zeminde yapılabilmesinin teminatıdır (Kurt & Yoş, 2010). İyi eğitim almış ve gerekli yetkilere sahip bir polis teşkilatı, demokrasinin ve toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının güvencesidir.

Polis toplumsal olaylarda şiddete orantılı olarak şiddetle, barışçıl gösterilere de toleransla yaklaşılmalıdır. Kanunların uygulayıcısı konumunda olan polisler, öncelikle kendileri kanunlara karşı saygılı olmalıdır.

2.2.Türk Hukuk Sisteminde Spor Alanlarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi ve Kolluk Uygulamaları

Spor alanlarında uygulayıcı olarak öncelikle, teşkilatlanması olan illerde Spor Güvenliği Şube Müdürlüğü'ne, teşkilatlanması olmayan illerde ise Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü bünyesinde bulunan Spor Güvenliği Büro Amirliği'ne bağlı, spor alanlarında düzen ve güvenlik konusunda uzmanlaşmış kolluk personeli bulunmaktadır.

Bunun yanında seyircilerin spor alanlarına giriş yaptığı noktalarda arama yapan, karakollarda yakalama yapılan kişilerle ilgilenen ve hakkında koruma tedbiri kararı verilmiş seyircilerin takibini yapan kolluk personeli görev almaktadır.

Spor alanlarında kalabalıkların kontrolünün sağlanması noktasında yardımcı olmak üzere, toplu kuvvet olarak çevik kuvvet personeli de görevlendirilebilmektedir.

Ayrıca misafir takımın araçlarına eskortluk etme, konakladığı otelde tedbir alma, kutlamalarda gerekli güvenlik önlemlerini alma gibi spor alanları dışında ancak sporla ilgili kolluk uygulamaları da bulunmaktadır.

Şunu belirtmeliyiz ki, Türk Hukuk Sisteminde toplantı ve gösteri yürüyüşleri konusunda incelediğimiz mevzuat bu bölümde de geçerliliğini korumaktadır. Spor alanlarındaki olaylar terim olarak “toplumsal olay” kavramının içine girmeseler de, sosyolojik olarak toplumsal bir olaydır. Kalabalıkların kontrolüyle ilgili olduğundan uygulama alanı içine spor alanları da girmektedir. Bu sebeple o konuda ele aldığımız başlıklara tekrar değinme ihtiyacı hissetmemekteyiz.

2.2.1. TC. Anayasası

Anayasamızın 58.maddesinde geçen “Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.” ifadesi ile devleti görevlendirmektedir. Bunu sağlamanın en güzel yollarından biri de gençleri spora yönlendirmektir. Gençlerin spora gönül rahatlığıyla yönelebilmesi için ise asgari şartların devletçe sağlanması gerekmektedir. Bu konuya da bir sonraki maddede değinilmiştir.

Anayasamızın 59.maddesinde “Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.” ve “Devlet başarılı sporcuyu korur.” ifadelerine yer verilmiştir. Tedbir, teşvik ve korumanın sağlanabilmesi için spor alanlarında şiddet ve düzensizliğin önlenmesi önemli bir köşe taşı oluşturmaktadır. Bu konunun ayrıntıları 6222 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir.

2.2.2. Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu

Daha önce PVSK incelemesinde bahsettiklerimize ek olarak spor alanlarına has bir ayrıntıyı belirterek bu başlığı kapatacağız. Spor karşılaşmaları sebebiyle yapılacak önleme aramasını gecikmesinde sakınca bulunan hal kabul eden kanun maddesi arama izninin mülki amir tarafından verilebileceğini belirtmiştir*. Spor alanlarında yapılan önleme araması bu kanun maddesi kapsamında yapılmaktadır.

2.2.3. Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun

14 Nisan 2011 tarihinde yürürlüğe giren 6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun öncesinde, 28.04.2004 tarihli ve 5149 sayılı Spor

* Spor karşılaşması, miting, konser, festival, toplantı ve gösteri yürüyüşünün düzenlendiği veya aniden toplulukların oluştuğu hallerde gecikmesinde sakınca bulunan hal var sayılır.

Müسابakalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun yürürlükteydi. Kanun üzerinde çeşitli zamanlarda yapılan değişikliklere rağmen spor alanlarında istenilen sonucu vermemiştir*. TBMM tarafından yayınlanan raporda (Türkiye Büyük Millet Meclisi Spor Kulüplerinin Sorunları ile Sporda Şiddet Sorununun Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU RAPORU, 2011) kanundaki aksaklıkların tespit edilmesi ve daha sonra bu konuda yapılan meclis çalışmalarıyla 6222 sayılı Kanun hazırlanmıştır. Ancak kanunun kabulünden kısa bir süre sonra, kamuoyunda “3 Temmuz Süreci” olarak bilinen şike davasının görülmeye başlamasıyla bazı maddelerde değişiklik yapılma ihtiyacı hissedilmiş ve son hali verilmiştir.

6222 Sayılı Kanun değerlendirilirken, Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik de göz önünde bulundurulmalıdır. Biz de çalışmamızda bu iki mevzuatı beraber inceledik**.

2.4.3.1.Spor Güvenliği

Kanun ve yönetmeliğe göre spor güvenliğini şöyle tanımlayabiliriz: Müsabaka öncesinde, esnasında veya sonrasında, spor alanları ile bunların çevresinde, taraftarların sürekli veya geçici olarak gruplar halinde buldukları yerlerde veya müsabakanın yapılacağı yere gidiş ve geliş güzergâhlarında, takımların kamp yaptığı yerlerde spor kulüplerinin, spor kulübü yöneticilerinin, sporcularının ve diğer görevlilerinin, genel kolluk veya özel güvenlik görevlilerinin, hakemlerin, taraftarların, taraftar derneklerinin, taraftar temsilcilerinin, spor federasyonlarının, yazılı veya görsel ya da işitsel kitle iletişim kuruluşları ile mensuplarının ve diğer ilgili kişi ve kurumların işbirliği içerisinde almış oldukları tüm emniyet, sağlık ve güvenlik tedbirleridir.

2.4.3.2.Spor Güvenliğinin Aktörleri

1. İl/İlçe Spor Güvenlik Kurulları

* 6222 sayılı Spor Alanlarında Şiddet Ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunun gerekçesinden faydalanılmıştır.

** Bu bölümde İstanbul Spor Güvenliği Şube Müdürlüğü'nün eğitimlerinde kullandığı sunumlardan alıntılar yapılmıştır.

2. Müsabaka Güvenlik Amiri
3. Jandarma
4. Polis
5. Özel Güvenlik
6. İlgili Federasyonlar
7. Spor Kulüpleri
8. Taraftar Dernekleri
9. Taraftardan Sorumlu Kulüp Temsilcisi
10. Gençlik Hizmetleri ve Spor İl ve İlçe Müdürlükleri
11. Belediyeler
12. Basın ve Yayın Kuruluşları

2.4.3.3.Spor Güvenlik Kurulları

6222 sayılı Kanununun 4/1maddesine göre İl Spor Güvenlik Kurulları, Vali veya görevlendireceği vali yardımcısı başkanlığında, belediye başkanlığı, il jandarma komutanlığı, il emniyet müdürlüğü, gençlik ve spor il müdürlüğü, il sağlık müdürlüğü, il milli eğitim müdürlüğü, ilgili federasyon ve amatör spor kulüpleri konfederasyon temsilcileri, vali tarafından belirlenecek bir hukukçu ile farklı spor kulüplerine mensup taraftardan sorumlu kulüp temsilcisi olan en az iki yönetici ve gerekli görüldüğünde davet edilecek basın kuruluşlarının ve ilgili kamu kuruluşlarının temsilcilerinin katılımı ile oluşur.

6222 sayılı Kanununun 4/2maddesine göre İlçe Spor Güvenlik Kurulu, kaymakam başkanlığında il spor güvenlik kurulunda yer alan kurum ve kuruluşların ilçedeki temsilcileri ve kaymakam tarafından belirlenecek bir hukukçu ile varsa farklı spor kulüplerine mensup taraftardan sorumlu kulüp temsilcisi olan en az iki yönetici ve gerekli görüldüğünde davet edilecek basın kuruluşlarının ve ilgili kamu kuruluşlarının temsilcilerinden oluşur.

Spor güvenlik kurulları ayda bir defa olağan ve gerekli hallerde olağanüstü toplanarak, il ve ilçelerde yapılacak bütün spor müsabakalarında alınması gerekli güvenlik tedbirlerini belirler. Bu kurullarda, kararlar toplantıya katılan temsilcilerin oy çokluğu ile alınır.*

2.4.3.3.1. Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Kurulların başlıca görev ve yetkilerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

- ✓ Kamera ve benzeri teknik donanımları belirlemek
- ✓ Özel güvenlik tedbirlerini belirlemek
- ✓ Seyirci sayılarını belirlemek
- ✓ Spor Alanı Güvenlik Planını belirlemek
- ✓ Spor Güvenliği aktörleri arası koordinasyonu sağlamak
- ✓ Stadyum ve Salonları denetlemek ve fiziki engelleri belirlemek
- ✓ Ulusal ve uluslararası kurallar çerçevesinde güvenlik tedbirlerinin alınabilmesi için alt yapının oluşturulması
- ✓ Zabıta, itfaiye, ilkyardım, yapısal sağlamlık, iç-dış tahliye ve acil aydınlatma tedbirlerinin belirlenmesi

2.4.3.4.6222 Sayılı Kanuna Göre Yasak Fiiller

- ✓ Şike
- ✓ Teşvik Pirimi
- ✓ Spor Alanlarına Yasak Madde Sokmak ve Müsabaka Düzenini Bozmak (Silah; kesici ezici, bereleyici, delici, patlayıcı, parlayıcı, yanıcı, yakıcı, uyuşturucu ve uyarıcı maddeler ile alkollü içecekler)
- ✓ Hakaret İçeren Tezahürat
- ✓ Spor Alanlarına Usulsüz Seyirci Girişi
- ✓ Yasak Alanlara Girme

* Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik madde 5

- ✓ Spor Alanlarında Taşkınlık Yapılması ve Tesislere Zarar Verilmesi
- ✓ Alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisinde spor alanına girmek

Karşılaşmalar esnasında 6222 sayılı Kanun kapsamında işlem yapılan suçların yoğunluğuna göre bir sıralama yapacak olursa, kaşağıdaki gibi olduğu görülecektir.

1. ‘Spor alanlarına sokulması yasak madde sokmak’
2. ‘Bileti olmaksızın spor alanlarına girmek’
3. ‘Müsabaka güvenliğini bozmak’
4. ‘Spor alanlarında taşkınlık yapmak’
5. ‘Yasak alanlara girmek’
6. ‘Alkollü olarak spor alanına girmek’

2.4.3.5.Seyirden Yasaklanma

Kanun’un 18.maddesinde seyirden yasaklama tedbiri şöyle düzenlenmiştir.

“Kişinin, 6222 sayılı Kanunda tanımlanan veya yollamada bulunulan ilgili kanunlardaki suçlardan dolayı mahkemece kurulan hükümde, hakkında güvenlik tedbiri olarak spor müsabakalarını seyirden yasaklanmasına karar verilir. Seyirden yasaklanma ibaresinden kişinin müsabakaları ve antrenmanları izlemek amacıyla spor alanlarına girişinin yasaklanması anlaşılır. Hükümün kesinleşmesiyle infazına başlanan seyirden yasaklanma yaptırımının süresi cezanın infazı tamamlandıktan itibaren bir yıl geçmesiyle sona erer. Bu güvenlik tedbirine ceza verilmesine yer olmadığı kararı ile birlikte hükmedilmesi halinde, hükümün kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl geçmesiyle bu güvenlik tedbirinin uygulanmasına son verilir. Güvenlik tedbiri olarak spor müsabakalarını seyirden yasaklama kararı 25/5/2005 tarihli ve 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu hükümlerine göre kaydedilir.”

“6222 sayılı Kanun kapsamına giren suçlardan dolayı soruşturma başlatılması halinde şüpheli hakkında spor müsabakalarını seyirden yasaklama tedbiri derhal uygulamaya konulur. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma

evresinde mahkeme tarafından bu tedbirin kaldırılmasına karar verilmediği takdirde bu yasağın uygulanmasına koruma tedbiri olarak devam edilir.”

“Koruma tedbiri olarak uygulanan ve güvenlik tedbiri olarak hükmedilen spor müsabakalarını seyirden yasaklama tedbirine ilişkin bilgiler Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde tutulan bu amaca özgü elektronik bilgi bankasına derhal kaydedilir. Bu bilgi bankasına spor kulüplerinin ve federasyonların erişimi sağlanır. Yasaklanan kişilere ilişkin bilgiler, ilgili spor kulüplerine ve yurt dışında yapılacak müsabaka öncesinde müsabakanın yapılacağı ülkenin yetkili mercilerine bildirilir.”

“6222 sayılı Kanun hükümlerine göre spor müsabakalarını seyirden yasaklanan kişi, yasaklama kararının sebebini oluşturan fiilin işlendiği müsabakanın tarafı olan ve taraftarı olduğu takımın katıldığı spor müsabakalarının yapılacağı gün, yurt içinde bulunduğu takdirde, müsabakanın başlangıç saatinde ve bundan bir saat sonra bulunduğu yere en yakın genel kolluk birimine başvurmakla yükümlüdür.”

“Bu Kanun hükümlerine göre hakkında güvenlik tedbiri olarak spor müsabakalarını seyirden yasaklanma kararı verilen kişi, yasak süresince spor kulüplerinde ve federasyonlarda ve taraftar derneklerinde yönetici olamaz; spor müsabakalarında hakem, temsilci veya gözlemci olarak görev yapamaz.”

2.4.3.6.Eşgüdüm Toplantısı

“Spor müsabakalarından önce profesyonel futbol ligleri ile basketbol ve voleybolun üst liglerinde, gözlemci polis, hakem, her iki kulüpten birer temsilci, ev sahibi kulübün güvenlik ve akreditasyon sorumluları ile spor tesisi yetkilisinin katılımıyla, müsabaka güvenliğine ilişkin olarak müsabaka güvenlik amiri ile federasyon temsilcisinin eş başkanlığında eşgüdüm toplantısı yapılır.”* Gözlemci polisten kasıt, “Futbol dalında en üst lig ve bir altındaki lig için spor güvenlik biriminden, bu birimin olmadığı yerlerde spor güvenliği ile ilgili iş ve işlemleri yürüten birimden görevlendirilen genel kolluk görevlisidir

* Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik madde 19

Kanun'un çıkmasından kısa bir süre sonra Bursaspor-Beşiktaş maçı öncesi çıkan olaylarda ilk ciddi uygulaması görülmüştür. Beşiktaş takımı stada girememiş ve ma tatil edilmek zorunda kalınmıştır. Olaylar sonucunda 51 taraftar tutuklanmıştır*. Bursaspor 3-0 hükmen mağlup sayılmış ve Bursaspor'a 5 ma seyircisiz oynama cezası verilmiştir (İlhan & imen, 2011).

Kanun 3 Temmuz sürecinde tekrar ülke gündemini ciddi şekilde meşgul etmiştir ve cezalarda bir takım indirimine gidilmiştir.

Görüldüğü gibi cezaların ağır olması, ülke gündemini yoğun şekilde meşgul edecek sonuçlara sebep olsa da önleyicilik anlamında eksik kalmıştır. Ayrıca yapılan çalışmalarda, spor alanlarında şiddet ve düzensizliğin nlenmesine dair mevzuatın halk tarafında çok bilinmediği ve halkın bilgilendirildiklerini düşünmediği sonucuna varılmıştır (Kuru & Var, 2009).

3. BULGULAR VE TARTIşMA

Toplumsal problemlerin şiddete, özel olarak ise spor alanlarında şiddete sebep olduğunu inceleyen çalışmalara rastlamak mümkündür. Ancak toplumsal problemlerin en belirgin yansımaları olan toplumsal olayların, spor alanlarında şiddet ve düzensizlik ortamıyla ilişkisini inceleyen çalışmalara rastlamak gttr. alışmalar daha ziyade sporun aktörlerin üzerinden yürütülmüş ve toplumsal etkenler genel olarak göz ardı edilmiştir.

Türksoy, icek & Bayansalduz, şiddetin başlıca sorumlusu olarak holigan, kulüp yöneticileri ve medyayı göstermişlerdir. Kuru & Var'a göre, spor alanlarında seyircileri tahrik eden unsurların başında spor medyası, rakip seyirciler, takımın kötü performans sergilemesi ve hakem kararları gelmektedir.

Türksoy, icek, & Bayansalduz, 3 büyük kulüp taraftarları üzerinde yaptığı çalışmada, taraftarların şiddetin baş sorumlusu olarak sırasıyla, holigan, kulüp yöneticileri ve medyayı gördüklerini tespit etmiştir.

* Av. Hüseyin Alpay Köse'nin Seyirden Yasaklanma Tedbiri Ve Uygulamada Ortaya ıkan Sorunlar konulu makalesinden yararlanılmıştır

Gültekin'in spor alanlarında görev yapan emniyet mensuplarıyla yaptığı çalışmada, emniyet personelinin spor alanlarında şiddet ve düzensizliğin başlıca sebebi olarak sorumsuz seyirciler, amigolar ve taraftar derneklerini gördüğünü tespit etmiştir.

Özdağ, Duman, Atalay & Fişekçioğlu, futbol alanlarında şiddeti, futbol aktörleri arasındaki kamplaşma ve rekabete, söylenen tahrik edici ve kışkırtıcı sözlere bağlamaktadır.

Özmaden'e göre spor alanlarındaki (futbol) seyirci profilleri, gerek yaş olarak gerek eğitim düzeyi olarak, gerekse meslek grubu olarak benzerlik göstermektedir ve bu durum kişilerin şiddet ve düzensizlik fiillerine meyillerini etkilemektedir. Seyircilerin saldırgan tutum sergilemelerinin başlıca sebebi rakip seyirci davranışlarıdır. Bu davranışların başında da "kendilerine, kulüp yöneticilerine, antrenörlerine ve futbolcularına çirkin tezahürat ve/veya saldırılar" gelmektedir.

Kabakuş, Özen & Eygü çalışmalarında, spor alanlarında şiddet ve saldırganlık davranışlarıyla yaş ve eğitim seviyeleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymuşlardır.

Sen, son dönemlerde spor alanlarında yaygınlaşan milliyetçi ve ırkçı söylemlerin şiddeti körüklediğinden bahsetmiştir.

Erdoğan, futbolun ve futbolda şiddetin sebeplerinin anlaşılabilmesi için, toplumsal üretim, dağıtım, bölüşüm ve tüketim tarzlarını ve ilişkilerini anlamak gerektiğini belirtmiştir.

Arıkan & Çelik holiganizmle mücadelede, taraftarla sürekli yüz yüze çalışmak durumunda olan kolluk personelinin hizmet içi eğitimlerinin önemine vurgu yapmışlardır.

Tekin & İkizler, spora ve spor alanlarında şiddete katılımda olumlu stres, özsaygı, kaçış, ekonomi, eğlence, estetik, grup ortamı ve aile güdülerinin etkinliğini ortaya koymuşlardır

Ayan, spor alanlarında şiddet ve düzensizliğin sebeplerini toplumsal ve bireysel olarak ayırmıştır. Bireysel olarak, kişilerin eksikliklerini giderme ve ezikliğini unutmaya aracı olarak şiddete eğilim gösterdiklerini, toplumsal olarak ta varoşlarda

yaşayan ve uyum sorunu çeken kişilerin toplumsal problemleri dışa vurma biçimi olarak şiddete eğilim gösterdiklerini tespit etmiştir.

Fişekçioğlu & Çağlayan, Konyaspor taraftarları üzerinde yaptıkları çalışmada, yaşın küçük olmasının, eğitim düzeyinin düşük olmasının, gelir durumlarının hatta oturdukları koltukların seyircilerin şiddete yönelmesini tetiklediğini bulmuşlardır.

İlhan & Çimen, spor alanlarındaki problemlerinin sebeplerinin başında kârlı olmasını göstermişlerdir. Spor medyasının şiddeti körüklediği, bunun yanında “kulüp yöneticileri”, “tiraj ve reyting kaygısı” ve “taraftar yazarlık” durumlarının spor medyasını bu hale getiren başlıca sebepleri olduğunu ortaya koymuşlardır.

Büyük çaplı toplumsal problemler sonucu patlak veren büyük çaplı toplumsal olayların ardından spor alanlarında şiddet ve düzensizlik ortamının arttığını görebileceğimiz dünyadan ve ülkemizden pek çok dikkat çekici örnek bulunmaktadır.

Margaret Thatcher döneminde maden işçileri öncülüğünde başlayan grevlerin ve yoğun toplumsal olayların oluşturduğu gergin atmosferde holiganizm de tavan yapmış, aynı döneme denk gelen Heysel faciasında pek çok taraftar hayatını kaybetmiş pek çoğu da yaralanmıştır.

Mezhepsel çatışmalar sonrası oluşan toplumsal olaylar sonucunda Glasgow Rangers-Celtic maçlarında çıkan olaylar, Katalan milliyetçisi Barcelone ve Bask milliyetçisi Athletic Bilbao taraftarlarının tribünleri siyasi mecra olarak sık sık kullanması ve bu bağlamda çıkan olaylar bunun en belirgin örneklerindedir. Hatta Celtic ve Rangers taraftarının IRA'ya, Athletic Bilbao taraftarının ETA'ya olan yakınlığı pek çok kişi tarafından bilinen bir gerçektir (Kuper, 1996).

Ekonomik sıkıntılarla boğuşan ve bu sıkıntılar sebebiyle pek çok toplumsal olayın baş gösterdiği Yunanistan'da son dönemde spor alanlarında karşılaşılan holiganizm olayları şiddetlenmiştir. Hatta Yunanistan hükümeti, Panathinaikos - Olympiakos maçında çıkan olaylar sebebiyle Süper Ligi bir süre askıya almıştır (<http://www.haberturk.com/spor/futbol/haber/1047161-panathinaikos-olympiakos-macindaki-olaylar-nedeniyle-yunanistan-ligi-askiya-alindi>). Benzer sebeplerle zor

günler geçiren Kıbrıs Rum Kesimi'nde hakemlere karşı yapılan bombalı saldırılar bu konuya verilebilecek güzel örneklerdir.

Son yıllarda toplumsal olaylar açısından dünyanın en çalkantılı ülkelerinden biri olan Mısır'da holiganizm olayları sebebiyle ligler altı ay tatil edilmiştir. Hatta olaylara karışan 11 holigan idama mahkûm edilmiştir.

1994 Dünya Kupası sonrası Escobar'ın öldürülmesi, Brezilyalı futbolcuların ailelerinin kaçırılması, Togo Milli Takımı'na yapılan silahlı saldırı da verilebilecek örnekler arasındadır.

Ülkemizde de benzer örneklere rastlamak mümkündür. bunun en belirgin örneği, spor tarihimizde kara bir leke olan 17 Eylül 1967 tarihli Kayserispor-Sivasspor maçıdır. İki kent arasındaki rekabetin ve ilk maçta çıkan olayların etkisiyle maç öncesi çıkan toplumsal olaylar ve sonrasında olayların tribünlere yansısıyla 43 kişinin hayatını kaybetmesine kadar varan hadise bunun en belirgin örneklerindedir. 26 Eylül 2009 günü oynanan ve gelen şehit haberleri sonucu artan toplumsal olayların etkisinde oynanmaya çalışılan ve yarıda kalan Bursaspor-Diyarbakırspor maçı buna örnek olarak gösterilebilir.

Gezi parkı olayları sonrası liglerin başlamasıyla sokaktaki hareketliliğin tribünlere de yansıdığı ve spor alanlarında şiddet ve düzensizlik ortamının gözle görülür bir şekilde arttığı dikkatlerden kaçmamıştır. Özellikle olaylardan kısa bir süre sonra oynanan Beşiktaş-Galatasaray maçında çıkan olaylar dikkat çekicidir. Maçta çıkan olaylar sebebiyle futbolcular soyunma odasına girmiştir. Sahada yalnız güvenlik görevlileri kalmasına karşın taraftarlar sakinleşmemiş, öfkelerini güvenlik güçlerine yöneltmiş ve gezi parkı olaylarında sık sık karşılaştığımız Beşiktaş taraftarı-Polis çatışması tekrar yaşanmıştır.

6-7 Ekim olayları sonrasında spor alanlarında şiddet ve düzensizlik olayları baş göstermiş, özellikle bu dönemde olayların en şiddetli yaşandığı yerlerden biri olan Şırnak'ın Cizre ilçesinin takımı Cizrespor Futbol Takımı'nın maçları sırasında meydana gelen şiddet olaylarındaki artış da ülke gündemini meşgul etmiştir

(<http://www.cnnturk.com/haber/spor/futbol/cizrespor-goztepe-macinda-olay-cikti>)

(<http://www.hurriyet.com.tr/spor/futbol/27740633.asp>).

Toplumsal problemler çoğu zaman tribünlere sirayet edecek kadar görünür değildir. Toplumsal olaylar sayesinde kişiler toplumsal sorunların farkına varır. Sorunlar daha fazla kişiyi rahatsız eder ve tribünlere taşan bir öfke ortamı oluşabilir. Öfkenin boyutu arttıkça tepkinin boyutu da artmakta ve kişiler kanuni sınırlar içinde kalmakta zorlanmaktadır.

Toplumsal gerginlik ortamından elbette spor alanları da nasibini almaktadır. Zaten olay çıkartmaya en uygun ortamlardan biri olan bu alanlar, toplumsal olaylara karşı oldukça hassas olabilmektedir. Olay çıkartma konusunda tecrübeli fanatikler ve amaçları olay çıkartmak olan holiganlar bu gergin ortamı iyi değerlendirirler. Benzer kalabalıkların olduğu spor alanlarına da bu ortamı taşımak isterler ve spor alanlarına yasak madde sokmaktan tutun, spor alanlarına usulsüz girişine; hakaret içeren tezahürattan tutun, tribünlerde saldırganlık ve şiddet hareketlerine varıncaya kadar 6222 sayılı Kanun'da belirtilen pek çok suçu işlerler. Bu şekilde tribünlerin siyasallaşmasıyla başlayan süreç şiddet ve düzensizlik ortamına evrilir.

Taraftar gruplarının toplumsal olaylarda aktif rol üstlenmesi de bu durumun etkilerini artırmaktadır. Böylelikle spor alanlarında siyasallaşma ve holiganca tavırlar artış gösterir. Siyasal fanatizmle spor fanatizmi iç içe geçer ve birbirlerinin zararlı etkilerini artırır.

Kanaatimizce toplumsal olaylar, etkileşim içinde bulunan topluluklar üzerinde alkol benzeri bir etki göstermektedir. Kişiler kendini daha cesur ve yenilmez hisseder, normalde yapmaya cesaret edemeyeceği şeyleri yapabilecek bir psikolojiye bürünür. Kanunların ve cezaların önleyiciliğini hissetmez ve dolayısıyla suç işlemeye meyilli hale gelir. Toplumsal olayların boyutu büyüdükçe bu sarhoşluğun dozajı artar. Topluluk psikolojisi içinde hareket eden kişiler kanunların caydırıcı etkisinin hissedilmediği bir ortama girerler ve suç işleme eşiğini rahatça geçerler.

Spor, geniş etki alanı sebebiyle ideolojik kullanıma her zaman açıktır. Marksist bir bakış açısıyla konuya yaklaşacak olursak şu sonuca ulaşabiliriz. Elitler sporu, pek

çok amaçla ve pek çok şekilde yoğun olarak kullanır. Ancak elitlere karşı kullanılmaya kalkıldığında şiddet ve düzensizlik olarak algılanır. Sistem elitleri korur ve buna karşı kalkışma sistem tarafından tehlike olarak algılanır ve Marksist Bakış tarafından meşru görülen “karşı şiddet” ortaya çıkar.

Kişiler sosyal, kültürel ve ekonomik olarak ne kadar kötü durumdaysa spor ve bilhassa futbol onlar için o kadar önemli hale gelmektedir. Kişiler çaresizliklerini ve kaybetmişliklerini futbol sayesinde tolere etmeye çalışmaktadır. Örneğin FİFA Dünya Kupası Norveç’in ve İsviçre’nin yaşantısını çok fazla etkilemezken, Ruanda’da işlenen cinayetler aniden durma noktasına gelebilmektedir (Kuper, 1996, s. 386). “Roger Milla Dünya Kupası’ndan aklında kalan en değerli anının, Arjantin’i yendikleri maçtan sonra Kamerun Devlet Başkanı Poul Biya’nın diğer devlet başkanlarıyla el sıkışması olduğunu söylemiştir”. Ardından da “Küçük bir ülke futbol sayesinde büyüüvermişti” ifadelerini kullanmıştır (Kuper, 1996, s. 214). “Nijerya-Biafra savaşına, o sırada ülkeyi ziyaret eden Pele’nin bir maçta sahaya çıkmasına olanak tanımak için, bir gün ara verilmişti. El Salvador’la Honduras arasındaki futbol savaşını ise hepimiz biliyoruz” (Kuper, 1996, s. 34).

Yine İtalyanın fakir güney bölgesinin takımı Napoli’nin futbola olan düşkünlüğünü şu ifadeler özetlemektedir. “...Parası olan bir Napolili önce kendine yiyecek birşeyler alır, sonra futbol maçına gider ve bundan arta kalan parası olursa kendine oturabileceği bir ev almış”. “Brezilya’da ise en küçük köyde bile bir kilise ve bir futbol sahası bulunmuş”. Belki kilise olmayabilir ancak futbol sahası kesinlikle vardır (Kuper, 1996, s. 33)..

Kuper, “Susturulan bir ulusun futbola yönelmesi son derece doğal bir şey” demektedir. George Weah’ın, “Futbol, ezilen halkın mutluluğudur”, ve Che Guevara’nın “Futbol sadece basit bir oyun değildir, futbol devrimin silahıdır” sözleri, spor alanlarına devrim alanları gibi yaklaşılabildiğinin göstergesidir. Kişiler sporu, sadece toplumsal problemlerini unutmak için değil, aynı zamanda bu problemleri çözmek için de kullanmaya çalışabilir. Bu durum toplumsal olaylarda rastladığımız siyasal amaçların spor alanlarına taşınmasına sebep olur. Spor alanı siyasallaşır ve

toplumsal olayın boyutuna göre, toplumsal olaylardaki şiddet ve düzensizlik ortamı da spor alanlarına taşar.

Elitlerin kendi çıkarları için sporu kullanması ne kadar tehlikeli ise, muhaliflerin elitlere karşı sporu kullanması da o derece tehlikelidir. Spora asıl amacı dışında yüklenen ikincil amaçlar sporu doğasından uzaklaştırmaktadır. Ekonominin, milliyetçiliğin, siyasetin güdümündeki spor her zaman birilerinin çıkarları için birilerine karşı kullanılacaktır. Herkesin keyif aldığı ve herkesin faydalandığı bir sosyal aktivite olmanın çok uzağında kalacaktır.

Spor alanında şiddet ve düzensizlik olaylarını incelediğimizde, olayların neredeyse tamamına yakınının profesyonel ve amatör futbol müsabakalarında olması oldukça dikkat çekicidir. Diğer branşlarda olan olaylarda da, yine futbol seyircisinin başrolde olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumsal olayların spor alanlarında şiddet ve düzensizlik ortamına etkisini irdelediğimiz bu çalışmamızda, bu iki kavramı dünyadan ve ülkemizden örneklerle ayrıntılı bir şekilde açıklayıp, gözle görülür bir ilişki olup olmadığını yorumlamaya çalıştık.

Bazen sokaklardaki şiddetin ve tribünlerdeki şiddetin kaynağı aynı sosyal problemler olabilmektedir. Toplumsal problemler çoğunlukla spor alanlarını doğrudan etkileyebilecek kadar görünür değildir. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri sayesinde hatta bazen korsan gösterilerle, toplum bu problemlerin farkına varır. Toplumsal sorunlar daha fazla kişiyi rahatsız etmeye başlar ve bu rahatsızlık toplumsal öfke ve toplumsal gerginliği peşinden getirebilir. Öfke ve gerginlik ortamı arttıkça tepkiler de şiddetlenmeye başlar ve topluluklar kanuni sınırlar içinde kalmakta zorlanır.

Toplumsal olaylar büyüdükçe toplulukta benlik yitimi had safhaya çıkar. Kişiler kendilerini daha cesur ve yenilmez hissederler. Kanunların caydırıcılığınan sınırlan topluluk, suç işlemeye meyilli hale gelir ve kanun dışına çıkmaya başlar. Kalabalıklar içinde kanunuz hareket etme alışkanlığı oluşur.

Büyüyen toplumsal olayların neden olduğu toplumsal hareketlenmelerin ve şiddet ortamının, benzer toplulukların bulunduğu alanlara sirayet etmesi kaçınılmazdır. Ancak bu etkilerin belki de en görünür hali spor alanları üzerinde oluşmaktadır. Gerginliklerden etkilenmeye oldukça açık olan spor alanları, toplumun tabanına yayılan büyük çaplı toplumsal olaylardan oldukça etkilenir. Bu etki bilinçli veya bilinçsiz şekilde spor alanlarında şiddet ve düzensizliğe sebebiyet verebilir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi yoğun toplumsal olaylar sonrası kişilerde bir sarhoşluk hali oluşur. Bu halde spor alanına gelen kalabalıklar sokak olaylarında sık sık karşılaştıkları ve çatıştıkları polislerle tekrar karşı karşıya gelir. Oluşan gerginlik ortamında şiddet ve düzensizlik daha spor alanına girmeden kendini gösterebilir. Spor alanına usulsüz giriş, yasak madde sokma çabası gibi 6222 sayılı Kanun'da suç olarak gösterilen fiiller kendini göstermeye başlar. Kalabalık, üzerinde bir caydırıcılık hissetmediği için bu saldırgan tavrı spor alanı içine de taşıyabilir ve böylelikle spor alanlarındaki şiddet ve düzensizlik artar. Ayrıca bu sarhoşluk hali içindeki kalabalık spor alanlarındaki tahrik unsurlarından çok daha fazla etkilenir.

Bununla birlikte muhalif gruplar bilinçli olarak spor alanlarını siyasi amaçlarına ulaşmak için kullanabilirler. Daha fazla kişiye ulaşmak için bulunmaz bir ortam olan spor alanlarında söylemleriyle ve eylemleriyle daha görünür olmayı hedeflerler. Toplumsal olaylarda karşılaşılan hadiseler spor alanlarına taşınır. Siyasallaşan sokaklar tribünleri de siyasallaştır. Bu durum bazen bilinçli olarak, bazen de siyasallaşan ve amacından sapan ortam sebebiyle istemsiz olarak şiddeti ve düzensizliği peşinden getirir. Doğal ortamından uzaklaşan spor alanları, istenmeyen olaylara beşiklik eder.

Toplumsal olayların boyutu büyüdükçe şiddet kaçınılmaz bir hal alır. Olaylar büyüdükçe şiddet de büyür ve büyük toplumsal olaylardaki şiddet ortamı spor alanlarına taşınır.

Sonuç olarak şu söylenebilir: Toplumun ciddi manada etkileyen ve geniş taban bulan toplumsal olay süreçlerinden sonra, spor alanlarında şiddet ve düzensizlik olayları artış göstermektedir.

Bu bağlamda spor alanlarında şiddet ve düzensizlik olaylarının önlenmesi için şu önerilerde bulunulabilir.

1. Toplumsal olayların yoğunluğundaki değişimlerin, spor alanlarında şiddet ve düzensizlik olaylarını etkileyebileceği her daim göz önünde bulundurularak toplumsal olaylar sürekli takip edilmelidir.
2. Özellikle toplumsal olaylar ülke gündemini meşgul edecek düzeye ulaşmaya başladığında, spor alanlarındaki güvenlik tedbirleri tekrar gözden geçirilmelidir.
3. Büyük toplumsal olaylar yaşanıldığı süreçlerde, toplumsal olayın tarafları, talepleri, etkilediği kesim, karşı eylemciler, etkili olduğu coğrafi bölgeler, etkili olduğu etnik, dini, mezhepsel vb. kesimler gibi unsurlar ciddiyle değerlendirilmeli ve bu bağlamda risk analizi ayrıntılı bir şekilde yapılmalıdır.
4. Müsabakaların oynanacağı bölge, kulüplerin taraftarları, oyuncularını, yöneticileri üzerinde de ayrı bir değerlendirme yapılmalıdır. Örneğin muhafazakâr hükümetlere muhalif bir toplumsal hareketin büyümesiyle, sol-muhalif duruşuyla dikkat çeken taraftar gruplarının tribünlerine; İsrail'in Filistin'e yönelik bir saldırısından sonra büyüyen toplumsal hareketlerden sonra Yahudi futbolcuların bulunduğu veya Yahudi sermayenin desteğini alan kulüplerin maçlarına; Etnik ayrılıkçı terör örgütlerinin saldırılarından sonra, milliyetçi hassasiyeti yüksek gruplar tarafından yönlendirilen ve büyüyen toplumsal olaylardan sonra, o etnik bölgenin takımlarının deplasman maçlarına daha özel tedbirler alınmalıdır.
5. Maçlarda alınacak ekstra tedbirlerde, tedbire sebep olan durum akıllardan çıkarılmadan planlama yapılmalıdır. Örneğin şiddet olayının olması muhtemel bölge deplasman tribünüyse, o bölgede tedbirler artırılmalıdır; takımsa, sporcular merkezli güvenlik tedbirleri alınmalıdır; maçın oynandığı coğrafi bölgeyse çevre tedbirlerine özel ilgi gösterilmelidir.
6. Alınan güvenlik önlemlerini haddinden fazla tutmak da ters tepebilir. Tedbirlerin çokluğu panik havası oluşturabilir, kışkırtıcı rol oynayabilir, güvenlik personelinde rahatsızlıklara yol açabilir vs. Sıkıntı beklenen yerler

güçlü tutulurken risk bakımından daha gerilerde gelen bölgelerde aynı şekilde yoğun tedbir alınmamalı, her şey ideal ölçüleri içinde tutulmalıdır.

7. Risk analizinin yapıldığı toplantılara toplumsal olayın taraflarından temsilciler çağırılmalı ve fikirleri alınmalıdır. İlişkiler iyi tutularak olması muhtemel sıkıntılar karşısında arabulucu olarak kullanılmalıdır.
8. Tedbirler futbol seyircileri merkezli alınmalıdır. Diğer amatör branşlarda olay olma ihtimalinin futbol seyircisi müdahalesiyle yükseldiği gözden kaçırılmamalıdır. Bu bağlamda futbol kulüplerinin tribün liderleriyle irtibatlı olunmalı ve katılmayı planladıkları amatör müsabakalar önceden bilinmelidir. Taşkınlık yapma ihtimali yüksek futbol seyircisinin gittiği amatör branşlardaki müsabakalarda tedbirler artırılmalıdır.
9. Liglerin tatile girdiği dönemlerde spor müsabakaları olmasa da taraftar grupları takip edilmelidir. Taraftar gruplarının katıldığı sosyal etkinlikler ve toplumsal olaylar taraftar gruplarını tanıyan spor polislerince izlenmeli ve gelecek sezon için yapılacak risk analizine dâhil edilmelidir.
10. Spor alanlarında görevli kolluk kuvvetlerinin eğitimine azami dikkat edilmeli ve onlara psikolojik destek sağlanmalıdır.
11. Büyük toplumsal olayların önünü alabilmek için idare tarafından tedbirler alınmalıdır. Bu bağlamda;
 - a. Toplum izlenmeli ve toplumsal problemler infiale dönüşmeden tespit edilmelidir.
 - b. Toplumsal olaylara toplumsal bir dilekçe gözüyle bakılmalı ve talepler hassasiyetle incelenmelidir.
 - c. İletişim kanalları sürekli açık tutulmalı ve şeffaf olunmalıdır.
 - d. Taleplerin kabulü ve reddi taraflara etraflıca açıklanmalıdır.
 - e. Yanlış anlaşılmaya ve provokasyona mahal verilmemelidir.
 - f. Yasaklamaya elden geldiğince başvurulmamalıdır. Yasaklamaların yeni toplumsal problemlere sebebiyet verebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.
 - g. Tüm önlemlere rağmen kanuna aykırı hareketten vazgeçmeyen topluluklara müdahale edilirken orantıdan taviz verilmemeli ve zor

kullanmadaki amaç gerçekleşir gerçekleşmez müdahale sonlandırılmalıdır.

- h. Toplumsal olaylarda görevli kolluk kuvvetlerinin eğitimine azami dikkat edilmeli ve onlara psikolojik olarak destek sağlanmalıdır. Toplumsal eylemi gerçekleştiren kişilerin talepleri değerlendirilirken kolluk kuvvetlerinin talepleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Toplumsal olayların spor alanlarındaki şiddet ve düzensizlik ortamıyla ilişkisini ortaya koyduğumuz bu çalışmamıza benzer çalışmalar terör ve asayiş olayları gibi yine toplumu derinden etkileyen etmenlerle tekrar yapılabilir. Bu gibi olayların spor alanlarına etkilerinin incelenmesi olaya yeni bir bakış açısı kazandıracaktır. Ayrıca yaptığımız bu çalışmada karşılaştırdığımız hususlar açısından oldukça zengin olan büyük şehirlerimizdeki istatistiki veriler kullanılarak çalışma tekrarlanırsa, bulgularımız daha net bir şekilde ortaya konabilir. Özellikle hem toplumsal olaylar hem de spor alanlarında şiddet ve düzensizlik olayları bakımından oldukça zengin olan İstanbul ili için istatistiki verilerle destekli böyle bir çalışma yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- (2005). *“Türk Sporunda Şiddet, Şike, Rüşvet ve Haksız Rekabet İddiaları Araştırma Komisyonu Raporu.*
- (2011). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Spor Kulüplerinin Sorunları ile Sporda Şiddet Sorununun Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU RAPORU.* Ankara: TBMM.
- Abay, E., & Tuğlu, C. (2000). Şiddet Ve Agresyonun Nörobiyolojisi. *Klinik Psikiatri*, 21-26.
- Acet, M. (2005). *Sporda Saldırganlık Ve Şiddet.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Adalet Komisyonu. (2010). *Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Adalet Komisyonu Raporu.* Ankara: TBMM.
- Akkaya, C. (2008). Küreselleşme Ve Futboldaki Dönüşüm. *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar Sayı: 1/4*, 1-14.
- Arikan, Y., & Çelik, O. (2007). Futbolda Şiddet Ve Polis. *Polis Bilimleri Dergisi Cilt:9 (1-4)*, 109-192.
- Aslan, A. E., & Sevinçler-Togan, S. (2009). Duygu Yönetimine Bir Hizmet: Ergen Öfke Değerlendirme Ölçeği Türkçe Versiyonu (Adolescent Anger Rating Scale-AARS). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi 9.2*, 369-400.
- Ayan, S. (2006). Şiddet Ve Fanatizm. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 7, Sayı 2*, 191-2009.
- Balcıoğlu, İ. (2003). *Sporun Sosyolojisi Ve Psikolojisi.* İstanbul: Bilge Yayınları.
- Çağlayan, H. S., Mehmet Çağrı, Ç., & Şirin, E. F. (2005). Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik-Kültürel Yapısının Şiddet Eğilimİndeki rolü (Konyaspor Örneği). *Journal of Physical Education and Sport Sciences 7.2*, 15-26.
- Çağlayan, H. S., & Fişekcioğlu, İ. B. (2004). Futbol Seyircisini Şiddete Yönelten Faktörler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 12*, 127-142.
- Çoban, B. (2008). Futbol Ve Toplumsal Muhalefet. *İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi sayı 26*, 59-88.
- Çupi, İ. (2002). *Futbolun Ölümü.* (B. Karacasu, & K. Koçak, Dü) İstanbul: İletişim Yayınları.

- Devecioğlu, S., & Yücel, A. S. (2012). Spor Sektörü Ve Altı Sigma Yönetim Modeli. *Sportre Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi X (1)*, 17-24.
- Dolu, O. (2012). *Suç Teorileri Teori, Araştırma Ve Uygulamada Kriminoloji*. Ankara : Seçkin Yayınevi.
- Erdoğan, İ. (2008). Futbol Ve Futbolu İnceleme Üzerine. *İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi Sayı 26*, 1-58.
- Erkiner, A. K. (16 - 17 Mayıs 2009). Sporda Özerklik “Spor Federasyonları Özde Mi Yoksa Sözde Mi Özerktir?” Sporun Ve Spor Hukukunun En Yaşamsal Konularından Biri Hakkında Görüşler Ve Tartışmalar. (s. 9-16). İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Eryılmaz, M. B. (2011). *İdari Kolluk Uygulamaları ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*. Ankara: Sonsöz Gazetecilik Matbaacılık Reklamcılık LTD. ŞTİ.
- Fişekçioğlu, İ. B., & Çağlayan, H. S. (2004). Futbol seyircisini şiddete yönelten faktörler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 12*, 127-142.
- Giddens, A. (1995). *Politics, Sociology and Social Theory: Encounters with Classical and Contemporary Social Thought*. Stanford University Press.
- Göksu, T., Köktas, A., Özcan, M., & Erzurumluoğlu, B. (2003). Polisi İlgilendiren Toplumsal Olayların Yönetimini (PİLTOY) Etkileyen Faktörler. *Polis Bilimleri Dergisi cilt.5 s.2*, 43-64.
- Göksu, T., Köktas, A., Özcan, M., & Erzurumluoğlu, B. (2003). Polisi İlgilendiren Toplumsal Olayların Yönetimini Etkileyen Faktörler. *Polis Bilimleri Dergisi, C.5, S.2*, 43-64.
- Gültekin, H. (2008). Türk Futbolunda Şiddetin Önlenmesine Yönelik Emniyet Uygulamalarının Yasalar Çerçevesinde İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi. NİĞDE: TC NİĞDE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI.
- Gümüş, A. (2006). Şiddet Türleri. *Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu* (s. 13-39). Ankara: Eğitim Sen Yayınları.
- Hançerli, S., Duru, H., & Gergin, N. (2013). Toplumsal Olaylarda ve Kanunsuz Eylemlerde Katılım ve Saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi 15 (2)*, 109-134.
- İlhan, E., & Çimen, Z. (2011). Spor Alanlarında Şiddet Ve Spor Medyasının Etkileri: Spor Yazarlarının Algıları. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi Cilt 5, Sayı 3*, 224-234.

- Kabakuş, A. K., Özen, Ü., & Eygü, H. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Sporda Şiddet ve Saldırganlık Algıları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi Sayı 7*, 323 - 342.
- Karagün, E. (2011). Şiddet ve Spor. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatry Special Topics 4.2*, 79-85.
- Kılıç, S. (2009). Kamuoyu Oluşum Sürecinde Sosyal Hareketler Ve Medya. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 150-167.
- Kocacık, F. (2001). Şiddet olgusu üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İİ BF Dergisi 2.1*.
- Köse, A. H. (tarih yok). Seyirden Yasaklanma Tedbiri Ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar.
- Köse, A. H. (tarih yok). Seyirden Yasaklanma Tedbiri Ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar Konulu Makale.
- Kuper, S. (1996). *Futbol Asla Sadece Futbol Değildir*. Ithaki Publishing.
- Kurt, Z., & Yoş, S. (2010). *Çevik Kuvvet Temel Eğitimi*. Ankara: EGM Eğitim Dairesi Başkanlığı.
- Kuru, E., & Var, L. (2009). Futbol Seyircilerinin Spor Alanlarındaki Saldırganlık Davranışları Hakkında Betİmsel BİR Çalışma (Kırşehir İli Örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 10, Sayı 2*, 141-153.
- Mardin, Ş. (2014). *Siyasal ve Sosyal Bİlimler Makaleler2*. (M. Türköne, & T. Önder, Dü) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdağ, S., Duman, S., Atalay, A., & Fişekçioğlu, İ. B. (2010). Futbolda Şiddet Ve Yasal Karşı Tedbİrler. *Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi Volume: 3, Sayı:2, Temmuz*, 1309-1336.
- Özkalp, E. (2014). *SosyolojiyeGiriş*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Özmaden, M. (2005). Futbol Seyircilerine Göre Rakip Seyirci Davranışlarının Seyirci Saldırganlığına Etkileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi Cilt:13 No:2*, 663-674.
- Sen, H. (2013). Futbolun Değien Yapısı Üzerine Sosyolojik Bir Analiz. *Sosyal Bilimler Dergisi Cilt/Volume VI Sayı/88 Number 1*, 88-106.
- Sözer, M. A., & Lee, R. D. (2011). *Suç Önleme Teori, Pratik Ve Değerlendirme*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. (tarih yok).

Talimciler, A. (2014). Toplumsal Yapı ve Değişim Ekseninde Türkiye'de Spor/Futbol: 1920-2012. F. Alpkaya, & B. Duru (Dü) içinde, *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim* (s. 479-508). Ankara: Phoenix Yayınevi.

(2011). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkı. Z. Ç. Tanyar içinde, *AUHFD* 60.3 (s. 593-634).

Tekin, A., & İkizler, H. (2008). Sporda Fanatizme Neden Olan Güdüler Ve Cinsiyet. *Türkiye Kick Boks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi, Volume:1, Sayı:1*, 28-38.

Tunçkol, H. M., & Şahin, M. Y. (2010). İşçi Hareketlerinin Futbolun Tarihsel Gelişim Sürecine Etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1, 219-236.

Türkdoğan, O. (2013). *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Türksoy, A., Çicek, M., & Bayansalduz, M. (2003). Üç Büyük Kulüp Futbol Taraftarının Sosyal Kimlikleri Ve Şiddete Bakış Açılımları. *Spor Bilimleri Dergisi* 11;3, 94-99.

Yenel, F., & Şahin, M. Y. (2010). Spor Ve Milliyetçilik Etkileşimi: Ulusal Kimlik Oluşturmada Sporun Yeri Ve Önemi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi Cilt:7 Sayı:1*, 1244-1263.

Yücel, A. S. (2014). Sporda Kriz Yönetimi: 3 Temmuz Örneği. *Akademik Bakış Dergisi Sayı: 40*.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kriminoloji>

<http://www.haberturk.com/spor/futbol/haber/1047161-panathinaikos-olympiakos-macindaki-olaylar-nedeniyle-yunanistan-ligi-askiya-alindi>
<http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1zg%C4%B1nl%C4%B1k>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eiddet>

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.54ba85d1a1fec1.61205122

<http://insanhaber.com/makale/1-mayis-futbolun-da-bayramidir-26053>

<http://spor.milliyet.com.tr/erdogan-a-arena-da-sok-protesto/spor/spordetay/15.01.2011/1339773/default.htm>

<http://www.turknostalji.com/haber/kayserispor-sivasspor-macinda-43-kisi-oldu-414.html>

http://www.radikal.com.tr/spor/diyarbakir_savas_alanina_dondu_mac_tatil_edildi-984121

<http://www.turkcebilgi.com/kitle-iletisimi-nedir-kitle-iletisim-araclari-nelerdir>

http://www.felsefe.gen.tr/kitle_iletisim_araclari_nedir_ne_demektir.asp

<http://www.milliyet.com.tr/fikret-orman-patladi-gozumuz-besiktas-1962490-skorerhaber/>

<http://www.hurriyet.com.tr/spor/futbol/28138070.asp>

http://www.zaman.com.tr/spor_tarihteki-buyuk-tribun-facialari_1239697.html

<http://www.milliyet.com.tr/arda-nin-macindan-once-futbol---1977244-skorerhaber/>

<http://m.hurriyet.com.tr/Haber?id=27195164> internet sitesinden alıntı yapılmıştır.

<http://www.milliyet.com.tr/---dakika-ugruna-bir-omur/spor/haberdetayarsiv/22.11.2004/95752/default.htm>

http://www.radikal.com.tr/spor/diyarbakir_savas_alanina_dondu_mac_tatil_edildi-984121

<http://www.cnnturk.com/haber/spor/futbol/cizrespor-goztepe-macinda-olay-cikti>

<http://www.hurriyet.com.tr/spor/futbol/27740633.asp>